Raftul Denisei

Yasushi Inoue

Maestrul de ceai

roman

HUMANITAS fiction

„Maestrul Rikyū a fost martorul morții multor samurai. Oare câți samurai au plecat spre câmpul de luptă după ce au băut ceaiul preparat de el? Și apoi au și murit acolo. După ce ai fost martorul atâtor morți nefirești și violente, nu ai cum să te bucuri de o moarte liniștită."

Sen no Rikyū, marele maestru de ceai din timpul lui Toyotomi Hideyoshi, moare prin sinucidere rituală. Enigma gestului său îl frământă neîncetat pe Honkakubō, discipolul care i-a fost alături în ultimii ani și care pare să comunice în continuare cu Maestrul: acesta i se arată în vis și îi vorbește. Retrăind în amintire toate marile ceremonii ale ceaiului oficiate de Maestru, toate gesturile și vorbele lui memorabile, Honkakubō îi întâlnește pe cei mai importanți oameni din viața lui Sen no Rikyū, iar fiecare evocare a celui dispărut e un prilej de a descoperi lucruri neștiute, de a înțelege ceea ce a vrut Maestrul să-i transmită, de a pătrunde mai adânc arta ceaiului și în același timp de a se împăca, în cele din urmă, cu sine.

YASUSHI INOUE

Maestrul de ceai

Traducere din japoneză, note şi glosar de
ANCA FOCŞENEANU
Coperta: Angela Rotaru

HUMANITAS
2014

Nota traducătorului

Acţiunea acestui roman se petrece în Japonia medievală, mai exact în perioada de unificare a Japoniei, dominată de trei mari hegemoni: Oda Nobunaga (1534–1582), Toyotomi Hideyoshi (1537–1598) şi Tokugawa Ieyasu (1542–1616). Instituţia shogunatului (conducere militară), instaurată în 1192, cunoaşte semne de declin în timpul shogunilor Ashikaga (1338–1568), când nobilii locali *daimyō* capătă puteri mari şi se implică în lupte pentru succesiune şi putere. Aceste lupte durează peste o sută de ani, perioadă cunoscută drept Perioada statelor luptătoare (1467–1572). Cel care pune capăt pentru prima dată acestor lupte, unificând sub puterea sa o mare parte dintre provinciile japoneze, este Oda Nobunaga. Opera sa de unificare va fi desăvârşită de către Toyotomi Hideyoshi, unul din războinicii săi de condiţie joasă, dar cu mari merite, care, rând pe rând, va supune şi provinciile mai îndepărtate ale Japoniei, nutrind apoi ambiţia de a face cuceriri şi în Coreea. După moartea acestuia, puterea este preluată de Tokugawa Ieyasu (numit în roman contele Ieyasu), unul dintre nobilii locali, fost general al lui Oda Nobunaga, care acceptase să se supună conducerii lui Toyotomi Hideyoshi. Toţi aceşti trei mari hegemoni au înţeles că, pentru a-şi atinge scopurile, pot folosi arta ceaiului care se dezvoltase din ce în ce mai mult în Japonia acelei vremi. Toţi au fost buni cunoscători şi practicanţi ai acestei arte şi au luat în serviciul lor mari maeştri de ceai ai epocii. Acţiunea romanului are în centru perioada de glorie a lui Toyotomi Hideyoshi (cunoscut mai ales drept Taikō Hideyoshi) şi legăturile lui cu lumea artei ceaiului. Evenimentele se petrec în special în Kyōto (capitala imperială) şi oraşele în care înfloriseră comerţul şi arta ceaiului, precum Sakai, Nara şi Ōsaka.

De ceva vreme am la mine jurnalul unui expert în arta ceaiului{1} care a trăit în epocile Keichō şi Genwa. Sau poate ar fi mai potrivit să-l numesc un cunoscător al artei ceaiului. Sunt cinci carnete legate împreună, fiecare cu câte douăzeci de pagini de hârtie japoneză, acoperite cu semne{2} subţiri şi înghesuite. Sunt scrise într-un stil subiectiv şi autentic, în care se amestecă monologuri, pagini de jurnal şi simple însemnări.

Se crede că autorul acestui jurnal ar fi un anume Honkakubō de la

templul Mitsui-dera, discipol al lui Sen no Rikyū. Deşi am ţinut jurnalul multă vreme închis într-un sertar, acum doresc din tot sufletul să îl fac cunoscut drept un jurnal în stil modern. De aceea l-am schimbat în felul meu, punând ordine în unele pasaje, completând pe ici, pe colo, unde nu se înţelegea, şi adăugând explicaţii unde era necesar. Cum nu are un titlu, m-am hotărât să-l numesc *Testamentul lui Honkakubō*.

Capitolul 1

— Hei, dumneata de la templul Mitsui-dera, hei!

Când am auzit acest glas care venea din spatele meu, am vrut să mă prefac că nu-mi dau seama că pe mine mă strigă şi să-mi văd nepăsător de drum. Rostea răspicat numele templului, dar se vede treaba că numele meu îl uitase. De aceea am continuat să merg, zorind puţin pasul, dar glasul s-a auzit din nou:

— Hei, dumneata de la templul Mitsui-dera! M-am mirat că, deşi avea o vârstă înaintată, mă urma îndeaproape cu un mers sprinten. Şi atunci a zis iar:

— Nu eşti Honkakubō de la templul Mitsui-dera? Dumneata eşti, nu-i aşa?

Acum, că îmi rostise şi numele, ar fi fost prea necuviincios din partea mea să-mi continui nepăsător drumul. M-am oprit şi ne-am dat bineţe. Nu ne mai văzuserăm de şase ani şi îmi lipsise mult. Mi-a spus că avea acum optzeci şi trei de ani, dar de fapt nu-şi arăta deloc vârsta şi era, fără nicio îndoială, acelaşi neschimbat Tōyōbō de pe vremea de glorie a Maestrului Rikyū.

— Vino cu mine! a zis.

La acest îndemn mi-a dispărut ca prin farmec orice urmă de reţinere. Trecând alene pe sub poarta Sanmon, mă gândeam cât de tare dorisem să revăd după atâta vreme copacii în veşmânt de toamnă de la templul Shin'nyodō şi de câte ori, de-a lungul timpului în care nu venisem aici, încercasem să-i rechem în minte.

Cred că era cam ora două după-amiaza, ora berbecului, când m-a poftit să intru în camera de ceai *chashitsu*, iar după aceea am petrecut acolo, cu inima plină, o jumătate de zi încântătoare, da, încântătoare este cuvântul potrivit, uitând de trecerea timpului, până când s-a lăsat peste plantele şi copacii din grădină şi peste fântâna *tsukubai.*

În alcovul *tokonoma* era pus un rulou *jiku,* aplicat pe hârtie, având caligrafiat pe el în stil *son'en* numele lui Buddha din şase caractere[3]. Bolul de ceai *chawan* era de Ise, iar *ro,* vatra japoneză din mijlocul încăperii, era aceea vestită, despre care auzisem că făcea să se audă neîncetat în camera de ceai adierea vântului prin pini. Pe vremea Maestrului Rikyū intrasem, ca însoţitor al lui, în această cameră de ceai şi am constatat că rămăsese neschimbată de atunci. Era o cameră de ceai exact în stilul lui Tōyōbō-sama[4], renumit drept un mare iubitor al principiului *wabi.* Ceaiul pe care l-a preparat avea un gust deosebit şi mi se părea că trăiesc un vis minunat.

Apoi a adus un bol de ceai *raku* pe care îl căpătase de la Maestrul Rikyū şi l-a aşezat în faţa mea. Am simţit o puternică recunoştinţă pentru consideraţia pe care mi-o arăta. Privind vasul, aveam impresia

că, după atâta amar de vreme, stau chiar în faţa Maestrului Rikyū. Oare de câţi ani nu mai ţinusem în mâini un bol aşa de măiestrit lucrat, larg, mlădios, lăcuit cu negru? Chōjirō, creatorul bolului, se mutase la cele veşnice cu doi ani înainte de trecerea în nefiinţă a Maestrului Rikyū, iar eu aveam amintiri proprii legate de acest bol de ceai de culoare neagră. Şi mă bucuram tare mult că acum ajunsese în mâinile lui Tōyōbō-sama.

Se făcuse deja noapte. Am părăsit retrasa cameră de ceai din sudul templului Shin'nyodō şi m-am întors la lăcaşul meu de la Shūgakuin, iar apoi m-am cufundat în gânduri, răstălmăcind pe toate părţile ceea ce ascultasem şi spusesem în acea zi, cu prilejul neaşteptatei revederi. Erau şi lucruri pe care, deşi ar fi trebuit să le spun, nu le spusesem, erau şi lucruri despre care ar fi trebuit să întreb şi nu o făcusem. De asemenea, mă cuprindeau nenumărate remuşcări legate de faptul că răspunsesem într-un fel la o întrebare la care poate nu trebuia să răspund aşa. Există expresia „a fi copleşit de gânduri". Eu, care mersesem în acea cameră de ceai şi vorbisem după multă vreme cu cineva apropiat Maestrului Rikyū, simţindu-mă foarte mişcat de acest lucru, eram poate acum „copleşit de sentimente şi gânduri".

— Cu toate că eşti încă tânăr, te-ai retras din lumea artei ceaiului. De ce-ai făcut asta? Odată ce ai intrat în această lume, dacă nu continui înseamnă că te iroseşti.

Aşa a grăit Tōyōbō-sama. Şi are dreptate. Am aproape patruzeci şi cinci de ani şi nu se mai poate spune că sunt chiar tânăr, dar, oricum, când mi-a pus această întrebare n-am prea ştiut ce să-i răspund. Nu am un motiv simplu şi logic. Fiind din naştere neîndemânatic, nu se poate spune că am ajuns să-mi însuşesc suficient spiritul artei ceaiului, încât să mă retrag odată cu moartea Maestrului Rikyū în semn de credinţă pentru acesta.

Am fost crescut la un templu mic din cadrul templului Mitsui-dera şi la treizeci şi unu de ani, dintr-o întâmplare, am ajuns în preajma Maestrului Rikyū, pentru a-l ajuta. De atunci l-am asistat la pregătirile pentru reuniunile de ceai şi în timp ce făceam asta mai primeam şi lecţii în ceea ce priveşte arta ceaiului. Moartea prin sinucidere rituală{5} a Maestrului Rikyū a intervenit când aveam patruzeci de ani. Astfel, m-am iniţiat puţin în arta ceaiului, dar sunt departe de a fi un cunoscător sau practicant priceput al acesteia şi nici nu am luat parte la prea multe reuniuni de ceai, *chaji,* adevărate. Dar, fiind o persoană din apropierea Maestrului Rikyū, şi datorită faptului că îl asistam uneori, se întâmpla ca persoane de prim rang din lumea ceaiului să mă trateze cu prietenie şi chiar să mă invite uneori la diferite reuniuni de ceai.

Dar, chiar aşa lipsit de experienţă şi neînsemnat cum eram, am avut ocazia să fiu odată singurul oaspete{6} la una din reuniunile de ceai

din ultimii ani ai Maestrului Rikyū. Este cea mai frumoasă amintire din viaţa mea şi chiar şi acum, când îmi revine în minte, simt cum un tremur îmi cuprinde trupul şi sufletul.

Era dimineaţa zilei a 23-a a lunii a 9-a din anul al 18-lea din era Tenshō (1590). Ne aflam în camera de ceai de patru *tatami* şi jumătate{7} de la vila Jurakudai. Era exact cu jumătate de an înaintea morţii Maestrului Rikyū.

Iată cum era aranjată camera de ceai:

În vasul de flori *hanaire* de Bizen era o floare de câmp de toamnă.

Vasul *chaire* era cel numit Shiribukura.

Bolul de ceai era cel numit Mishima, iar *kama* era cea numită Yohō („Pătrată”), la acestea fiind asortat un vas de apă curată *mizusashi bakemono.*

Bucatele *furumai* constau din orez, supă, *kuzu,* prăjiturile tradiţionale *funoyaki* şi castane coapte.

Acum nu pot să consider decât că această reuniune de ceai a fost amintirea pe care Maestrul a vrut să mi-o lase şi a făcut-o special pentru mine. O reuniune cu un oaspete şi o gazdă. Cu sufletul liniştit, cu vorbe puţine, am primit ceaiul pe care Maestrul Rikyū îl preparase.

Nu vreau să spun că m-am versat în arta ceaiului, dar, dacă există foarte buni cunoscători ai acesteia, există şi unii care şi-au însuşit-o doar într-o oarecare măsură.

Iar a te depărta de tot de această lume însemna, aşa cum grăise Tōyōbō-sama, să nu câştigi nimic. Chiar şi după moartea Maestrului Rikyū, dacă aş fi apelat la cei care au bătut la uşa acestuia pe când era în viaţă, cred că ar fi fost unii care ar fi ştiut să folosească drumul ales de mine. De fapt, chiar au fost persoane care au avut bunătatea să încerce să mă ajute.

Dar eu am refuzat toate propunerile de acest fel şi, după ce am rânduit treburile Maestrului Rikyū, m-am retras la Shūgakuin. Nu pot spune că m-am retras având anumite speranţe, dar, odată ce m-am retras, spre norocul meu, familii de negustori din Kyōto pe care îi cunoşteam mai demult au început să mă cheme, în calitate de cunoscător al obiectelor şi ustensilelor de ceai, să-i sfătuiesc la negustorie, şi aşa mi-am câştigat traiul până acum.

În lăcaşul meu de la Shūgakuin mi-am făcut un spaţiu strâmt de un *tatarni* şi jumătate care cu greu poate fi numit cameră de ceai, dar unde eu singur am loc să stau. Şi chiar în acest moment stau şi vorbesc în gând cu Tōyōbō-sama.

— De ce te-ai retras din lumea artei ceaiului, deşi eşti încă tânăr?

L-am auzit punându-mi din nou întrebarea asta. Când m-a întrebat prima oară, am vrut să-i răspund îndată, dar nu am putut. Şi acum mă tot frământ, căutând în mintea mea ce ar fi bine să-i spun ca răspuns şi cum ar trebui să mă exprim. Hai, mai bine, să-i spun ce mi s-a

întâmplat, exact aşa cum mi s-a întâmplat. Nu ştiu dacă acesta poate fi un răspuns sau nu, dar este ceea ce am văzut eu în vis.

Am avut un vis la douăzeci de zile de la moartea Maestrului Rikyū. Tocmai mă întorsesem în locul meu natal, la Ōmi. Visul acesta l-am avut spre zori.

Era un drum pietruit, îngheţat şi pustiu{8} care se întindea până departe. Un drum nesfârşit, fără un copac sau un fir de iarbă, pe care nimeni nu s-ar fi gândit vreodată să-l străbată. Atunci m-am gândit că eu, plecând de la Myōkian din Yamasaki, mersesem deja mult timp pe acel drum.

Deodată mi-am zis că aşa trebuie să arate drumul spre lumea de dincolo, că altfel de ce se întinde aşa la nesfârşit şi e pustiu de-ţi îngheaţă sufletul în tine?

Şi ziua, şi noaptea plutea pe el o strălucire vagă şi nelămurită.

Atunci am văzut că mult în faţa mea mai mergea o persoană. Imediat mi-am dat seama că era Maestrul Rikyū. Ah! străbat acest drum de moarte, pustiu şi trist, ca însoţitor al Maestrului Rikyū, m-am gândit.

Chiar dacă ar fi fost drumul spre lumea de dincolo, tot nu mi-ar fi păsat. Dar am aflat că nu era drumul spre lumea de dincolo, ci drumul care ducea la Kyōto. Ah! m-am gândit din nou, merg împreună cu Maestrul Rikyū la vila Jurakudai. Acest drum pietruit, îngheţat şi pustiu, pe care nu se zărea ţipenie de om, era drumul care se întrepta spre Kyōto. Şi totuşi nu înţelegeam de ce tocmai un astfel de drum, pe care nu-l puteai asemui decât cu cel spre lumea de dincolo, mergea la Kyōto.

Tocmai când mă frământau aceste gânduri, Maestrul Rikyū s-a oprit şi s-a întors alene către mine, dându-mi impresia că voia să se asigure că încă îl urmez.

După o vreme, s-a mai întors o dată către mine. De data asta m-a privit ca şi cum mi-ar fi spus „Ajunge, acum întoarce-te înapoi!”. Eu, în naivitatea mea, m-am gândit atunci că dacă asta era dorinţa Maestrului Rikyū trebuia să mă întorc. Am crezut că era mai bine să mă întorc. De aceea m-am aplecat adânc în faţa lui. Era salutul meu de despărţire.

În acel moment m-am trezit. M-am ridicat şi am stat cu capul plecat. Aşa cum în vis înclinasem adânc capul înspre Maestrul Rikyū, şi după ce m-am trezit am continuat să stau cu capul plecat în faţa lui.

M-am simţit înspăimântat mai degrabă după ce m-am trezit din vis. Nu mă temusem prea mult să merg pe acel drum de moarte, dar când m-am gândit că nu era de fapt ce crezusem, ci străbătea Kyōto şi apoi continua până la locuinţa Maestrului Rikyū din Jurakudai, şi când m-am întrebat de ce oare nu-mi dădusem până atunci seama că acel drum pietruit, îngheţat şi pustiu străbătea Kyōto şi ducea la locuinţa

Maestrului Rikyū, sufletul mi-a fost cuprins de spaimă. Am priceput atunci că nu era un drum oarecare, pe care să poată merge în voie şi cu uşurinţă unul ca mine.

Bineînţeles că nu ăsta a fost singurul motiv, dar şi de asta am simţit dorinţa de a mă retrage din lumea artei ceaiului în care strălucea figura Maestrului Rikyū. Am fost cuprins astfel de o nevoie ciudată de a evita să mă întâlnesc cu toţi cei care îi fuseseră apropiaţi în timpul vieţii. Iar această atitudine a constituit o necuviinţă faţă de ei.

Anul acesta, în ianuarie, a trecut în nefiinţă preacinstitul Kokei de la templul Daitokuji. El îl iniţiase în budismul zen pe Maestrul Rikyū şi îi alesese numele de preot Rikyū Koji{9}. Pentru că avusese o relaţie specială cu Maestrul Rikyū, avusesem şi eu fericirea să mă bucur vreme îndelungată de prietenia lui. Fiind vorba despre o astfel de persoană, obligaţia mea era ca, îndată ce aflasem vestea, să merg acolo la priveghi şi să ajut la înmormântare, dar eu, gândindu-mă numai cum să-i evit pe apropiaţii Maestrului Rikyū, am făcut necuviinţa de a nu mă duce. Acest lucru m-a îndurerat tare mult. Nu numai în cazul preacinstitului Kokei, ci şi în cazul altor apropiaţi ai Maestrului Rikyū, în mai multe rânduri, la vreme de restrişte, m-am arătat nerecunoscător şi nu mi-am făcut datoria.

După ani buni petrecuţi astfel în singurătate, am ajuns astăzi să-l întâlnesc pe Tōyōbō-sama. Şi întâlnirea aceasta pur întâmplătoare m-a făcut să simt o nesfârşită bucurie de a-l revedea.

Anul acesta, al 2-lea din era Keichō (1597), s-au împlinit şase ani de la sinuciderea rituală a Maestrului Rikyū. Am spus mai devreme că m-am îndepărtat de lumea artei ceaiului în care strălucea figura Maestrului Rikyū, dar asta nu înseamnă că m-am îndepărtat şi de Maestrul însuşi. Dimpotrivă, de când m-am retras la Shūgakuin, m-am simţit şi mai apropiat de el. De câteva ori pe zi îl aud vorbindu-mi, iar eu îi răspund. Asist la oficierea ceaiului cu gesturi sigure, liberă şi generoasă, a Maestrului şi uneori, dintr-odată, îl aud spunând că ceaiul reprezintă doar legătura dintre apă şi foc{10}. Iar când îl întreb ceva, răspunsul vine imediat.

Totuşi, o dată s-a întâmplat să nu-mi răspundă. Asta s-a întâmplat în vis, când el mergea pe acel drum pustiu şi îngheţat, iar eu l-am întrebat ce drum era acela. Atunci nu am primit niciun răspuns. Şi pe când trăia se întâmpla uneori să nu-mi răspundă. „Asta e ceva la care trebuie să te gândeşti singur, nu-i poţi întreba pe alţii.” În astfel de ocazii avea o expresie ca şi cum nu mi-ar fi auzit întrebarea şi nu spunea o vorbă. Probabil că şi acel drum pietruit, îngheţat, pustiu şi nesfârşit de lung din vis era ceva la care trebuia să mă gândesc singur.

De fapt, în cei şase ani de când a murit Maestrul Rikyū, în sufletul meu m-a frământat acest drum din vis pe care îl străbătea. Oare ce fel de drum era drumul îngheţat şi pustiu pe care eu nu eram în stare să-l

străbat singur? Ce fel de drum era oare drumul de la jumătatea căruia Maestrul Rikyū mi-a cerut în vis să mă întorc, iar eu m-am întors ascultător?

Oare cine, în afară de Maestrul Rikyū, a mai străbătut un astfel de drum ca acela pe care l-am văzut în vis? La oricine m-aş gândi, nu se potriveşte cu acel drum. Totuşi, Maestrul se încadra perfect în peisajul îngheţat şi pustiu şi mergea liniştit ca şi cum ar fi fost obişnuit să meargă pe el. E poate necuviincios să spun asta, dar cred că drumul pe care îl străbate acum Tōyōbō-sama e total diferit de acel drum. El nu merge pe un drum aşternut în această lume, dar care se îndreaptă către lumea cealaltă. Totuşi, Maestrul Rikyū a parcurs acel drum. Oare de ce străbătea singur un astfel de drum?

În timpul vieţii, Maestrul Rikyū spusese despre drumul ceaiului că este îngheţat şi pustiu, dar drumul din vis nu era doar îngheţat şi pustiu, ci şi întunecat, însingurat şi anevoios. Când încep să meditez la asta, uit de trecerea timpului şi nu-mi mai pot îndrepta gândurile spre altceva. Dar să lăsăm deocamdată visul deoparte.

— Când a murit Kokei-dono{11}, de la templul Daitokuji, la sfârşitul anului sau după Anul Nou? m-a întrebat Tōyōbō-sama.

— Pe la mijlocul lui ianuarie, am răspuns.

— În ultima vreme am început să uit uşor chiar şi lucruri importante pe care nu ai voie să le uiţi… Kokei-dono a mai trăit şase ani după Maestrul Rikyū. Acum a trecut şi el în nefiinţă. Cu moartea lui s-a sfârşit o generaţie. A dispărut o lume pe care ei o susţineau fiecare la un capăt, ca doi stâlpi.

A spus aceste cuvinte vădit mişcat. Într-adevăr, a dispărut o lume! Kokei-sama trebuie să fi fost o persoană foarte importantă dacă până şi eu simt aşa. Atunci Tōyōbō-sama a continuat la fel de mişcat:

— S-a sfârşit şi arta ceaiului pentru vremuri tulburi{12}.

— Arta ceaiului pentru vremuri tulburi? m-am mirat eu.

— Nu crezi că este aşa? Intrau în camera de ceai, degustau ceaiul şi când părăseau acel loc se îndreptau direct spre câmpul de luptă. Iar acolo se avântau în mijlocul bătăliei şi mureau. Astfel de vremuri s-au sfârşit. Şi probabil nu vor mai reveni niciodată. Epoca Maestrului Rikyū este înlocuită de cea a lui Oribe-dono. Probabil că deja a fost înlocuită. Se schimbă şi arta ceaiului. Aş vrea să o păstrăm aşa cum era, dar nu va fi posibil.

— Dar dumneavoastră o puteţi face, Tōyōbō-sama.

— Îţi sunt recunoscător că gândeşti astfel, dar din păcate sunt prea bătrân. Lăsând însă asta deoparte, arta Maestrului Rikyū a fost într-adevăr puternică şi extraordinară. Ca maestru al ceaiului, el avea ceva ce nu are nimeni. Şi ca om era mult deosebit de ceilalţi. Viaţa lui a înflorit pentru arta ceaiului. Sunt mulţi care îşi spun maeştri de ceai, dar niciunul dintre ei nu s-a putut ridica la înălţimea lui. Tocmai

pentru că era atât de puternic şi deosebit nu avea cum să-şi ducă viaţa la bun sfârşit. Se spun multe despre cauza morţii lui, dar oare nu şi-a atras-o el însuşi, prin aceste calităţi?

Şi apoi m-a privit în faţă ca pentru a-mi cere aprobarea, dar eu n-am zis nimic.

— Nu-i aşa? Cu firea lui atrăgea pericolele. De anul trecut se zvoneşte că a vândut scump obiectele şi piesele de ceai, urmărind propriul profit, şi că ăsta ar fi fost motivul care i-a adus sfârşitul. Poate că s-a întâmplat aşa. E greu să-i convingi pe oamenii obişnuiţi de valoarea unui obiect dacă nu îi atribui un preţ pe măsură. Cel mai uşor e să-i faci să priceapă valoarea prin preţ. Maestrul Rikyū îşi alegea obiectele pentru arta ceaiului din viaţa de zi cu zi. Şi obiectele alese de el sunt toate, fără excepţie, deosebite. Îţi poţi da seama dacă le foloseşti în camera de ceai. Avea un ochi şi un simţ estetic fără pereche. Preţul vaselor alese astfel de el arată că pot fi puse alături, ca valoare, de vasele şi obiectele chinezeşti vestite. De aceea sunt scumpe. Şi vasele ieşite din mâna lui Chōjirō aşa au ajuns să se impună în arta ceaiului. Un alt zvon e că moartea se datorează faptului că a fost vorbit de rău, în mod mincinos, la cei sus-puşi. Şi asta e posibil. Sunt mulţi cei care spun lucruri mincinoase. Poate că a fost trădat de astfel de oameni. E posibil. Fiind o fire care nu făcea compromisuri, avea desigur mulţi duşmani. Şi a mai fost un zvon, nu-i aşa?

— Incidentul de la poarta Sanmon{13} de la Daitokuji?

— A, da. Se pare că sunt multe zvonuri, dar Maestrul Rikyū nu a avut cunoştinţă de acel lucru. Nici Kokei-dono nu a avut probabil cunoştinţă de aşa ceva. Acea întâmplare a fost o mare greşeală provocată de cineva de la templul Daitokuji. Nici Maestrul Rikyū, nici Kokei-dono nu se puteau gândi la un lucru atât de lipsit de sens. Pot depune mărturie pentru asta. Maestrul Rikyū nu stătea decât în camera de ceai. Cum era să-şi aşeze statuie pe poarta Sanmon? El, un adevărat *wabisukijōju,* cum ar fi putut să facă aşa ceva? Dar hai să încheiem aici acest subiect că altfel, amintindu-mi, mă cuprinde furia. Iar când sunt cuprins de furie îmi ies de tot din fire. Şi dacă îmi ies din fire nu mai pot trăi în această lume.

Şi chiar părea foarte tulburat, gata să-şi iasă din fire. Dar eu, unul, am fost cuprins după multă vreme de o mare uşurare. De câte ori auzeam zvonurile despre incidentul morţii Maestrului Rikyū mă simţeam cumplit de neajutorat şi nealinat, dar acum, văzând cum Tōyōbō-sama îl apăra pe Maestru cu atâta convingere, m-am înseninat deodată. În afară de asta, în spusele lui Tōyōbō-sama mă izbise folosirea unui cuvânt pe care nu-l mai auzisem.

— Tocmai aţi rostit cuvântul *wabisuki*…

El mi-a răspuns:

— A, *wabisukijōju?* Acest cuvânt mi-a fost transmis de Maestrul Rikyū. Se pare că lumea mă consideră un preot scrântit şi sărac care nu are decât un singur rulou şi un bol de Ise, dar de fapt am şi alte lucruri importante. Unul este bolul *raku* făcut de Chōjirō, pe care ţi l-am arătat, iar altul este un vas *kama* de încălzit apa pentru ceai, pe care l-am primit tot de la Maestru. Dacă doreşti, ţi-l arăt şi pe acesta, dar sunt sigur că îl ştii foarte bine. Din ceea ce am primit de la Maestrul Rikyū, aceste două lucruri au formă şi sunt concrete, dar pe lângă acestea am primit şi un lucru fără formă, care nu se poate vedea. Acesta este cuvântul *wabisukijōju.* În anul dinaintea morţii Maestrului Rikyū, l-am întrebat o dată despre transmiterea secretă a artei ceaiului. El mi-a spus că nu ar trebui să existe transmitere secretă, dar dacă vrem cu orice preţ să vorbim despre aşa ceva nu o putem face decât prin cuvintele *wabisukijōju* şi *chanoyukan'yō.* „Anul trecut, într-o scrisoare către un prieten bun, împătimit al artei ceaiului, am scris aceste două expresii.” Aşa mi-a spus atunci Maestrul Rikyū.

În ceea ce priveşte *kama,* vasul de încălzit apa, îl văzusem şi eu de câteva ori, pentru că era în mod special pe gustul Maestrului Rikyū, dar acest cuvânt, *wabisukijōju,* îl auzeam pentru prima dată. Tōyōbō-sama a continuat:

— Acest cuvânt, *wabisukijōju*, înseamnă că pe parcursul a douăzeci şi patru de ore, fie că eşti treaz, fie că dormi, trebuie să ai mereu în minte spiritul artei ceaiului. Celălalt, *chanoyukan'yō*, înseamnă că şi a prepara ceai este important. Asta cred că înseamnă. Pe-al doilea îl poţi respecta mai uşor, dar primul pot spune că este extrem de dificil de respectat. Nu există legământ făcut cu tine însuţi mai înfricoşător decât acesta, dar Maestrul Rikyū şi l-a pus în minte şi, zi de zi, timp de douăzeci şi patru de ore, nu l-a încălcat nicio clipă. Nu l-a încălcat nici în ultima clipă când şi-a luat viaţa.

Apoi a urmat cu o voce mai puternică:

— Un astfel de om să vândă vase şi ustensile de ceai pentru a se îmbogăţi? Un astfel de om să vrea să îşi înalţe statuie pe poarta Sanmon a templului? Mă opresc aici, pentru că altfel iar mă cuprinde furia.

Când am văzut ce susţinător înfocat avea Maestrul în el, nu mi-am putut înfrâna emoţia. Ce bine că l-am întâlnit azi pe Tōyōbō-sama! Mă bucur pentru Maestrul Rikyū că are un asemenea susţinător, şi mă bucur pentru mine că am putut afla acest lucru! Căzut pradă unor astfel de simţăminte, n-am mai spus nimic şi, întorcându-mi faţa, am încercat să-mi reţin lacrimile care stăteau să ţâşnească.

— Ce-ar fi să bem un ceai preparat de tine, Honkakubō de la templul Mitsui-dera? Asta o să ne facă să ne simţim mai bine.

Aşa a grăit Tōyōbō-sama. Iar cu, înclinându-mă, am ieşit în linişte

din cameră.

Auzisem că primul care făcuse ca la reuniunile de ceai să se prepare mai mult şi toţi oaspeţii să bea din acelaşi bol, trecându-l de la unul la altul, fusese Tōyōbō-sama, iar Maestrul Rikyū preluase de la el acest stil. Poate că Tōyōbō-sama nu ştia, dar după aceea, într-o anumită perioadă, când se pregătea mult ceai şi se bea aşa, din acelaşi bol, printre noi se spunea „ceai în stil Tōyōbō”. Am băut atunci ceaiul, amintindu-mi de acest lucru. Bolul a mers de la mine la Tōyōbō-sama şi apoi s-a întors iar la mine.

După ce am degustat ceaiul, ni s-a schimbat într-adevăr dispoziţia. Încet-încet, în ciuda diferenţei de statut şi de vârstă, discuţia noastră, doi discipoli ai aceluiaşi maestru, s-a transformat în ceva secret, ţesut doar între noi doi şi care ne unea.

— Maestrul Rikyū folosea şi un bol de ceai mic, şi o linguriţă *chashaku* subţire. Cred că făcea asta pentru că el era mare de stat. Nu l-am întrebat niciodată, dar aşa cred. Şi cred că nu le alesese întâmplător, ci cumpănind bine: la un bol mic potrivise o linguriţă *chashaku* de aceeaşi dimensiune. Iar mărimea bolului o calcula după mărimea{14} rogojinilor *tatami*.

Aşa a grăit Tōyōbō-sama. Şi mi-am dat seama câtă dreptate avea. Dar asta înţeleg eu, Honkakubō cel de acum. Pe vremuri, nu putusem decât să consider că Maestrului îi plăceau probabil un bol mic şi o linguriţă *chashaku* subţire.

— Orice s-ar spune, felul lui de a oficia reuniunile de ceai era fără pereche. O făcea într-un spirit liber, cuprinzător, fără nimic meschin şi obscur. Doar privind, şi inima simţea pacea şi se liniştea. A fost o artă a ceaiului lină ca o curgere, îndeplinită cu multă siguranţă de sine. Altcineva nu o putea face aşa. Aş vrea să o numesc talent înnăscut, dar cred că era ceva creat cu mult efort.

Apoi a continuat:

— La reuniunile de ceai ale Maestrului Rikyū era vorba de a învinge fără arme. Dar asta nu însemna că puteai învinge prin străduinţa de a te cultiva şi instrui, însemna să învingi fără această instruire. Adică era vorba de izbânda „omenescului” din noi.

Când Tōyōbō-sama a rostit aceste vorbe, mi-am amintit multe lucruri. M-am gândit că arta Maestrului Rikyū era cu siguranţă exact aşa cum grăise.

— Fiind un maestru atât de mare şi cu o astfel de gândire, îl păşteau multe primejdii din partea celor puternici.

La aceste cuvinte eu am ripostat în modul următor:

— Totuşi, Maestrul Rikyū a folosit întotdeauna limbajul cel mai ales faţă de persoanele cărora li se cuvenea aceasta. Când trebuia să respecte strict eticheta o făcea. În ceea ce priveşte acest aspect, nu

cred că a făcut vreo greşeală.

Atunci Tōyōbō-sama a spus:

— Sigur că n-a făcut nicio greşeală. Chiar dacă era vorba de un *daimyō* neînsemnat, dacă era *daimyō* îl trata ca pe un *daimyō*. Cu atât mai mult în cazul lui Taikō Hideyoshi. Era extrem de grijuliu când îi servea un bol de ceai. Discipolii nu primeau ceai decât după ce îi dădea lui Taikō Hideyoshi. Când era Taikō prezent, nu începea niciodată pregătirea ceaiului decât după ce îi arăta acestuia deferenţa cuvenită.

Apoi, după un scurt moment de gândire, a continuat:

— Şi chiar şi aşa a fost învinovăţit! Sau poate ar trebui să spunem că tocmai de aceea a fost învinovăţit!

Din acest moment, conversaţia s-a îndreptat în mod natural spre lucruri cărora nimeni nu le dă glas şi probleme pe care nimeni nu şi le imaginează. Şi Tōyōbō-sama, şi eu voiam ca, lăsând la o parte ce se zvonea prin lume, să scrutăm dacă puteam în spatele acestor zvonuri, să vedem acel ceva, ca un vârtej întunecat, care îl înghiţise pe Maestru şi să încercăm să ne ostoim simţămintele înţelegând ce se întâmplase.

După ce am discutat îndelung, m-a întrebat:

— Ai totuşi vreo bănuială cu privire la motivul pentru care a trebuit să moară?

La care am răspuns:

— Nu, n-am. Dar, dacă stau să mă gândesc bine, cu câteva zile înainte de incident cred că Maestrul s-a comportat puţin altfel decât de obicei. Îl vizita pe neaşteptate pe Kokei-sama la templul Daitokuji, iar după ce venea de acolo, tot aşa de brusc, îi scria scrisori – acest lucru era cu siguranţă ceva ieşit din comun. De asemenea, îmi amintesc că îi scria des şi lui Hosokawa Sansai-sama. Dacă acest comportament are legătură cu incidentul, cel puţin două persoane, Kokei-sama şi Hosokawa-sama, ar trebui să fi aflat de la el ce fel de incident a fost şi cum s-a produs. Dar asta e bineînţeles doar presupunerea mea.

— Kokei-sama a murit. Iar Hosokawa-dono, cu firea lui răzvrătită, nu cred că o să spună nimic legat de Maestrul Rikyū. Dacă mai e cineva care ştie ce fel de incident a fost acela nu poate fi decât Furuta Oribe-dono, nu-i aşa?

S-a oprit şi a reluat după o clipă de gândire:

— Eu nu ştiu cum a fost cu incidentul, dar pot judeca un lucru. Când Maestrul a primit ordinul de exil în Sakai, a plecat imediat, şi cred că atunci se gândea că în timpul cât va sta acolo se va rezolva şi problema şi va putea reveni la Kyōto. De curând am auzit că în acea zi Sansai-dono şi Oribe-dono l-au însoţit până la portul de pe râul Yodo. Cel care mi-a spus asta era plin de admiraţie faţă de cei doi, şi cred că sunt într-adevăr de admirat. Nu oricine putea face asta. Eu cred că l-

au condus tocmai pentru că aveau siguranţa că va fi o zi când se va întoarce. Dacă n-ar fi fost aşa, nu ar fi condus pe cineva care, atrăgând mânia lui Taikō, era sortit morţii, nu crezi? Nimeni n-ar face asta. Dacă este adevărat, asta înseamnă că la acel moment moartea Maestrului nu fusese încă hotărâtă. Cred că s-a hotărât după ce s-a dus el la Sakai.

Auzind aceste vorbe, i-am invidiat pe cei doi care îl conduseseră până la râu pe Maestrul Rikyū în acea zi dificilă pentru el când pleca spre Sakai. Şi eu mi-aş fi dorit s-o fac. Poate că a fost într-adevăr cum zicea Tōyōbō-sama, că cei doi l-au condus tocmai pentru că se gândeau că va reveni la Kyōto. Totuşi, pesemne că l-au însoţit şi ca să-l încurajeze pe Maestrul care pleca la Sakai, ca să-i dea o speranţă. Cât de bucuros şi îndatorat va fi fost Maestrul pentru sprijinul lor!

Orice ar fi simţit şi gândit atunci Sansai-sama şi Oribe-sama, dacă judecăm acum, acel moment nu a fost nimic altceva pentru ei decât ultima lor întâlnire cu Maestrul. Amândoi l-au văzut atunci pentru ultima oară.

După ce Tōyōbō-sama s-a oprit, în faţa ochilor mei a rămas figura Maestrului Rikyū aşezat în barcă, în drum spre Sakai. Era cu siguranţă silueta pe care aş fi văzut-o în realitate dacă aş fi fost şi eu atunci acolo. Nu ştiu cu ce gânduri l-au condus ei, dar eu văd clar în faţa ochilor silueta Maestrului Rikyū, privind din barcă spre cei doi, pe când aceştia se pierd treptat în depărtare.

Oare ce simţea Maestrul în acele clipe, stând acolo în barcă? Probabil că nobilii războinici îl conduceau gândindu-se că îl vor revedea curând, dar cred că sentimentele de atunci ale Maestrului Rikyū erau mult diferite de sentimentele lor. Nu mă pot împiedica să cred că atunci, stând tăcut în barcă, Maestrul vedea destinul care-l urmărea. Şi, dacă este aşa, înseamnă că pentru Maestru chiar a fost un ultim adio de la Oribe-sama şi Sansai-sama.

I-am mărturisit acest gând al meu lui Tōyōbō-sama. El însă m-a contrazis:

— Nu poate fi aşa! Cred că şi Maestrul Rikyū era convins în sinea lui că va reveni în scurt timp în Kyōto. Nu se putea să nu ştie asta tocmai el. Ştia de asemenea că dacă cei doi îl conduseseră putea însemna şi că supărarea lui Taikō Hideyoshi avea să se risipească, şi va fi rechemat în Kyōto. Sunt sigur că aşa a interpretat Maestrul. Şi nu numai atât; probabil că şi-a imaginat şi ce anume provocase furia lui Taikō, ba chiar şi cât de mare era acea furie. De asemenea, nu este exclus ca Oribe-sama şi Sansai-sama să-l fi condus pe Maestru tocmai dintr-o urzeală a lui Taikō, care, deşi îl obliga să meargă în Sakai, căuta un moment potrivit, dorind poate ca ei să fie intermediarii unei împăcări între el şi Maestru. E foarte plauzibil acest lucru. Se pot închipui multe lucruri şi e imposibil ca Maestrul să nu fi ştiut toate

astea… Doar că, de fapt, nu s-a întâmplat cum era prevăzut. Maestrul nu s-a mai întors în Kyōto, iar călătoria sa la Sakai a fost drumul lui către moarte. Nu se ştie de ce s-a întâmplat aşa, dar schimbarea totală a lucrurilor s-a produs după aceea. Adică după ce a ajuns el la Sakai. Aşa că, atunci când l-au condus cei doidiscipoli, cred că Maestrul nu avea deloc inima grea.

În timp ce ascultam ce-mi spunea Tōyōbō-sama, nu puteam să-mi scot din minte chipul Maestrului care trebuie să fi ghicit soarta deloc uşoară ce avea să-l aştepte după douăzeci de zile. Lucrurile ciudate pe care le spunea Tōyōbō-sama nu schimbau cu nimic ceea ce simţeam. Oare nu-i cum cred eu? Pe de o parte e Taikō Hideyoshi, cu drept absolut de viaţă şi de moarte asupra oricui, apoi cei doi care au primit poruncă de la el şi care, crezând în întoarcerea Maestrului în Kyōto, merg în mod special să-l conducă, şi Maestrul însuşi care, condus de ei, stă neclintit în barca plutind spre Sakai. Orice ar fi crezut despre acest lucru cei doi, totul depindea de Taikō Hideyoshi. Şi despre ce socotea în sinea lui Taikō Hideyoshi nimeni nu ştia nimic. Cât de precară şi instabilă era soarta Maestrului Rikyū, depinzând de voinţa lui Taikō, care se putea schimba oricând!

Nu i-am spus nimic despre aceste lucruri lui Tōyōbō-sama, pentru că ar fi însemnat să-l contrazic, şi ar fi fost necuviincios, dar în sinea mea eram convins că Maestrul stătuse atunci tăcut în barcă, presimţind cumva că destinul lui era să moară. Nu pot decât să cred că Maestrul îşi închinase toată viaţa artei ceaiului, pregătindu-se pentru această zi. Nu ştiu care este adevărul, dar pentru mine, Honkakubō de la templul Mitsui-dera, care l-am servit îndeaproape şi care chiar şi acum îl servesc în fiecare zi, acestea sunt interpretarea şi sensul ciudatei scene din acea zi de acum şase ani, de pe malul râului.

De asemenea, deşi nici asta nu i-am spus lui Tōyōbō-sama, pentru mine nu era prima dată când vedeam înaintea ochilor chipul Maestrului Rikyū aşezat mândru şi neclintit în barca alunecând pe râu…

Era ziua a 4-a a lunii a 9-a din anul al 16-lea din era Tenshō (1588), şi Maestrul Rikyū făcea o întrunire în camera de ceai de patru *tatami* şi jumătate de la locuinţa lui din Jurakudai, avându-l ca invitat principal pe Shun'oku-sama de la templul Daitokuji. Era o ceremonie a ceaiului de dimineaţă{15}. Pe lângă Shun'oku-sama mai erau Kokei-sama şi Gyokuho-sama de la Daitokuji, amândoi oameni de vază, apărători ai legii sfinte de la acest templu.

Întrunirea era prilejuită de despărţirea de Kokei-sama, care avea să pornească în curând spre Kyushu, unde fusese exilat. N-am cum să ştiu eu din ce pricină Kokei-sama atrăsese mânia lui Taikō Hideyoshi, dar conform zvonurilor se pare că motivul a fost că nu se înţelesese cu Ishida Mitsunari în ceea ce priveşte construcţia unui templu.

Oricum, fiind o reuniune în cinstea unei persoane care, atrăgând mânia lui Taikō Hideyoshi, fusese exilată departe în Kyushu, s-a făcut în mare taină, fără ştirea nimănui. Cred că nici Tōyōbō-sama nu aflase de această întrunire.

Camera de ceai de patru *tatami* şi jumătate este aşezată spre răsărit, şi are două ferestre, una spre nord jos, şi alta deasupra intrării joase de la răsărit, şi nu ştiu pe care dintre ele pătrundea o lumină domoală, deosebit de frumoasă la întâlnirea de ceai tinută în zori.

În mijlocul luminii, Maestrul a preparat ceai folosind suportul *daisu* şi *daitenmoku.* Pentru Maestrul Rikyū era neobişnuit să folosească *daisu*, dar probabil o făcea pentru a respecta stilul în care practicau arta ceaiului oaspeţii veniţi de la templul Daitokuji.

Iată cum era aranjată camera de ceai:

În alcov era un rulou cu versuri caligrafiate de Kidō.

În interiorul suportului *daisu* erau: *fūro* şi *arare-gama, mizusashi* cu emblemă bătută în aur, *hishaku-tate* din aur, *mizu-koboshi* din aur şi suportul *futaoki* numit „Cele cinci virtuţi”.

Pe suportul *daisu* erau aşezate bolul *daitenmoku*, o tavă pătrată şi vasul *chaire Shiribukura* în punguţa lui.

La această întrunire, mi s-a încredinţat rolul de a pune frunzele de ceai în vasul *chatsubō,* şi am putut sta în prezenţa acestor feţe atât de luminate doar pentru că a fost o reuniune de taină. În plus, tot eu am consemnat{16} momentele întâlnirii. Le mai am şi acum în carnetul meu. Am descris în amănunt oficierea făcută de Maestru şi aşezarea obiectelor pe *daisu.* Aceste pagini constituie şi azi pentru mine un lucru de mare preţ.

Ruloul din alcov cu versurile caligrafiate de mâna lui Kidō aparţinea lui Taikō Hideyoshi, care, pe vremea când era kampaku, îl adusese aici pentru a i se reface marginile ce se deterioraseră. Preotul Kidō fusese o persoană importantă, fiind legat de trecutul îndepărtat al templului Daitokuji. Scrierea lui de pe rulou, având în vedere legătura lui cu Daitokuji, era cum nu se poate mai potrivită cu reuniunea din această dimineaţă. În ceea ce priveşte conţinutul poeziei chinezeşti, acesta era parcă făcut pentru această ocazie. Versurile vorbeau despre frunzele care părăseau crengile copacilor în suflul îngheţat şi limpede al toamnei adânci. Vorbeau de asemenea despre vremea când cei care au terminat studiul pleacă din holul de meditaţie zen. Iar sentimentul transmis era sentimentul dorului de a-i vedea cât mai repede întorşi acasă pe cei plecaţi astfel, în cele patru colţuri ale lumii. Conţinutul şi spiritul poeziei exprimau perfect sentimentul celor ce participau la această întâlnire de despărţire de Kokei-sama, care pleca în ţinuturi îndepărtate.

Întâlnirea secretă, în care sufletele gazdei şi invitaţilor se armonizau puternic, calm, trist şi tainic, era foarte potrivită pentru despărţirea de

un preot de vază, stimat şi respectat cu adevărat, înainte de plecarea sa într-un loc uitat de lume.

Oare ce oră să fi fost când s-a terminat reuniunea şi oaspeţii de la templul Daitokuji au fost conduşi la plecare? După aceea eu m-am întors în camera de ceai pentru a pune lucrurile la locul lor, dar Maestrul Rikyū era deja aşezat ca pentru a oficia ceaiul. Am considerat de cuviinţă să dau cât mai repede jos ruloul lui Taikō şi să-l împăturesc, dar când mă pregăteam să fac asta l-am auzit pe Maestru spunându-mi:

— Mai lasă-l acolo pentru o vreme!

Şi atunci l-am lăsat.

Era în seara aceleiaşi zile. Având ceva de făcut în camera unde se ţinuse reuniunea, am dat să intru acolo, când, dându-mi seama că înăuntru se află cineva, m-am oprit la intrare. Începea să se lase întunericul, totuşi era încă prea devreme să aprind focul. Uitându-mă înăuntru, am văzut că Maestrul stătea în poziţia de oficiere a unei reuniuni de ceai, exact aşa cum îl lăsasem la prânz.

— A, Honkakubō, tu eşti?

Aşa a zis Maestrul după o vreme, dar până atunci eu îl privisem fix. Avea palmele aşezate ferm pe genunchi şi stătea aşezat cu pieptul puţin scos înainte. Faţa îi era uşor aplecată într-o parte, dar ridicată. Era o poziţie a lui obişnuită şi în viaţa de zi cu zi când se gândea adânc la ceva.

Doar că de data asta, până să mă strige, eu stătusem în faţa camerei de ceai şi îi privisem îndelung chipul. Nu avea o expresie specială, doar ceva rece şi concentrat, încât nimeni nu l-ar fi putut aborda atunci cu uşurinţă. Mai mult decât să te determine să te întrebi la ce se gândea, era o faţă care te îndemna să te întrebi ce-l făcuse prizonierul gândurilor.

— Poţi să strângi acum ruloul din alcov, a grăit Maestrul.

— Am înţeles, am răspuns eu îndată, mirându-mă însă o vreme că ruloul caligrafiat de Kidō, care îi aparţinea lui Taikō, era încă acolo.

Mi se părea destul de grav ca o reuniune a ceaiului prilejuită de despărţirea de o persoană care atrăsese mânia lui Taikō şi era izgonită în Kyūshū să se ţină la locuinţa Jurakuyashiki a Maestrului, adică aproape sub ochii lui Taikō, şi, în plus, să se folosească, fără a i se cere acestuia permisiunea, un rulou *kakejiku* din vistieria lui ascunsă. Ba mai mult, se putea spune că acele versuri de pe rulou criticau în mod discret nedreptatea făcută de hegemon de a izola într-un loc pustiu un prelat înalt, cu o pregătire atât de aleasă, precum Kokei-sama.

Oare de jumătate de zi, de când se terminase întrunirea, Maestrul stătuse aşa, aşezat în această cameră care avea expuse în alcov versurile caligrafiate de Kidō? Am luat îndată ruloul *kakejiku* din alcov şi l-am rulat, iar când am părăsit camera mi-am mai îndreptat o dată

privirile către Maestru. Stătea încă aşezat acolo, exact ca la început, cu aceeaşi expresie şi postură.

— Să aduc lampa? am întrebat.

— S-a făcut deja aşa târziu?

Apoi s-a mişcat pentru prima dată şi a părăsit camera.

L-am servit pe Maestrul Rikyū timp de aproape zece ani, şi acesta este momentul în care mi-a făcut cea mai puternică impresie, pe care o port şi acum în suflet. De câte ori mi-am amintit după aceea această zi, nu m-am putut împiedica să întreb dacă nu cumva partenerul spre care îşi îndrepta atunci faţa Maestrul era chiar Taikō Hideyoshi. Trebuie să fi existat o confruntare tacită cu Taikō atât în ce priveşte organizarea reuniunii de despărţire pentru Kokei-sama, cât şi în legătură cu folosirea ruloului care-i aparţinea. Şi probabil că pentru acea confruntare fusese necesară puternica voinţă a Maestrului de a sta nemişcat cu faţa spre Taikō, fără să-şi desprindă ochii de la el şi fără să se mişte, timp de o jumătate de zi.

Cât despre reîntoarcerea lui Kokei-sama în Kyōto din exil, după vreun an de zile, când obţinuse iertarea lui Taikō, era exact aşa cum ştia şi Tōyōbō-sama. Şi în ziua a 14-a a lunii a 9-a din anul al 18-lea din era Tenshō (1590) s-a ţinut o întrunire a ceaiului în aceeaşi cameră de patru *tatami* şi jumătate din locuinţa Jurakuyashiki, cu aceiaşi oaspeţi, şi avându-l ca oaspete principal pe Kokei-sama. De data aceasta era ca un fel de reuniune de bun-găsit. La această reuniune eu am ajutat doar în camera de pregătiri.

Azi, când am vorbit cu Tōyōbō-sama în camera lui de ceai despre ziua în care Maestrul a plecat la Sakai, mi s-a părut că postura şi chipul Maestrului pe care le zărisem din întâmplare în ziua reuniunii de despărţire de Kokei-sama şi apoi la întoarcerea acestuia erau identice cu postura şi expresia Maestrului când stătea în barca plutind spre Sakai.

Totuşi, atunci această impresie nu a fost aşa de puternică, dar, când m-am întors la locuinţa mea din Shūgakuin, ideea că postura şi expresia Maestrului stând în barcă erau adresate lui Taikō a devenit din ce în ce mai puternică. Mi se părea că în încăperea de la Jurakudai ele exprimau contestarea puterii lui Taikō Hideyoshi, iar în barcă exprimau acceptarea cu capul sus a răzbunării lui Taikō fată de acel lucru.

Ce pot să spun eu, care am participat atunci la acea reuniune de despărţire a lui Kokei-sama, este că Maestrul era conştient atunci că răzbunarea lui Taikō putea veni oricând. Şi nu o singură răzbunare. Şi mai cred că Maestrul era pregătit să le primească.

Pot spune chiar că răzbunările au venit târziu. Şi cred că şi Maestrul, stând în barcă, se gândea la fel.

Poate că, aşa cum spunea Tōyōbō-sama, poziţia Maestrului atunci,

în barca plutind spre Sakai, nu era atât de disperată. Şi poate că într-adevăr situaţia s-a schimbat total de-abia după ce a ajuns în Sakai. Iar soarta crudă a Maestrului abia atunci s-a decis. Sunt sigur că Maestrul prevăzuse destinul implacabil care îl aştepta, în ciuda aparenţelor.

Dacă se simţea chiar atunci amenintat sau nu, nu e important, dar cred că avusese permanent conştiinţa că urma să se întâmple ceva îngrozitor.

De ce a trebuit ca Maestrul să ajungă să se pună într-o astfel de poziţie nu pot înţelege eu, Honkakubō, de la templul Mitsui-dera. Aş vrea cândva să întreb pe cineva care i-a fost apropiat. Dar oare îmi stă mie în putinţă asta, acum, când m-am retras din lumea ceaiului?

S-a făcut noaptea târziu. De aceea mă voi opri aici cu discuţia pe care am avut-o cu Tōyōbō-sama în cursul zilei de azi.

Capitolul 2

A 23-a zi din luna a 2-a, ziua fratelui mai mare al metalului şi a câinelui{17}*, noaptea tunete şi fulgere, acum senin* (Notă: al 8-lea an din era Keichō (1603), 4 aprilie după calendarul solar.)

De la mijlocul nopţii de ieri a plouat tare cu tunete şi fulgere. Spre zori s-a liniştit, dar în Kyōto se zvoneşte că în câteva locuri de la Shūgakuin şi Kitashirokawa câţiva oameni au murit loviţi de trăsnet.

Când s-a luminat de ziuă, un timp frumos a înlocuit vremea de peste noapte, iar cerul era foarte limpede şi senin. După ce am luat micul dejun, am curăţat drumul şi grădina din faţa casei pe care ploaia torenţială le-a răvăşit. La intrarea din spate, pământul era acoperit de crenguţe frânte, căzute din copaci. Doar cireşul de lângă fântână, cu mugurii gata să plesnească, pare să fi fost cruţat de urgia ploii.

Azi aştept vizita lui Okuno Kōsetsusai-sama. Sunt unsprezece ani de când am ridicat acest adăpost şi e prima dată când îi calcă pragul un oaspete adevărat. După ce am aprins focul în camera de un *tatami* şi jumătate, am adus de la locul lui, după multă vreme, bolul negru de ceai făcut de Chōjirō pe care mi l-a lăsat Maestrul Rikyū. Lacul negru e subţire pe ici, pe colo, lăsând să se vadă materialul brut, dar asta îi dă mai mult farmec, şi are un contur frumos. Gura bolului e largă, cu margini groase, iar baza e joasă.

Nu prea pot să-mi închipui de ce vine o persoană precum Okuno Kōsetsusai-sama până într-un astfel de loc uitat de lume, dar, gândindu-mă că acela care a pus la cale vizita este patronul de la Daitokuya, comerciant în Teramachi care se ocupă de ani buni cu obiectele folosite în arta ceaiului, bănuiesc că şi această vizită e legată de aşa ceva.

Nu l-am întâlnit niciodată până acum pe Kōsetsusai-sama, dar, în ultimii săi ani, Maestrul Rikyū vorbea uneori despre asta.

Ştiu că el e cel care, în timpul atacului de la castelul Odawara, când familia Hōjō nu mai avusese altă cale decât să se predea, rămăsese acolo până la sfârşit, apărând familia lui Ujinao. Apoi, după luarea castelului, fusese dus în faţa lui Taikō Hideyoshi şi învinuit că nu se dovedise un bun sfătuitor al familiei Hōjō, iar lupta la care îi îndemnase dusese la distrugerea acestora. Atunci el a spus că soarta crudă a familiei Hōjō fusese hărăzită de cer şi că un muritor de rând nu putea împiedica asta. Şi, chiar dacă ar fi ştiut că va avea acest destin, familia Hōjō tot ar fi pornit lupta, pentru că le-o cerea onoarea lor de samurai. La asta se rezuma totul. Aşadar, el însuşi, acum, nu dorea decât să fie omorât. Am auzit că Taikō Hideyoshi admirase

această atitudine în faţa morţii şi-l iertase. După atacul de la Odawara, o vreme s-a tot vorbit despre această întâmplare, iar el era pomenit ca un samurai drept şi dârz.

În afară de aceste lucruri nu mai ştiam nimic despre Kōsetsusai-sama, dar cu vreo zece zile înainte, când patronul de la Daitokuya mi-a vorbit despre vizita lui, mi-a mai spus câte ceva.

Era cunoscut drept Itabeoka Toonari, vasal al familiei Hōjō, dar când se preoţise îşi luase numele de Kōsetsu. De fiecare dată când generalii din Kantō trimiteau sol la Odawara, el era persoana nepreţuită care conducea totul. După dispariţia familiei Hōjō, a trecut în serviciul lui Taikō Hideyoshi şi din porunca acestuia şi-a schimbat numele de Itabeoka în Okuno, iar de atunci se numeşte Okuno Kōsetsusai. După moartea lui Taikō Hideyoshi, a intrat în serviciul contelui Ieyasu şi a fost împuternicit al acestuia în bătălia de la Sekigahara{18}. După bătălie i-a devenit sfătuitor şi a primit pământ în Fushimi, unde se află şi astăzi.

— Oare de ce doreşte o persoană precum Kōsetsusai-sama să mă întâlnească tocmai pe mine, umilul Honkakubō?

— L-am întrebat şi eu asta, dar nu a spus decât că vrea să te roage personal ceva. Cred că vrea să te întrebe ceva legat de ustensilele de ceai.

— Dacă era vorba de aşa ceva, dată fiind poziţia lui, era normal să merg eu la el.

— I-am spus şi asta. I-am spus că te conduc la locuinţa lui din Fushimi, dar a refuzat, spunând că vine el, de unul singur. Când a hotărât un lucru nu se mai răzgândeşte, aşa că n-am putut să mai fac nimic.

Aşa vorbisem cu patronul de la Daitokuya, şi iată că astăzi îl aştept pe Kōsetsusai-sama.

S-a înfaţişat pe la ora două, ora berbecului. L-am văzut urcând singur, fără niciun însoţitor, drumeagul cu pantă lină de lângă lăcaşul meu. Atunci i-am ieşit în întâmpinare până sub copacii *ginkgo*{19} de la marginea grădinii din faţă, care de fapt nu e o adevărată grădină, ci mai degrabă e un teren gol, cum au mai toate casele ţărăneşti din zonă.

— Dumneata eşti Honkakubō? am auzit deodată.

Era tuns, purta haine preoţeşti şi arăta cam de şaizeci şi cinci de ani, dar era bine făcut, cu umeri laţi, iar vocea îi era limpede şi fermă. Era exact tipul de om în jurul căruia se puteau ţese istoriile din timpul căderii castelului Odawara. Îndreptându-şi privirile spre veranda care dădea spre grădină, a spus:

— Hai să stăm puţin acolo. Cred că e plăcut, pentru că bate soarele.

— Mai bine să mergem să vă prepar ceai şi apoi să stăm de vorbă. Acolo este dezordine şi nu e un loc potrivit, am răspuns.

— Am înţeles, s-a întors el spre mine.

Am urcat, şi, trecând prin holul lung podit cu scândură, l-am condus în camera de ceai de un *tatami* şi jumătate, construită de-a lungul camerei din capăt. Camera de ceai nu are nici alcov *tokonoma,* nici flori, nici rulou *kakejiku.*

— Fiind un loc atât de umil, nu am mai chemat niciodată pe nimeni aici.

— O, dar e perfect. Este locul potrivit pentru un adevărat iubitor al principiului w*abi,* iar eu mă simt norocos să fiu primul oaspete.

Din momentul când a rostit aceste vorbe mi-a dispărut toată încordarea. Era comportamentul minunat al cuiva care ştia să acorde lucrurilor valoarea cuvenită. Când am terminat ceaiul, a spus:

— N-am mai atins un bol făcut de Chōjirō de acum treisprezece ani, când mi-a servit ceai în el Yamanoue Sōji-dono.

Când l-am auzit pronunţând numele lui Yamanoue Sōji-sama, am încremenit.

Îl cunoaşteţi pe Yamanoue Sōji-sama?

— Da. El m-a iniţiat în arta ceaiului timp de vreo doi ani la castelul Odawara. Dacă stau să mă gândesc bine, el a fost mentorul meu. Şi, de fapt, motivul pentru care am venit azi până aici este acela că vreau să-ţi arăt ceva scris de mâna lui. Acum, că am băut ceaiul, putem vorbi despre asta.

Spunând aşa, a desfăcut pachetul învelit în *furoshiki* pe care îl adusese cu el şi, scoţând de acolo un volum destul de gros, legat cu hârtie japoneză, l-a aşezat în faţa mea:

— Iată volumul peste care aş dori să te uiţi. Este un fel de tratat secret, o scriere de iniţiere în arta ceaiului scrisă pentru mine de Yamanoue Sōji-dono. Cuprinde şi lucruri greu de înţeles, lucruri foarte obscure pentru un începător ca mine. Îmi pare rău că îţi tulbur liniştea astfel, dar te rog să îl citeşti şi să-mi dai unele lămuriri. În afară de tine, care ai petrecut mult timp în apropierea Maestrului Rikyū, nu cred să mai fie cineva care să mă poată lămuri.

— O, dar e o sarcină prea grea pentru mine! Cum aş putea eu, cu puţina-mi ştiinţă, să pătrund ceva scris de mâna lui Yamanoue Sōji-sama, recunoscut de toată lumea ca fiind cel dintâi discipol al Maestrului Rikyū? Dar sigur că dacă vreţi să mi-l arătaţi îl voi cerceta cu atenţie. Doar că o să-mi ia ceva timp…

— Ţi-l las cât timp ai nevoie.

— Dar pentru dumneavoastră trebuie să fie un lucru de mare preţ. Pot veni eu la locuinţa dumneavoastră să-l citesc acolo.

— Nu e nevoie. E scris de mine. Originalul caligrafiat de el nu-l scot niciodată afară. Aceasta este doar o copie. De aceea poţi s-o păstrezi cât vrei, fără să-ţi faci griji. Iar dacă e nevoie să o copiezi, nu e nicio problemă.

A spus aceste cuvinte direct şi sincer, făcându-mă să simt şi mai puternic că nu e vorba de vreun gând ascuns.

— Atunci ţi-l las şi sper din toată inima ca, prin dumneata, să aud după multă vreme vocea Maestrului Rikyū şi a lui Sōji-dono.

Deodată mi-a tresărit inima. Am luat în mâini volumul şi, privind ideogramele – *Însemnările lui Yamanoue Sōji* – scrise pe copertă, m-am ridicat şi l-am aşezat pe masa de lucru din camera vecină.

Apoi am revenit şi am continuat discuţia în aceeaşi cameră. La dorinţa lui, l-am mai servit pe Kōsetsusai-sama cu încă un ceai. Era anotimpul când florile se veştejesc şi mor, dar camera strâmtă era plăcut încălzită de foc, iar afară nu bătea vântul, era doar linişte.

— Cam în ce an a scris Yamanoue Sōji-sama acest volum?

— În luna a 2-a a anului al 17-lea din era Tenshō (1589) am plecat din Odawara spre Kyōto ca sol, şi primisem deja acest volum. Deci cred că l-a scris în toamna anului precedent. Când a venit la Odawara, l-am întâmpinat cu toată cinstea, ca maestru de ceai al familiei Hōjō, şi am făcut totul ca să se simtă bine. Iar scrierea de faţă este şi un fel de exprimare a recunoştinţei sale pentru acele lucruri. Dar, bineînţeles, nu este doar atât. După ce vei citi volumul, vei înţelege asta. E ca şi cum ar fi vrut să aştearnă pe hârtie ce avea de spus cât mai repede, presimţind că ziua de mâine poate să-i aducă orice.

— Cât timp a stat Sōji-sama la Odawara?

— Trei sau patru ani.

— Şi înainte de a merge acolo?

— Se pare că o vreme l-a servit pe Taikō Hideyoshi în calitate de maestru al artei ceaiului din Sakai, dar prea multe nu se ştiu despre asta. Cred că, fiind o persoană care avea un aer nepământesc, o expresie neînduplecată şi întunecată a chipului şi o fire aprigă, care nu ştia ce e compromisul, o fi spus ceva critic şi nepotrivit la adresa lui Taikō Hideyoshi. Din cauza asta a rămas fără adăpost, ajungând în cele din urmă la Odawara. În acelaşi timp însă era foarte corect şi recunoscător. Dacă n-ar fi fost aşa, de ce ar fi scris pentru mine acest tratat secret?

— Nu ştiu ce este un tratat secret, dar în orice caz, acum, că au trecut în nefiinţă şi Maestrul Rikyū, şi Yamanoue Sōji-sama, acest volum constituie un lucru de nepreţuit. E incredibil că-l pot vedea.

— În plus, înainte de a mi-l dărui, mi-a spus că dăduse unul şi altcuiva. Că e vorba de unul sau două volume, asta nu contează. Totuşi, la acea vreme Yamanoue Sōji-dono era foarte tânăr. Nu avea decât patruzeci şi opt de ani când a căzut castelul Odawara.

— După atacul de la Odawara s-au auzit zvonuri sumbre despre el.

— Aşa este.

— Şi aşa i-a fost sfârşitul, cum se spunea în acele zvonuri?

Mi-a fost greu să pun întrebarea, dar voiam să aflu neapărat dacă

fusese doar un zvon sau realitate. După atacul de la Odawara, circulase un zvon şi despre Kōsetsusai-sama, iar puţin după aceea, încă unul despre Yamanoue Sōji-sama. Acesta din urmă era cumplit. Se spunea că, înainte de căderea castelului Odawara, Yamanoue Sōji-sama afirmase ceva în faţa lui Taikō Hideyoshi care trezise furia acestuia şi ca pedeapsă i se tăiaseră nasul şi urechile şi apoi fusese ucis. Sigur că acest zvon ajunsese şi la urechile Maestrului Rikyū, dar nu lăsase niciodată să-i scape nimic în legătură cu această întâmplare.

— Am auzit şi eu zvonul la care te referi, dar nu ştiu dacă e adevărat. Aş vrea să-ţi spun ce cred eu despre asta doar după ce citeşti volumul pe care ţi l-am dat; atunci aş vrea să aud şi părerea ta. L-ai întâlnit vreodată pe Yamanoue Sōji-sama?

— Nu am avut din păcate acest privilegiu. Aş fi vrut să-l întâlnesc. Dar eu am ajuns în preajma Maestrului Rikyū în anul al 10-lea din era Tenshō (1582), când Sōji-sama se afla deja în slujba lui Taikō Hideyoshi. Am auzit că a căzut în dizgraţie şi a rămas fără adăpost sau a dispărut. S-a spus într-o vreme că a fost şi la Kyōto şi Sakai, dar nici atunci nu l-am întâlnit. Oricum, dacă ar fi fost să-l întâlnesc, asta s-ar fi întâmplat după căderea castelului Odawara. Dar n-a fost să fie…

Apoi am continuat:

— Pe vremea atacului de la Odawara, Maestrul Rikyū s-a dus la Yumoto din Hakone, şi cea mai mare dorinţă a lui era să-l întâlnească pe Yamanoue Sōji-sama. Credea că dacă l-ar fi întâlnit, în orice situaţie ar fi fost acesta, l-ar fi putut ajuta. „Părăseşte castelul! Părăseste castelul!” Am credinţa că aşa îl îndemna în fiecare zi pe Yamanoue Sōji-sama, aflat în castelul Odawara. La acea vreme, Maestrul Rikyū avea încă multă putere şi era sigur că putea schimba lucrurile.

— Dar, de fapt, nu puteai părăsi castelul Odawara. Era înconjurat de zece, douăzeci de rânduri de atacatori, n-aveai pe unde te strecura. Totuşi, poate că Yamanoue Sōji-dono a ieşit. Unul dintre războinicii care-i fusese discipol plecase din castel însoţit de soldaţi. Dacă ar fi vrut să plece atunci, împreună cu acela, cred că ar fi putut s-o facă. Dar dacă a făcut asta sau nu, astăzi nu ştim. Dacă a făcut-o, probabil că asta i-a atras destinul crud despre care s-a auzit. Şi chiar dacă n-a făcut-o, nu putem fi siguri că asta n-a avut legătură cu destinul său.

Apoi a continuat:

— Oricum, habar n-am ce a făcut Yamanoue Sōji-dono la vremea căderii castelului Odawara. Erau toţi preocupaţi cu exterminarea familiei Hōjō şi nimeni nu a avut timp să se preocupe de el. Mi-am dat seama de lipsa lui abia după ce a fost cucerit castelul şi familia Hōjō omorâtă. Atunci Yamanoue Sōji-dono nu mai era nicăieri.

Şi a continuat:

— Totuşi, mi se pare lăudabil că Sōji-dono continua să primească

aproape zilnic generali în camera de ceai din castelul Odawara, deşi nu se ştia ce soartă urma să aibă castelul. Era ceva strict şi rece atât în modul lui de a oficia ceaiul şi masa legată de acesta, cât şi în atitudinea lui. Şi acum revăd uneori în faţa ochilor acea postură a lui. Am auzit apoi că în aceeaşi vreme şi Maestrul Rikyū făcea întruniri de ceai la Yumoto din Hakone.

— Da, Maestrul Rikyū era foarte ocupat la Hakone. Taikō Hideyoshi venea acolo aproape în fiecare zi, şi alte persoane foarte cunoscute din aristocraţia militară veneau una după alta pentru întruniri de ceai. În iunie fusese invitat şi Date Masamune-sama, am spus.

— Toţi generalii, atât cei care atacau, cât şi cei care erau atacaţi, se înghesuiau să meargă în camera de ceai. Pentru cei care atacau oficia Maestrul Rikyū, iar pentru cei atacaţi oficia Yamanoue Sōji-sama. Şi pe vârful, şi la poalele muntelui din Halcone toţi erau ocupaţi cu întrunirile de ceai.

— Totuşi, probabil că întrunirile făcute de Sōji-sama erau mai sobre şi mai grave.

— Aşa este.

— Se întâmpla aşa pentru că la castelul Odawara nici oaspeţii, nici gazda nu ştiau ce avea să le aducă ziua de mâine.

— Exact aşa era.

— Şi eu, Honkakubō, aş vrea să fi putut participa, o dată, la o astfel de întrunire.

Chiar aşa mă gândeam. Kōsetsusai-sama spusese că Sōji-sama era extrem de măreţ în astfel de momente şi chiar cred asta.

— Dar, din păcate, acum este extrem de greu să mai vezi o asemenea întrunire. S-au schimbat vremurile. Iar arta ceaiului trebuie şi ea să se schimbe. Şi în realitate chiar s-a schimbat. În vremea lui Furuta Oribe-dono, după moartea Maestrului Rikyū.

— Dar chiar s-a schimbat arta ceaiului în vremea lui Oribe-sama? Nu ştiu absolut nimic despre acest aspect, pentru că, după moartea Maestrului Rikyū, eu m-am retras şi am trăit în afara lumii artei ceaiului.

— Lumea spune că, de când s-a ridicat Oribe-dono, arta ceaiului s-a schimbat total. Odată ce au încetat să se mai audă strigătele de luptă, şi arta ceaiului s-a schimbat. Şi nici nu cred că e ciudat că s-a întâmplat aşa. Din acest punct de vedere, se explică poate şi de ce nici Maestrul Rikyū nu a mai putut supravieţui până astăzi, nici Sōji-dono. Şi războinicii, şi iubitorii artei ceaiului s-au dus pe rând. Urmându-şi unul altuia. Şi totuşi…

Aici Kōsetsusai-sama s-a oprit şi pentru o vreme a privit în gol, dar apoi m-a privit zicând:

— În ultima vreme mi se întâmplă să-l întâlnesc pe Oribe-dono la întâlnirile de sfat la contele Ieyasu. Tocmai am primit o scrisoare de la

el în legătură cu discuţiile de acolo. M-am mirat că scrisul îi seamănă atât de bine cu al Maestrului Rikyū, de nu poţi să le deosebesti. Am văzut două, trei scrisori ale Maestrului Rikyū trimise lui Sōji-dono. Seamănă atât de bine scrisul şi stilul, că sunt aproape identice. Judecând după asta, am putea spune că nici arta ceaiului nu s-a schimbat decât superficial. Ce crezi?

— Nu ştiu ce să spun.

Atunci Kōsetsusai-sama a râs tare, zicând:

— Dacă Sōji-dono ar trăi ascuns pe undeva şi ne-ar privi de acolo cu expresia aceea a lui, nici Oribe-dono nu ar putea schimba aşa de uşor arta ceaiului!

Era o uşoară ironie în cuvintele lui.

Am vorbit aşa preţ de vreo două ceasuri şi, pe la patru, Kōsetsusai-sama a plecat. L-am condus până la ieşirea din Shūgakuin şi acolo ne-am despărţit.

Seara, fiind noaptea de *koshin,* au venit trei, patru persoane să petrecem împreună. Vecinul a adus *sake.* Am băut strânşi în jurul vetrei. După ce au plecat toţi, m-am culcat repede, dar nu am putut adormi până târziu, gândindu-mă la Yamanoue Sōji-sama. Tot timpul am avut în faţa ochilor o anumită scenă.

Se petrecea în camera de ceai de la Myōkian din Yamasaki. Era o zi de iarnă şi întunericul care se lăsase repede împresura adânc templul Myōkian. Trecuseră de-abia doi, trei ani de când începusem să-l servesc pe Maestrul Rikyū şi, fără să ştiu încă bine ce reprezintă camera de ceai şi persoanele care vin într-un astfel de loc, îmi petreceam timpul încercând să imit ceea ce vedeam. În acea zi avea loc o întrunire care începuse la şase după-amiaza, dar nu părea să se mai sfârşească, deşi se făcuse deja noapte. Eu stăteam în camera vecină, de trecere, şi ţineam o lampă de mână. Când auzeam că mă strigă, trebuia să dau lampa celui care oficia ceremonia. Aceasta era îndatorirea ce mi se încredinţase.

Dar din camera de ceai nu mă striga nimeni. Stăteam acolo înlemnit. Deodată, am auzit o voce.

— Dacă pe ruloul *jiku* este scris semnul *mu* (vid)[{20}] nu dispare absolut nimic. Dar în cazul unui rulou *jiku* pe care scrie *shi* (moarte) dispare totul. *Mu* (vidul) nu înseamnă dispariţie! *Shi* (moartea) înseamnă dispariţie!

Era un ton aspru şi răstit. Doar asta s-a auzit din camera de ceai. Apoi s-a făcut linişte. Mai apoi s-a auzit din nou o voce joasă şi profundă. Mi-am dat imediat seama că era vocea Maestrului Rikyū, dar chiar atunci au răsunat voci în clădirea principală şi a trebuit să mă duc grabnic acolo, aşa că nu am putut înţelege ce a spus Maestrul. Când am revenit, se mai auzea o voce, care a încetat însă imediat.

Din nou strâmta cameră de ceai a fost învăluită de tăcere. Nicio

voce. Poate că era o tăcere intenţionată, dar tocmai de aceea părea o linişte ca de mormânt. Eu mă gândeam că fusesem uitat acolo, cu lampa mea cu tot. Şi totuşi, nici nu putea fi vorba de aşa ceva.

După o vreme, deodată, uşa glisantă *fusuma* care despărţea camera de ceai de camera unde aşteptam a fost deschisă puţin şi am auzit o voce: Lampa! M-am apropiat, târându-mă pe genunchi{21}, şi am introdus lampa prin deschizătură.

Apoi am tras eu *fusuma* care s-a închis repede. Şi totuşi aspectul camerei mici de două *tatami* pe care l-am întrezărit atunci mi s-a părut neobişnuit. Erau doi oaspeţi care stăteau la dreapta alcovului cu tavanul jos, dar lumina lămpii aşezate pe locul gazdei nu ajungea până la ei, aşa că erau învăluiţi în întuneric, proiectându-şi doar umbrele imense, ca de preoţi, pe peretele din spatele lor. Persoana care stătea la locul gazdei oficia în genunchi, cu trupul aplecat puţin înainte, şi pusese lampa pe care i-o dădusem în faţă, spre stânga alcovului. S-ar fi zis că o pusese astfel ca să le arate celor doi oaspeţi ruloul *jiku* din alcov, poate cel ce cuprindea caracterul *shi* (moarte) despre care vorbise mai devreme gazda. Felul în care era luminată camera te făcea să te gândeşti la asta. Poate din cauza luminii pe care o răspândea lampa pusă lângă alcov, faţa persoanei care o ţinea avea în acel moment un aer nepământesc. Semăna cu zeul Myōō cu multe feţe, având jumătate din trup luminat de flăcări. Şi acesta parcă era înghiţit de umbrele imense de pe peretele opus.

Deşi s-a scurs atâta amar de vreme, nici până astăzi nu pot uita acea scenă ciudată pe care am întrezărit-o atunci pentru o clipă. În acea seară Yamanoue Sōji-sama oficia ceaiul, iar unul din oaspeţi era Maestrul Rikyū. Aşa socotisem eu. Oare cine să fi fost al doilea oaspete? Nu aveam niciun indiciu ca să pot ghici.

De fapt, singurul personaj din această scenă despre care puteam fi absolut sigur era Maestrul. Cu siguranţă fusese acolo în acea noapte. Apoi, consider că gazda a fost Yamanoue Sōji-sama, dar nu am nicio dovadă sigură că acesta l-a vizitat pe Maestrul Rikyū la acea vreme. Nimeni dintre cei pe care i-am întrebat nu ştie ca în vremea aceea Sōji-sama să fi mers la Myōkian. Dar singura persoană care ar fi putut spune astfel de lucruri, pe un astfel de ton, în faţa Maestrului era Sōji-sama, primul între discipolii săi.

Celălalt oaspete necunoscut, despre care aveam impresia că e o umbră neagră în locul unde nu ajungea lumina, părea retras şi stătea puţin la o parte. Şi totuşi, fusese acolo. Habar n-am ce s-a întâmplat. Poate că nu s-a întâmplat nimic şi doar mi s-a părut că s-a întâmplat ceva. Iar statuia lui Myōō învăluită în flăcări, cu aerul ei nepământesc, a făcut poate să mi se pară ciudat şi întunericul care învăluia acel spaţiu.

Astăzi, când m-a întrebat Kōsetsusai-sama dacă l-am întâlnit

vreodată pe Yamanoue Sōji-sama, aş fi vrut să-i dezvălui scena de la Myōkian din acea noapte, dar m-am oprit. Poate că cel care fusese atunci acolo era Sōji-sama, dar în acelaşi timp poate că nu era. Totuşi, când Kōsetsusai-sama a folosit expresia „avea un aer nepământesc” vorbind despre chipul lui Sōji-sama, am tresărit puternic, fără să vreau. Poate că mi se păruse aidoma lui Myōō în flăcări atunci la Myōkian tocmai pentru că avea „un aer nepământesc”.

— *Mu* (vidul) nu înseamnă dispariţie, *shi* (moartea) înseamnă dispariţie!

Eu, cel de astăzi, am interpretarea mea pentru aceste cuvinte. Dar, dacă cineva scrisese ideograma *mu* (vid), nu putea fi decât un călugăr zen de la templul Daitokuji. Nu este o ideogramă ciudată. Dar dacă, din contră, cineva scrisese ideograma *shi* (moarte), acesta nu putea fi decât Sōji-sama însuşi. Cine altcineva ar fi putut-o scrie? Nu ştiu dacă un rulou *jiku* cu ideograma *shi* (moarte) este potrivit sau nu pentru alcovul unei camere de ceai, nici dacă aduce calm sau nu. Sau dacă acesta este un cuvânt în lumea cunoscătorilor de ceai care poate transmite un anume sens pentru ei toţi.

Nu ştiu dacă este ieşit din comun sau nu. Asta ar fi trebuit să îl întreb pe Maestrul Rikyū, dar este unul dintre lucrurile despre care am uitat să-l întreb.

Până târziu în noapte, m-am gândit la Maestrul Rikyū şi la Sōji-sama, şi mi-am amintit camera de ceai de la Myōkian din Yamasaki unde nu mai fusesem de peste zece ani. O noapte liniştită de primăvară o înlocuise pe cea de ieri. Mâine voi aşeza pe masa de scris volumul lui Yamanoue Sōji-sama şi voi începe cu inima dreaptă să-l descifrez.

Ziua a 24-a din luna a 2-a, ziua fratelui mai mic al metalului şi a porcului mistreţ, zi senină

La ora zece dimineaţa (ora şarpelui) m-am aşezat în faţa mesei de scris şi am deschis însemnările lui Yamanoue Sōji-sama. Sunt şaizeci de file de hârtie japoneză legate într-un volum, şi fiecare dintre ele e umplută cu literele subţiri ale lui Kōsetsusai-sama scrise cu pensulă groasă.

Am deschis prima pagină. Începea cu „Ce este arta ceaiului?”. Fie că este un tratat secret, fie că este un tratat de iniţiere, neştiind ce conţinut poate avea, am zis să îl răsfoiesc întâi de la cap la coadă. În primele trei pagini era descrisă istoria ceremoniei ceaiului, apoi urma prezentarea listei lui Murata Shukō. Păreau să fie descrise toate obiectele şi ustensilele de ceai vestite, începând cu *tsubo* (vasul de păstrat frunzele de ceai), *chawan* (bolul de ceai), *kama* (vasul de fier pentru fiert apă pentru ceai), *chashaku* (linguriţa din bambus cu care

se măsoară pudra de ceai) şi la fiecare era adăugată o scurtă explicaţie. Erau vreo treizeci şi cinci sau treizeci şi şase de pagini, reprezentând mai mult de jumătate din volum.

Urma capitolul intitulat „10 reguli de bază pentru practicanţii ceremoniei ceaiului", şi apoi, pe vreo zece pagini, „Despre transmiterea artei ceaiului". Apoi era o concluzie şi la sfârşit, pe rânduri separate, era scris „Anul al 17-lea din era Tenshō (1589), luna a 2-a" şi „Lui Kōsetsusai". Cu asta se termina volumul propriu-zis, dar mai erau adăugate şi câteva pagini cu poezii în chineză.

Imediat după ce am terminat de răsfoit întregul volum, am fost convins că, înainte de a-l citi, primul lucru pe care trebuie să-l fac este să-l copiez. Cuprindea doar lucrurile pe care să le ştie învăţăcelul când şi-a terminat iniţierea, dar continutul era de substanţă, iar ceea ce trebuia cunoscut de un aspirant la calea ceaiului era consemnat în detaliu. Nu ştiu dacă se cuvine copiat un astfel de manuscris, dar pentru a păstra viu în minte acel conţinut nu aveai alt mijloc decât să-l copiezi. Judecat dintr-un astfel de punct de vedere, nu părea să aibă în el nimic dintr-un „tratat secret".

De fapt, dacă mă gândesc bine, în arta ceaiului nu are ce căuta transmiterea secretă. Chiar la sfârşitul acestui volum stă scris astfel:

„În arta ceaiului nu există învăţături vechi scrise. Arta ceaiului se deprinde prin admirarea îndelungată a ustensilelor vechi chinezeşti, prin întâlnirea cu practicanţi mai pricepuţi, prin meditaţie şi prin voinţa de a prepara ceai de dimineaţa până seara".

Reflecţia şi meditaţia sunt foarte importante.

Şi, de asemenea, la sfârşitul volumului mai scria: „Această scriere este o comoară importantă pentru neiniţiaţi. Pentru iniţiaţi nu prezintă nicio valoare".

Din moment ce a scris că „este o comoară pentru neiniţiaţi" înseamnă că nici autorul acestei scrieri, Yamanoue Sōji-sama, nu avea nimic împotrivă ca volumul să fie copiat. În plus, şi posesorul acestui volum, Kōsetsusai-sama, când a venit ieri aici să mă viziteze, a avut bunătatea să-mi spună cu gura lui că dacă e nevoie pot să-l transcriu.

Seara m-am aşezat din nou la masa pe care era pus volumul intitulat *Însemnările lui Yamanoue Sōji,* şi am pregătit cerneală şi pensulă. La fel ca şi Kōsetsusai-sama, m-am hotărât să transcriu pagină cu pagină, identic, ca în oglindă. Pe vremuri, Maestrul Rikyū îmi cerea câteodată să transcriu scrieri vechi, dar de atunci nu mai făcusem asta, şi am luat după multă vreme pensula în mână pentru o astfel de treabă.

În primele trei pagini sunt explicaţii, începând cu epoca celui de-al treilea shogun Ashikaga şi până la apariţia lui Murata Shukō, întemeietorul artei ceaiului. E scris pe scurt, dar clar. Desigur, auzisem toate aceste lucruri de la Maestrul Rikyū, dar pentru că acum îmi mai slăbise memoria, ceea ce citeam a avut darul să mi le reamintească

limpede, şi în plus era o descriere foarte folositoare pentru care eram recunoscător. Se termina cu următorul pasaj:

„După măritul Higashiyama, generaţie după generaţie, toţi shogunii au practicat arta ceaiului. De aceea s-a răspândit şi a înflorit fără încetare până în vremurile noastre. După Shukō au urmat mulţi maeştri precum Sōju, Fujita şi Jōō".

Aici era pomenit pentru prima dată numele lui Jōō, cel care fusese maestrul Maestrului Rikyū.

După această istorie a artei ceaiului, erau definite noţiunile de *chanoyumono* (om al ceaiului), *sukisha* (iubitor al principiului *wabi*), *rmeijin* (maestru cunoscut) şi *kokin meijin* (maestru al tuturor vremurilor). La tot pasul întâlneam lucruri cunoscute, dar şi lucruri cu care nu eram de acord.

„Un om al ceaiului este cel care ştie să aprecieze obiectele şi ustensilele de ceai, ştie să prepare cu măiestrie ceai şi îşi câştigă traiul ca profesor de ceai." „Un iubitor al spiritului *wabi* este cel care nu are deloc ustensile sau obiecte de valoare, dar este înzestrat cu următoarele trei calităţi: aspiraţie, creativitate şi arta de a prepara ceai."

„Maeştri cunoscuţi sunt numiţi cei care posedă obiecte şi ustensile chinezeşti, se pricep la aprecierea acestora, prepară ceai cu măiestrie şi sunt dedicaţi adânc şi conştient drumului lor."

Aici dădea ca exemplu reprezentativ din prima categorie pe Matsumoto Juhō şi Shino Dōji, iar din a doua categorie pe Awataguchi Zempō. Toţi aceştia sunt discipoli ai lui Shukō. Am auzit deseori numele lor de la Maestrul Rikyū în legătură cu perioada Higashiyama.

Mai departe, îi definea pe maeştrii de ceai ai tuturor timpurilor ca fiind cei care erau în acelaşi timp oameni ai ceaiului şi devotaţi principiului *wabi,* iar ca exemplu îi dădea pe Shukō, Insetsu şi Jōō.

M-am oprit aici cu copiatul astăzi, ca să am răgaz şi pentru gândurile mele. Iar după o cină târzie m-am cufundat o vreme în gânduri. Aveam sentimentul că fusesem absorbit din nou în lumea ceaiului de care mă rupsesem pentru multă vreme.

Sōji-sama îl dăduse ca exemplu de iubitor al principiului *wabi* pe Awataguchi Zempō, unul din discipolii lui Shukō, şi era alegerea lui. Când copiam acest pasaj am simţit însă că în locul acestuia aş fi vrut să scriu numele lui Tōyōbō-sama. Au trecut cinci ani de la moartea lui. Îl vizitasem atunci la Shin'nyodō în toamna anului al 2-lea din era Keichō (1597), iar în anul următor acest iubitor de *wabi* de primă generaţie se stinsese la vârsta de optzeci şi patru de ani. În liniştea serii de primăvară m-am gândit îndelung la el.

Ziua a 27-a din luna a 2-a, ziua fratelui mai mare al lemnului şi a tigrului, vreme frumoasă

În zilele a 25-a şi a 26-a m-am apucat de transcris lista lui Shukō, şi astă-seară, după trei zile, am reuşit să o termin. Am recitit munca de trei zile.

Începutul e după cum urmează:

„Shukō a scris în această listă ce a auzit de la Nōami despre calea practicării artei ceaiului şi cunoaşterii ustensilelor folosite în arta ceaiului. Ea s-a transmis lui Sōju, şi până la Insetsu a fost păstrat acest stil. Apoi Jōō a adăugat unele lucruri noi. De aceea el este acum cunoscut drept un inovator al artei ceaiului".

Acesta poate fi un exemplu de pasaj admirabil! Explică în patru, cinci rânduri lista lui Shukō fără să omită nimic.

Continua cu o scurtă prezentare a autorului Sōji însuşi, făcută de el. După Jōō, urmase Maestrul Rikyū. El, Sōji, i-a fost discipol acestuia timp de douăzeci de ani. În pasajul cu lista lui Shukō, adăugase şi lucruri pe care le auzise direct de la Maestru, şi mai adăugase şi propriile-i opinii, în intenţia de a face ceva cât mai complet – aşa era acest text.

În partea principală începea direct cu prezentarea celor mai vestite ustensile de ceai. La început erau *tsubo* (vasele de păstrat frunzele de ceai): Mikazuki, Matsushima, Shijūkoku, Matsubana, Sutego, Kisakata, Hyōgō, Hashitate, Torasaru, Shirakumo, Chigusa, Miyama{22} şi altele.

Erau consemnate clar locul unde se aflau, originea şi istoria lor, precum şi felul în care li se dăduse numele. Doar transcriind aceste nume şi am avut impresia că sunt din nou în lumea artei ceaiului, simţind o exaltare ciudată.

Dintre aceste vase, cel numit „Hashitate" fusese al Maestrului Rikyū, şi nu ştiam ce se întâmplase cu el după moartea Maestrului, dar ţineam mult la el.

„Acest *tsubo* este unul pictat de 7 kin{23} şi frumuseţea lui nu poate fi exprimată în cuvinte. Doar prin faptul că a fost al lui Sōeki (Sen no Rikyū) e de prisos să spui că e minunat. Are o legendă: a fost făcut departe, în Tangō, cu deosebită măiestrie şi atunci i-au zis «Hashitate». Altă poveste spune că shogunul Ashikaga Yoshimasa când l-a primit l-a admirat fără să se uite la ce era scris şi atunci i s-a zis aşa ca în versurile cântecului."

Auzisem şi de la Maestru istoria numelui acestui *tsubo*, iar acum mi-am amintit cu duioşie de acest lucru.

Aceste vestite *tsubo* au, ca şi oamenii, propriul lor destin. Sunt unele care trec din mână în mână, altele care rămân într-un loc.

Între ele sunt şi unele care au destinul posesorilor lor. De exemplu, Mikazuki („Lună plină") şi Matsushima („Insula cu pini") au fost pierdute, arzând în epoca lui Oda Nobunaga, iar Yaezakura („Cireş bătut"), care era al lui Alcechi Mitsuhide, a ars odată cu el la

Sakamoto.

Desigur, astfel de destine au avut nu numai vasele *tsubo*. Multe boluri de ceai din listă, începând cu Matsumoto, sau unicul bol al lui Shukō au ars la moartea posesorului lor Miyoshi Yasunaga. Apoi, dintre cutiile pentru ars arome, s-a pierdut „Parfum de lotus", iar dintre linguriţele *chashaku* cea numită Gojō („Cele cinci virtuţi"), dintre vasele de flori *wabi-hanaire* cel de Bizen al lui Jōō, fiecare fiind sacrificate în focul războiului, iar dintre *kama* – cea numită Kumo (Păianjen) a fost distrusă de către Matsunaga Hisahide.

Transcriind aceste rânduri, am simtit adânc că nici pentru oameni, nici pentru ustensile nu e uşor de supravieţuit în timpul bătăliilor.

Erau apoi prezentate multe arome folosite în arta ceaiului, precum Taishi, Tōdaiji, Nakagawa, Hachihashi, Enjōji, Omokage, Yoshino şi altele{24}. Devii bun la ceai numai prin numele acestor vestite arome. Cea numită Tōdaiji este cunoscută ca fiind fără pereche, aducând cu arbustul mirositor *kyara*.

Apoi sunt exemplificate cele mai importante rulouri cu caligrafii ale lui Kidō şi alţii. Pe unele le-am văzut şi eu. Iar în continuare sunt prezentate de asemenea în număr mare vasele de pudră de ceai *chaire* stil *karamono* cu formă *katatsuki*.

Azi, în a treia zi de când m-am apucat de lucru, am stat la masa de scris încă de dimineaţă şi când începuse să se întunece ajunsesem la partea despre vasele de flori *wabihanaire,* terminând complet cu lista lui Shukō. Am obosit. M-am ridicat de la masa de scris şi am mers în grădină să fac câţiva paşi. Cireşii erau aproape complet înfloriţi. Nu ştiu când au început să înflorească, dar într-o zi, două vor fi în plină floare. Am mers pe sub cireşi amintindu-mi de vasul *tsubo* numit „Floare de cireş bătut" şi de aroma numită „parfum de cireş".

Ziua a 29-a din luna a 2-a, ziua fratelui mai mare al focului şi a dragonului, ploaie măruntă

După ce ieri m-am odihnit toată ziua, astăzi transcriu ultima parte a însemnărilor lui Sōji-sama. M-am sculat la patru dimineaţa (ora tigrului), am făcut focul şi m-am aşezat la masa de lucru. Pe vremea Maestrului Rikyū, de iarna până primăvara, în fiecare zi, aveam obiceiul să începem prepararea ceaiului la această oră, şi mi-am amintit după multă vreme senzaţia apei reci ca gheaţa de atunci.

Am început imediat cu „10 reguli de bază pentru practicanţii artei ceaiului". În partea pe care tocmai am transcris-o, scrie că un *chanoyumono* (om al ceaiului) este o persoană care cunoaşte bine ustensilele, e pricepută la prepararea ceaiului şi poate deveni maestru, iar aici este descris în zece articole ce trebuie să cunoască şi să facă o astfel de persoană.

Cred că printre acestea sunt consemnate pe larg multe lucruri pe care Sōji-sama le-a auzit de la Maestrul Rikyū. În timp ce mâna mea poartă pensula am impresia că vocea Maestrului se ridică de peste tot.

Un paragraf spune aşa:

„Primăvara şi iarna trebuie preparat ceaiul la prânz şi seara, având în minte zăpada. Vara şi toamna ceaiul se prepară până pe înserat, dar în nopţile cu lună se prepară până târziu în noapte, în singurătate".

Şi astea or fi tot cuvintele Maestrului? Mi se strânge inima în timp ce copiez. Sunt sigur că într-adevăr Maestrul însuşi făcea întocmai aşa cum este scris.

„De la cincisprezece la treizeci de ani laşi totul în seama Maestrului. De la treizeci la patruzeci de ani începi să te descoperi. Între patruzeci şi cincizeci de ani, timp de zece ani, te depărtezi total de Maestru. Îţi creezi propriul stil şi ajungi să fii cunoscut. Reîmprospătezi spiritul artei ceaiului. Între cincizeci şi şaizeci de ani te întorci la Maestru. Iei ca exemplu acţiunile celor vestiţi. La şaptezeci de ani ajungi să dobândeşti stilul de acum al lui Sōeki (Sen no Rikyū) şi pe toţi ceilalţi îi laşi deoparte"

Aceste lucruri au fost desigur transmise oral de la Jōō-sama la Maestrul Rikyū şi de la acesta la Sōji-sama şi sunt învăţături secrete despre practica artei ceaiului. Cred că Sōji-sama le-a exprimat aici în stilul său. Oricum, sunt lucruri pe care numai cineva care a cunoscut în profunzime arta ceaiului le poate şti.

În plus, în cuvintele „la şaptezeci de ani ajungi să dobândeşti stilul lui Rikyū" simţeam respectul fără de margini al lui Sōji-sama pentru Maestrul Rikyū. Scriind acest pasaj, probabil că avea un gând înalt că şi el însuşi, după o practică îndelungată, când va ajunge la şaptezeci de ani, va dobândi un stil ca al Maestrului Rikyū.

După-amiază am lucrat la partea intitulată „Transmiterea artei ceaiului". Aici erau înşirate numele a douăzeci de oameni de ceai importanţi, începând cu Nōami şi Shukō şi până la discipolul Tsujio al lui Jōō, dându-se scurte explicaţii despre ei. Unii posedau zeci de tipuri de ustensile, alţii aveau numai un tip.

În cazul câtorva dintre ei erau adăugate şi criticile lui Sōji-sama însuşi. Despre unul spunea că iubeşte arta ceaiului, dar, nepricepându-se la instrumente, deşi are multe, acestea nu sunt bine alese, ceea ce e o lipsă. De asemenea, despre întâiul discipol al lui Jōō, Tsujio, spune că, deşi a învăţat de la A la Z de la maestrul său, nu are ochi pentru instrumente şi este cel mai nepriceput în prepararea ceaiului. Chiar când ai un profesor foarte bun, dacă nu te străduieşti, ajungi să fii ultimul. În aceste observaţii se simţea ceea ce Kōsetsusai-sama numise un caracter sever care nu acceptă calea de mijloc.

Apoi am găsit şi un astfel de pasaj:

„Maestrul Jōō a murit la cincizeci şi patru de ani. A murit când arta

lui trecuse de înflorire. Dacă ar fi să căutăm o comparaţie, am zice că el a fost precum copacii cu frunzele ruginii de la Yoshino în lunile de toamnă, după ce au depăşit faza de înflorire şi a trecut şi vara peste ei. Maestrul Insetsu seamănă cu copacii răvăşiţi de ploile din octombrie, murind la şaptezeci şi doi de ani. Maestrul Shukō a murit la optzeci şi doi de ani. El ar fi precum munţii de iarnă. Iar arta ceaiului practicată de Maestrul Rikyū este deja precum copacii dezgoliţi şi pustiiţi la începutul iernii. Nu e pentru cei obişnuiţi".

Când l-a scris, probabil că Sōji-sama nu-şi închipuia că moartea Maestrului Rikyū avea să vină curând. „Arta ceaiului practicată de Maestru este precum copacii dezgoliţi şi pustiiţi la începutul iernii." Iar Maestrului Rikyū i-a fost dat să-şi primească moartea aşa, ca un copac dezgolit, iarna.

Când am ajuns la sfârşitul însemnărilor, ploaia se oprise, dar se întunecase de-a binelea şi acum transcriu la lumina lămpii.

„Când voi veni la Kyōto, vă voi da scrierea cu tot ce ştiu despre arta ceaiului, aşa cum m-aţi rugat, pentru că mi-aţi promis cu jurământ că o veţi apăra. Sunt recunoscător că atunci când am rămas fără adăpost, prin bunătatea inimii voastre, am fost primit la Odawara, aşa că am scris aici tot ce am învăţat timp de douăzeci de ani. Aş dori să practicaţi în continuare arta ceaiului."

După acestea era scris:

„Iar dacă se va întâmpla să mor în drum spre Kyōto, vă rog să transmiteţi acest volum discipolilor mei".

Urma data, luna a 2-a, anul al 17-lea din era Tenshō (1589), apoi numele preacinstitului Sōji şi sigiliul său. Era adresată lui Kōsetsusai.

După ce am transcris până aici, am lăsat pensula. Munca de transcriere de câteva zile s-a terminat.

Kōsetsusai-sama spusese că, undeva, în această scriere se simte că Sōji-sama îşi prevedea sfârşitul şi cred că se referise la acest final. Într-adevăr, cuvintele „iar dacă se va întâmpla să mor în drum spre Kyōto" sunau ciudat.

După această încheiere erau adăugate câteva zeci de poezii în chineză. Iar la sfârşit de tot, fără legătură cu acestea, era scris cântecul lui Jichin Ōsho, care spunea aşa: „Trebuie să respecţi învăţăturile. Dar s-ar putea să ajungi să le foloseşti pentru a-ţi câştiga viaţa, sau pentru a te îmbogăţi şi a deveni cunoscut, ceea ce este trist." Iar după aceasta era scris: „Şi cu noi s-a întâmplat cum spun aceste versuri. Începând cu Sōeki (Sen no Rikyū), noi am folosit arta ceaiului pentru a ne câştiga viaţa, pentru a ne îmbogăţi şi a deveni cunoscuţi, ceea ce este un lucru foarte trist". Urma data: ziua a 21-a, prima lună din anul al 16-lea din era Tenshō (1588). Asta înseamnă că aceste lucruri l-au frământat pe Sōji-sama însuşi într-o zi a primei luni din anul al 16-lea din era Tenshō. Sunt nişte cuvinte de neuitat. Mai ales că aici apare şi

numele Maestrului Rikyū.

Terminând, m-am simţit ca şi cum aş fi fost deodată alungat din lumea cea apropiată mie, a ceaiului, în lumea reală, nemiloasă. Simt că ar trebui să mă gândesc la ceva, desigur, trebuie, dar m-am hotărât ca astăzi să mă culc fără să mă gândesc la nimic.

Ziua a 10-a, luna a 3-a, ziua fratelui mai mic al focului şi a iepurelui, vreme frumoasă

Pentru că azi s-a hotărât să mă întâlnesc cu Kōsetsusai-sama la Daitokuya, dimineaţă m-am dus cu o jumătate de oră mai devreme. De fapt, firesc ar fi fost să merg să-i înapoiez volumul la locuinţa sa din Fushimi şi aşa îi spusesem şi patronului de la Daitokuya, dar dorinţa lui Kōsetsu-sama a fost să ne întâlnim în camera de ceai de la Daitokuya şi să servim ceai. De fapt, nu ştiu clar dacă era voinţa lui, sau a patronului, bun cunoscător în ale ceaiului.

Camera de ceai de la Daitokuya de trei *tatami* era pregătită pentru oaspeţi. În alcovul *tokonoma* se afla o caligrafie a lui Kokei-sama, iar de stâlpul din colţ era agăţat un vas de flori *kakehanaire* de Shigaraki, stil *uzukumaru,* în care era pusă o azalee încă deschisă. În ceea ce priveşte bolul, după ce m-am sfătuit cu patronul, am ales unul *imayaki* de culoare roşie.

De obicei, când mă chema patronul la întruniri mai oficiale, obişnuiam să-l ajut ca asistent, dar azi îmi spusese să fiu oaspete.

Kōsetsu-sama a venit puţin înainte de ora stabilită. L-am condus imediat. După ce am băut ceai preparat de patron, am trecut la degustarea bucatelor, care au constat din somon prăjit, supă cu *nattō* şi plătică, apoi *konbu* fiert, orez, prăjituri din cartof dulce şi *irikaya.*

Întrunirea de azi fiind prilejuită de discuţia dintre mine şi Kōsetsusai-sama, atât în timp ce am băut ceaiul, cât şi în timpul mesei, patronul şi-a îndeplinit în linişte rolul de gazdă. După ce am terminat şi masa, am pus volumul între noi şi am trecut în mod firesc la discuţie.

Mai întâi i l-am înapoiat şi i-am mărturisit că, profitând de bunăvoinţa sa, îl transcrisesem.

— Şi dorinţa lui Sōji-dono era ca acesta să fie de folos. Dar de fapt vreau să încep prin a te întreba ce-ai gândit, transcriindu-l.

— Am aflat multe lucruri. Şi m-am simţit extrem de ruşinat că eu, care am stat în apropierea Maestrului Rikyū zece ani, nu am pus pe hârtie nimic din ce m-a învăţat. L-am admirat pe Sōji-dono. Scrie despre calităţile unui adevărat om al ceaiului şi, judecând după acestea, cred că el însuşi ar putea fi socotit astfel.

— Deci şi dumneata consideri aşa? Dar despre zvonurile cu privire la sfârşitul lui Sōji-dono ce crezi?

— Nu ştiu ce să spun.

Altceva n-am putut răspunde.

— Eu aş zice că trăieşte încă pe undeva. O persoană care a scris că e trist să faci din arta ceaiului un mijloc de a-ţi câştiga viaţa, de a te îmbogăţi şi a deveni cunoscut de ce ar părăsi castelul Odawara şi ar încerca să caute iertarea lui Taikō Hideyoshi pentru a-şi prelungi viaţa? Eu cred că în învălmăşeala creată la căderea castelului a dispărut. Se pricepea la aşa ceva. A mai făcut asta de câteva ori. Dispărea deodată, apoi reapărea tot aşa. Şi acum a avut probabil aceeaşi intenţie. Doar că, de data asta, lucrurile nu au mers cum sperase el. Înainte de a reapărea, a avut loc incidentul cu moartea Maestrului Rikyū. Şi din acest motiv i-a pierit dorinţa de a mai reveni, nu crezi? Iar zvonul cu tăiatul nasului şi urechilor ar putea fi legat de asta. Oare nu aşa plănuise el? Poate că şi acum gândeşte aşa, ascuns pe undeva.

— Doar nu l-aţi întâlnit? am început eu să spun, fără să mă gândesc, dar m-am oprit la timp.

Era ceva în modul lui de a povesti care mă făcuse să cred că poate-l întâlnise. După aceea, Kōsetsusai-sama a schimbat subiectul, întrebându-mă despre sensul cuvintelor „transmitere orală” şi „transmitere secretă” pe care le întâlnise în scriere. Şi mie îmi fusese greu să le descifrez, dar i-am spus exact ce înţelesesem eu:

— Transmiterea orală înseamnă ceea ce nu poate fi exprimat prin scris. Nu poţi face pe cineva să înţeleagă decât spunându-i prin viu grai. Când explici lucruri care sunt de acest tip, Sōji-sama spune că este vorba de transmitere orală. Cât despre transmiterea secretă, e vorba de ceva ce ai auzit tu însuţi, direct de la Maestru. Nimeni nu mai ştie, doar tu ai auzit. Astfel de lucruri, transmise doar ţie, sunt numite transmitere secretă.

Apoi am adăugat:

— Cred că şi Maestrul a folosit uneori aceste cuvinte.

— Aha, înţeleg. Aşa am crezut şi eu, dar am vrut să mă asigur. Totuşi, transmiterea orală şi cea secretă nu există numai în lumea ceaiului, ci şi în lumea obişnuită!

Apoi a continuat:

— Mai dă de exemplu şi ce s-a spus despre versurile „pustiit şi îngheţat” dintr-o poezie *renga.* Afirmă că Jōō-dono a spus că şi calea ceaiului e întocmai aşa. Nu înţeleg bine cuvintele „pustiit şi îngheţat”. Să le interpretez drept o conştiinţă trează care nu se lasă niciodată îmbătată de nimic?

— Această întrebare e foarte grea şi nu prea ştiu ce să răspund. Şi eu, în timp ce transcriam acest pasaj, m-am întrebat ce ar putea fi. Mai ales că este scris de cel care a fost maestrul Maestrului Rikyū! O conştiinţă trează care nu se lasă îmbătată, spuneţi? Da, cred că în

ultimii ani Maestrul resimţea ceva asemănător! Tot timpul era cu conştiinţa trează.

— De fapt e doar interpretarea mea. Nu ştiu dacă e corectă sau nu. Conştiinţa trează, toţi experţii în ceai trebuie să o aibă – au avut-o şi Jōō-dono, şi Maestrul Rikyū, şi toţi vestiţii maeştri. Există în toate acestea o idee a Maestrului Rikyū despre practica artei ceaiului, şi anume că la început trebuie să respecţi întocmai învăţătura maestrului. Apoi trebuie să te îndepărtezi de el un timp. E necesară o vreme în care, dacă Maestrul se află la Răsărit, tu trebuie să fii la Apus. Dacă nu faci asta, nu poţi să te găseşti pe tine însuţi. Şi după ce ai făcut asta te întorci la învăţătura maestrului. Acţionezi exact ca el. Apa se întoarce la vasul ei… şi viaţa omenească e la fel, şi felul în care se comportă generalii în vremurile tulburi e la fel. Acţionează conform voinţei lui Taikō Hideyoshi. Dar, dacă nu se îndepărtează de el un timp, nu se pot găsi pe ei înşişi. După ce se regăsesc, acţionează iar conform gândirii lui Taikō. Dar de fapt acesta e un lucru greu de îndeplinit. Când se depărtează de Taikō, toţi îşi pierd viaţa. Singurul care a reuşit este Tokugawa Ieyasu.

— Maestrul Rikyū considera arta ceaiului cu o conştiinţă trează şi rece, dar oare despre viaţa reală ce credea?

— Exact asta vreau eu să te întreb pe tine. Care crezi că a fost motivul pentru care i s-a poruncit să-şi ia viaţa?

Din acest moment, conversaţia s-a concentrat în mod natural pe incidentul morţii Maestrului. Cum de i s-a ordonat să-şi ia viaţa? Au trecut treisprezece ani de la moartea lui şi circulă acum prin lume tot felul de zvonuri. Multe le-am auzit şi eu pe ici, pe colo, dar sunt şi unele despre care nu ştiam absolut nimic. Kōsetsusai-sama mi-a spus o parte dintre ele. Patronul de la Daitokuya asculta în linişte discuţia noastră. Nu spunea nimic, dar aproba din cap sau se mira. Taikō Hideyoshi a murit de cinci ani. Acum e vremea lui Ieyasu, când pot circula orice fel de veşti şi zvonuri despre Taikō Hideyoshi.

De ce a primit Maestrul Rikyū poruncă să-şi ia viaţa? Sunt unii care spun că nu a existat un motiv anume, ci doar s-a confruntat cu mânia lui Taikō Hideyoshi, stârnită din senin. După alţii, nu se poate să nu fi existat un motiv; Maestrul Rikyū, încrezându-se prea tare în bunăvoinţa lui Taikō, s-a comportat nepotrivit şi asta i-a atras nenorocirea. Exista şi o teorie cum că ar fi fost trădat de nişte maeştri negustori din Sakai. Alţii susţin că totul s-a decis din cauza faptului că în prima lună a anului al 19-lea din era Tenshō (1591) l-a avut ca singur oaspete la ceai pe Tokugawa Ieyasu la locuinţa sa Jurakuyashiki. Sau poate, pentru îndeplinirea visurilor de cucerire ale lui Taikō, era nevoie să fie eliminat Maestrul Rikyū, care se avea bine cu războinicii mai conservatori pe care îi şi susţinea. Şi mai sunt şi alte zvonuri. Se vorbeşte că a refuzat să-şi dea fiica lui Taikō. Şi mai de

dinainte se vorbeşte despre incidentul de la poarta Sanmon de la templul Daitokuji şi despre comerţul cu ustensile. Unele din aceste lucruri sunt transmise oral, altele sunt transmise în secret printre practicanţii artei ceaiului sau printre nobilii războinici.

— Îmi pare rău pentru Maestrul Rikyū. Pentru că se spun şi lucruri neadevărate.

— Din păcate, aşa este. Dar nu poţi împiedica asta, când e vorba de cineva care a îndeplinit atâtea lucruri în viaţa lui.

— Totuşi, Kōsetsusai-sama, dumneavoastră ce credeţi?

— Nu pot să mă pronunţ. Cum ţi-am spus şi mai înainte, dacă dumneata, Honkakubō, nu ştii, cine ar putea şti?

Aşa a grăit Kōsetsusai-sama. Îmi dădeam seama din cuvintele lui că aştepta să spun ceva, dar am tăcut. Nu ştiam, de fapt, ce aş fi putut spune.

La cinci am plecat. Cădea amurgul albicios de primăvară. A trebuit să mă mai duc în două, trei locuri cu treburi şi am ajuns acasă când era deja întuneric.

Am aprins focul în camera de ceai şi am rămas aşa acolo. Simţeam că îmi doresc să stau în faţa Maestrului.

— Aţi obosit, nu? l-am întrebat pe Maestru.

Răspunsul a venit imediat:

— Da, oarecum. Mă obosesc toate zvonurile astea neîncetate din lume. Nu scapi de ele nici în viaţă, nici mort.

— Să vă prepar ceai?

— Da, pregăteşte tu primul. Când se mai întunecă, am să pregătesc şi eu. S-ar zice că s-a ridicat luna pe cer.

— Păreţi însingurat.

— Nu, nu sunt. Aşa cum ai spus şi tu azi, nu există însingurare în sufletul „pustiit şi îngheţat”.

— Cândva aţi mers pe un drum lung. Acolo m-am despărţit de dumneavoastră.

— Îmi amintesc. Ai făcut bine că te-ai despărţit. Nu trebuie să faci din arta ceaiului un mijloc de a-ţi câştiga viaţa, de îmbogăţire şi succes. Pe vremea maestrului Jōō nu era nevoie de aşa ceva. Iar pentru vremea de apoi, e bine să se termine cu mine şi Sōji.

— Cu Sōji-sama s-a întâmplat într-adevăr ce se zvoneşte prin lume?

— Dar nu trebuie să te frământi! Dacă trăieşte sau a murit e ceva ce trebuie lăsat numai în seama lui însusi. Şi dacă a murit tăindu-i-se nasul şi urechile, aceasta este poate ceea ce a urmărit el îndelung ca om al ceaiului.

— Vă amintiţi acea noapte ciudată din camera de ceai de la Myōkian?

— Da.

— În afară de dumneavoastră era acolo atunci şi Yamanoue Sōji-sama, nu-i aşa?

— Da.

— Şi cealaltă persoană?

— Mai era cineva?

— Da, cu siguranţă.

— Ar fi trebuit să nu fie.

— Mai era totuşi cineva.

— Nu-i totuna dacă era sau nu? Putea fi oricine. Sunt persoane care s-ar fi potrivit cu acel loc şi persoane care nu s-ar fi potrivit. Te las pe tine să alegi. Dar hai să nu mai vorbim despre asta! Acum vreau să prepar ceai. Ţi-am făcut odată ceai la Jurakuyashiki. De atunci, n-am mai băut împreună.

În acel moment glasul lui s-a stins brusc şi apoi nu am mai auzit nimic.

Capitolul 3

Despre Oribe-sama

Era ziua a 13-a a lunii a 2-a din anul al 15-lea din era Keichō (1610) (8 martie, conform calendarului solar), când, dând curs invitaţiei lui Oribe-sama, am mers la locuinţa sa din Fushimi şi am băut ceai preparat de el. Au trecut de atunci, pe nesimţite, zece zile.

Pentru că ieri a bătut un vânt puternic de primăvară, iar cerul continuă să fie înnegurat, azi mi-am propus să stau în casă şi să reflectez la Oribe-sama şi la ce am discutat cu el în acea zi, iar apoi să aştern pe hârtie aceste lucruri.

Deşi nu l-aş putea numi un jurnal în adevăratul sens al cuvântului, de câţiva ani mi-am făcut obiceiul să notez pe scurt într-un carnet ce se întâmplă în fiecare zi. Totuşi, pentru că am considerat de cuviinţă să descriu mai amănunţit întâlnirea cu Oribe-sama după douăzeci de ani, fără să-mi dau seama am tot amânat acest lucru până azi.

Oribe-sama îmi transmisese invitatia exact cu o lună înainte de ziua a 13-a a lunii a 2-a. Mesagerul a fost un negustor din Kyōto pe care îl întâlnisem şi eu de vreo două ori în trecut. Mesajul era următorul: „Nu ne-am văzut de foarte multă vreme şi doresc foarte mult să ne întâlnim şi să stăm de vorbă. Nu o să fie o adevărată întrunire de ceai, pentru că o să prepar numai ceai, nu şi bucatele tradiţionale. Aş vrea să te rog să vii pe la două după-amiaza.” După spusele mesagerului, Oribe-sama era foarte ocupat în calitatea lui de mare maestru în arta ceaiului şi nu avea timp decât pentru o astfel de întâlnire.

Recunoscător, am acceptat imediat invitaţia. Pe vremea când trăia Maestrul Rikyū, Oribe-sama venea deseori la locuinţa Jurakuyashiki a acestuia şi de fiecare dată mă salutase cu prietenie. Nici nu ştiu cum au trecut douăzeci de ani de atunci. Douăzeci de ani nu e puţin lucru! Cu toate astea, îmi aminteam cu drag de întâlnirile noastre şi de atitudinea lui prietenoasă de atunci. În plus, era o bună ocazie să-l văd în noua lui postură de cel mai vestit maestru al artei ceaiului. Socotind că am cincizeci şi nouă de ani, el trebuie să fi avut cam şaizeci şi şapte, deci nu era prea departe de vârsta la care trecuse în nefiinţă Maestrul Rikyū.

Trebuie însă să spun că aveam şi unele îndoieli legate de Oribe-sama cel de acum. După moartea Maestrului Rikyū, fusese pus la loc de cinste de către Taikō Hideyoshi, şi faptul că el continuase să practice arta ceaiului, păstrându-şi poziţia, putea însemna că îl renegase pe Maestrul Rikyū. Apoi, după moartea lui Hideyoshi, devenise un apropiat al lui Ieyasu, iar poziţia lui prezentă de însărcinat cu tot ceea ce ţinea de arta ceaiului în familia shogunului se

spunea că era meritul lui propriu, dar ceea ce mă preocupa pe mine nu era asta, ci zvonul că schimbase total arta ceaiului pe care o învăţase de la Maestrul Rikyū. Cum o schimbase, eu, Honkakubō, nu pot să îmi imaginez acum, dar cred că, din moment ce aşa se spunea prin lume, un dram de adevăr există.

Totuşi, faptul că Oribe-sama nu uitase vremurile de demult şi mă invitase la el îmi dădea un sentiment liniştitor. Mai mult decât orice, simţeam bucuria de a sta de vorbă cu cineva care-i fusese apropiat Maestrului Rikyū. Numai gândindu-mă că vom vorbi diferite lucruri despre el m-a cuprins o emoţie puternică, pe care nu ştiu dacă să o numesc bucurie sau tristete. Dacă ar mai fi trăit Kōsetsusai-sama, m-aş fi putut întâlni cu el din când în când să vorbim despre Maestrul Rikyū, şi am fi putut vorbi şi despre Yamanoue Sōji-sama, dar el a trecut în nefiinţă anul trecut în iunie, la vârsta de şaptezeci şi patru de ani, şi de atunci, de dimineaţa până seara, sunt complet singur. Exact într-o astfel de perioadă a venit invitaţia lui Oribe-sama. Luna care s-a scurs de la primirea mesajului şi până în ziua a 13-a din luna a 2-a, ziua vizitei, mi s-a părut cea mai lungă din viaţa mea.

Cu zece zile înainte de vizită înfloriseră prunii albi, iar cu o zi înainte de vizită înfloriseră şi cei roşii. În acea zi m-am dus pe muntele din spatele casei şi am cules tulpini de captalan{25} pentru a le duce drept dar la Fushimi.

În după-amiaza acelei zile am plecat spre Kyōto şi am înnoptat la Daitokuya în zona cu temple. A doua zi am pornit în zori spre Fushimi, unde am ajuns spre prânz. După ce m-am odihnit puţin în casa unei cunoştinţe aflate în faţa templului Daizenji, vestit pentru cele şase statui ale lui Jizō, am plecat spre locuinţa lui Oribe-sama, unde am ajuns exact la ora stabilită.

Am fost condus către pavilionul de ceai prin grădina *roji* în care plutea o mireasmă fină. Am pătruns prin intrarea oaspeţilor *nijiriguchi* în încăperea cu acoperiş de paie. Oribe-sama a venit prin intrarea gazdei *chadoguchi.* Nu-l văzusem de douăzeci de ani şi am avut impresia că e mai împlinit la trup, dar îşi păstrase neschimbată agerimea ochilor care păreau să pătrundă până în străfundul inimii omului.

Mi-am plecat adânc capul şi am spus:

— Îmi pare atât de bine să vă revăd!

— Şi mie îmi pare foarte bine, mai ales că eşti sănătos.

— Mi-aţi lipsit mult toţi aceşti ani.

— Şi eu ţi-am simţit lipsa.

La aceste cuvinte, mi-am reţinut cu greu lacrimile care îmi umpleau ochii.

— Şi în plus nu te-ai schimbat deloc!

— Nici dumneavoastră, Oribe-sama.

— Şi totuşi au trecut douăzeci de ani peste amândoi!

— Au fost douăzeci de ani greu de îndurat, dar iată-mă aici!

— Şi pentru mine a fost la fel!

Dacă gândea aşa, de ce oare fusese nevoie să schimbe stilul artei ceaiului?

Încăperea era de trei *tatami daime,* iar în alcovul *tokonoma* se găsea un rulou caligrafiat de mâna Maestrului Rikyū.

Am băut ceai preparat de Oribe-sama. Vasul pentru pudra de ceai *chaire* era unul chinezesc, înalt, pe care îl mai văzusem, iar bolul de ceai, *chawan,* era unul de Karatsu. Poate pentru că se mai îngrăşase, toate mişcările lui Oribe-sama îmi păreau copia vie a mişcărilor Maestrului Rikyū, şi am fost martorul unei oficieri a ceaiului exact pe gustul şi inima Maestrului.

După ce am degustat ceaiul, am spus, contemplând din nou ruloul *kakejiku* din alcov:

— M-am simţit ca şi cum Maestrul Rikyū ar fi fost aici cu noi.

— Mi-a trimis acest rulou din Hakone. Nu îl folosesc decât rar, azi am făcut-o după foarte multă vreme.

— Vă mulţumesc mult că aţi făcut asta special pentru mine.

— Mai e ceva ce vreau să-ţi arăt.

S-a ridicat şi a ieşit, apoi s-a întors şi mi-a spus:

— E un lucru pe care nu l-ai văzut nici tu până acum, Honkakubō.

Apoi, apropiindu-se, mi-a pus în faţă o linguriţă *chashaku* împreună cu cutiuţa ei din bambus. Când m-am aplecat să admir *chashaku,* mi-a spus:

— Este amintirea mea de la Maestrul Rikyū. În Sakai a făcut cu mâna lui două linguriţe *chashaku,* una pentru mine şi una pentru Hosokawa Sansai-dono.

Deodată, nu mi-am putut stăpâni tremurul mâinilor. Avea o formă simplă şi armonioasă care-ţi liniştea sufletul. Se citea în ea spiritul din ultima perioadă a Maestrului Rikyū. Cutiuţa de bambus era fără îndoială creaţia preacinstitului Oribe. Era din bambus lăcuit şi în interior, şi în exterior şi, exact în mijloc, avea o mică deschizătură pătrată.

— Care este numele ei{26}?

— „Namida” (Lacrima).

— Maestrul Rikyū i-a zis aşa?

— Nu, Maestrul nu i-ar fi dat acest nume. El era foarte priceput la ales nume şi nimeni nu se putea măsura cu el. Îi veneau în minte lin ca o adiere de vânt.

Într-adevăr aşa era. „Atunci, numele acesta i l-aţi dat dumneavoastră…?” am vrut să întreb, dar m-am oprit la timp. Dacă nu el, Oribe-sama, îi spusese aşa, cine altul i-ar fi dat numele de

„Namida” (Lacrima)?

— A lui Sansai-dono se numeşte „Inochi” (Viaţa). O preţuieşte ca pe ochii din cap şi nu se poate apropia nimeni de ea. Nici eu nu am văzut-o încă bine. Dar cred că „Inochi” (Viaţa) e un nume pe care numai Sansai-dono putea să i-l dea. Se potriveşte cu stilul lui. Şi probabil că se uită în fiecare zi la această linguriţă *chashaku* ca la propria-i viaţă.

La aceste vorbe am tresărit, mirat peste măsură. Dacă e aşa, Oribe-sama priveşte linguriţa *chashaku* primită de la Maestrul Rikyū ca şi cum i-ar veni să plângă în fiecare zi? M-am uitat încă o dată la cutiuţa pentru *chashaku.* Mi-am lipit ochiul de deschizătura ei pătrată. Şi atunci mi-am dat pentru prima oară seama că era făcută cu iscusinţă ca o plăcuţă budistă funerară. Iar Oribe-sama priveşte fără nicio îndoială în fiecare zi această linguriţă *chashaku* cu evlavie, asemuindu-o cu o tăbliţă funerară a Maestrului Rikyū. Sunt sigur că aşa face acum, dar mai cu seamă astfel proceda pe vremea când trăia Taikō Hideyoshi. Îl comemora deci pe Maestru. Aşadar, nu eram singurul care se ruga pentru Maestru. În acel moment am simţit din nou că-mi dau lacrimile.

Nu ştiu dacă îşi dădea seama de emoţia mea, dar a continuat în felul următor:

— Maestrul era priceput la ales nume. Ştii bolul de ceai *raku* roşu făcut de Chōjirō care se numeşte „Hayafune” (Corabie rapidă)?

— Am auzit de el, dar nu l-am văzut niciodată în realitate.

— Era prin anul al 14-lea din era Tenshō (1586), sau poate al 15-lea, nici nu-mi mai amintesc bine, că s-a întâmplat tare demult. Maestrul ne-a făcut ceai şi ni l-a servit în bolul „Hayafune” la locuinţa lui, mie, lui Ujisato şi lui Sansai.

Apoi discuţia s-a centrat pe acest bol de ceai numit „Hayafune”. Iată despre ce era vorba. Era o întâlnire de ceai făcută în zori, la locuinţa din Jurakudai a Maestrului, oaspeţii fiind, Oribe-sama, Ujisato-sama şi Sansai-sama. Toţi trei vedeau atunci pentru prima dată bolul cel roşu. Era larg, cu gura puţin strâmtă şi baza înaltă. Şi în exterior, şi în interior era lăcuit în roşu, doar într-o parte, în exterior, era altfel, de un albastru-verzui, ceea ce-i dădea un aer extrem de interesant. Era plăcut la vedere, vesel şi avea ceva impunător care îi făcea pe cei din jur să amuţească.

Sansai-sama se grăbise să întrebe unde fusese fabricat. Atunci Maestrul îi răspunsese că era un bol adus în mare grabă din Coreea cu un vas, special pentru acea întâlnire.

— E de prisos să-ţi mai spun că în acea clipă numele bolului a fost stabilit: „Hayafune” (Corabie rapidă). Ce mod elegant de a da un nume! Maestrul găsea totdeauna astfel de nume potrivite, născute parcă din inimă. Şi în plus, totdeauna se potriveau ca o mănuşă.

Interesant e şi faptul că bolul făcut de Chōjirō chiar pare să fi fost adus cu o corabie rapidă. Mai e încă o întâmplare legată de această întâlnire de ceai din zori.

Iată despre ce e vorba. La acea întâlnire şi Ujisato-sama şi Sansai-sama îi spuseseră aproape în acelaşi timp Maestrului că ar dori să moştenească bolul „Hayafune”. Amândoi păreau foarte dornici să-l primească. Atunci Maestrul Rikyū zâmbise doar, fără să spună nimic, dar după ce se terminase întâlnirea şi se despărţiseră îi trimisese imediat o scrisoare lui Oribe-sama. Îi scria că atât Ujisato, cât şi Sansai erau foarte interesaţi de „Hayafune”, dar el, personal, avea intenţia să i-l dăruiască lui Ujisato. Apoi îi spunea: „Vreau să te rog să-l faci tu pe Sansai să înţeleagă acest gest al meu”. Îi cerea să rezolve cât mai grabnic acest lucru, chiar în cursul zilei respective, pentru că a doua zi Ujisato-sama pleca din Kyōto.

— Scrisoarea Maestrului mi-a fost trimisă mie, dar la destinatar era scris „către două-trei persoane”. Asta era felul deosebit de a fi al Maestrului Rikyū. Era foarte grijuliu faţă de sentimentele celorlalţi. Şi faptul că hotărâse să-i dăruiască bolul de ceai „Hayafune” lui Ujisato-dono e un lucru minunat. Intrând în posesia acestuia, bolul roşu avea să ajungă din acea clipă pentru prima dată un model. Ujisato-dono era în acelaşi timp generos şi înflăcărat. Şi mai cred că Maestrul Rikyū se gândea deja în sinea lui că pentru Sansai-dono nu era potrivit bolul roşu, ci cel negru. Bolul roşu nu putea fi al lui Sansai! Şi această judecată a lui era de asemenea minunată. Avea darul de a cunoaşte până în străfunduri caracterul iubitorilor artei ceaiului.

Apoi a continuat:

— Iar Ujisato-dono a devenit apoi foarte înstărit, deţinând 920 000 de *koku*{27}, dar spre regretul nostru a murit de vreo zece ani şi el. După moartea tragică a Maestrului Rikyū, l-a luat în grija sa pe Shōan, fiul mai mic al Maestrului. Puţini sunt cei care ar fi făcut-o! A fost un minunat maestru al artei ceaiului!

Auzeam pentru prima oară acest lucru. Eu trăisem în aceşti douăzeci de ani în neştiinţă, fără să aflu nimic despre ce se întâmplase cu familia Maestrului Rikyū.

— Maestrul Rikyū a fost norocos, pentru că domnia voastră, Oribe-sama, ştiţi toate astea, am spus.

— Totuşi, nu ştiu ce e mai important. Nu ştiu ce a simţit Maestrul Rikyū în ultima perioadă. Sunt sigur că Maestrul ştia foarte bine de ce i s-a cerut să-şi ia viaţa. Nu e persoana care să nu fi ştiut acest lucru. Cei care nu înţeleg sunt ceilalţi.

— Dar dumneavoastră, Oribe-sama?

— Desigur că nici eu nu ştiu. Nici Sansai-dono nu cred că ştie. Există doar diferite presupuneri. Ca întotdeauna, se zvonesc multe lucruri. Sunt teorii vechi şi teorii noi.

— Cineva mi-a spus că zvonurile circulă prin transmitere secretă şi transmitere orală.

— Da, aşa este probabil. Dar au trecut douăzeci de ani de la incident. A murit şi Taikō Hideyoshi. Variantele secrete şi cele publice, teoriile vechi şi cele noi, toate sunt pe cale să dispară în negura vremii. Dar, în ceea ce mă priveşte, şi probabil că şi Sansai gândeşte la fel, există un singur lucru pe care aş vrea să-l ştiu. Cel mai important lucru. Dar tocmai acel lucru important nu-l ştiu. Oare ce a simţit şi ce a gândit Maestrul Rikyū în cele zece zile petrecute la Sakai? Acele ultime gânduri ale lui nu le ştiu. Tu, Honkakubō, ce crezi despre asta?

— Ce-aş putea eu să spun? am îngăimat.

— Oare ce-o fi avut în minte? De ce nu a încercat să se dezvinovăţească? Oricât ar fi fost de mare furia lui Taikō, nu cred că nu putea fi domolită.

— Dar era oare Maestrul în poziţia de a se putea dezvinovăţi?

— Eu cred că da. Dar nu a suflat o vorbă. Nu a încercat să se agaţe de nimic şi de nimeni. Mă întreb zi şi noapte care or fi fost gândurile Maestrului Rikyū în ultimele sale clipe. Tu, care i-ai fost în preajmă în ultimii ani, ce crezi?

— Cum aş putea şti eu ceva ce dumneavoastră, Oribe-sama, nu ştiţi? De când a plecat în grabă de la locuinţa Jurakuyashiki, n-am mai ştiut nimic despre el, nici măcar unde şi-a luat viaţa prin sinucidere rituală. Nu ştiu nimic.

— Bine, hai să lăsăm discuţia asta! De fapt, te-am chemat doar pentru că voiam să vorbim despre Maestrul Rikyū, să ne amintim cât de minunat şi extraordinar era, să ne amintim întâmplări cu el. Dar uite că discuţia a mers pe alt făgaş. Cu Sansai-dono te-ai mai întâlnit?

— Nu, nu l-am văzut. Doar aud uneori zvonuri despre el. Spre deosebire de acum douăzeci de ani, când era tânăr, astăzi nu mi-e uşor să mă înfăţişez înaintea lui.

— Nu trebuie să gândeşti aşa! Am să-i vorbesc despre tine cu prima ocazie. Se va bucura, desigur. Sansai-dono îi este devotat Maestrului Rikyū şi artei sale. Deci din acest punct de vedere e întocmai ca şi tine. Nu se arată aproape deloc la reuniunile de ceai oficiale. După moartea Maestrului Rikyū, s-a retras din lumea ceaiului. Se pare că nu prepară ceai decât singur, sau în compania unor persoane care-i sunt foarte apropiate. Cred că este un lucru într-adevăr extraordinar. Spre deosebire de el, eu mi-am păstrat relaţiile cu lumea. Las în seama lui lucrurile importante şi îmi petrec ziua, de dimineaţa până seara, cu întruniri de ceai oficiale. Am uneori impresia că Maestrul Rikyū mă priveşte zâmbind de-acolo de unde e. Parcă-l şi aud spunându-mi că nu se cade să fiu aşa. Pe de altă parte, simt că mă priveşte şi mă protejează cu căldură. Oricum, au trecut vremurile când puteai să spui că pentru arta ceaiului e de-ajuns un acoperiş deasupra capului şi

mâncare cât să nu mori de foame.

Zicând acestea, Oribe-sama a izbucnit într-un râs puternic. Parcă râdea de sine însuşi.

După ce am stat vreo două ore în camera de ceai, pe la patru după-amiaza am plecat. Oribe-sama m-a condus până în grădina exterioară, trecând prin grădina de ceai.

Imediat ce l-am părăsit pe Oribe-sama am pornit spre Kyōto. Am mers pe jos, oprindu-mă să mă odihnesc din când în când, dar tot timpul am fost cuprins de un sentiment de împlinire şi mulţumire. Mă bucuram într-adevăr că mă întâlnisem cu Oribe-sama. Deşi se zvoneau multe lucruri rele despre el, nu-şi schimbase câtuşi de puţin credinţa de acum douăzeci de ani şi urma îndeaproape şi cu credinţă calea deschisă de Maestrul Rikyū. Mă încredinţasem de asta cu ochii şi sufletul meu.

Mă bucuraseră şi povestirile despre „Namida" (Lacrima) şi „Hayafune" (Corabia rapidă). Considerând că într-o astfel de zi plină era mai bine să nu mă întâlnesc cu nimeni, ci să meditez, m-am îndreptat către lăcaşul meu de la Shūgakuin fără să mai trec pe la Daitokuya, unde înnoptasem cu o seară înainte.

Am ajuns acasă pe la şapte seara. Şi toată noaptea m-am simţit ca şi cum încă aş mai fi vorbit cu Oribe-sama, neputând să-mi desprind cu niciun chip gândurile de la el.

Şi în timp ce mă gândeam aşa la el am sărit deodată de lângă foc, cu răsuflarea tăiată. Cât puteam să fiu de neglijent! Astăzi era a 13-a zi din luna a 2-a, exact data la care, cu douăzeci de ani în urmă, Maestrul Rikyū plecase de la Jurakuyashiki spre Sakai. Era, de asemenea, ziua în care Oribe-sama împreună cu Sansai-sama îl conduseseră pe Maestru până la portul de pe râu. O clipă m-am simţit copleşit de o ruşine fără margini. Era ziua în care Oribe-sama se despărţise pentru totdeauna de Maestrul Rikyū. Şi această zi plină de amintiri pentru el Oribe-sama a vrut să o petreacă stând de vorbă despre Maestru cu mine, Honkakubō! Nu încape îndoială că asta fusese intenţia lui. Nu eram deci decât un oaspete necioplit, care nu-şi putuse măcar da seama că fusese invitat cu acest sentiment.

Maestrul Rikyū murise în ziua a 28-a din luna a 2-a. În fiecare an îi făceam pomenirea budistă în acea zi, dar, din neglijenţă, nu legasem ziua a 13-a din luna a 2-a de Oribe-sama.

Reuşind să pătrund sentimentele lui Oribe-sama faţă de Maestru, cuvintele rostite de el azi căpătau acum pentru mine o altă greutate. Spusese că nu ştia care fuseseră ultimele gânduri ale Maestrului Rikyū.

— Există un singur lucru pe care aş vrea să-l ştiu. Cel mai important lucru. Dar tocmai acel lucru important nu-l ştiu. Oare ce a simţit Maestrul Rikyū în cele zece zile petrecute la Sakai? De ce nu a încercat să se dezvinovăţească? Care or fi fost gândurile Maestrului

Rikyū în ultimele sale clipe?

Aşa cum spusese Oribe-sama, aceasta este cu siguranţă problema cea mai importantă legată de Maestrul Rikyū.

— Tu, care ţi-ai petrecut timp îndelungat în apropierea lui, ce crezi despre asta?

Aşa mă întrebase el. Faptul că îi fusesem multă vreme în preajmă Maestrului era un adevăr. Şi mă întreba ce gândesc eu, ca o persoană apropiată.

Iar eu îi răspunsesem că nu aveam cum să ştiu ceva ce el, Oribe-sama, nu ştia. Nu era nimic ascuns în acest răspuns. Era purul adevăr. Totuşi, dacă mi-ar pune din nou aceeaşi întrebare, cred că răspunsul meu ar fi întru câtva diferit.

— Eu ştiu bine ce a simţit Maestrul Rikyū în acele ultime zile. Cum să nu ştiu? Cred că Maestrul a fost până la sfârşit el însuşi. Doar că nu pot să exprim asta lămurit în cuvinte când mi-o cere cineva. Dar de ştiut ştiu foarte bine ce simţea Maestrul Rikyū după ce ajunsese în Sakai. Cum să nu ştiu?

În toţi aceşti douăzeci de ani de când m-am despărţit de Maestrul Rikyū nu mi s-a mai întâmplat niciodată să simt atât de real ca în seara asta că e acolo şi mă priveşte.

— Dacă e ceva ce nu se poate exprima în cuvinte, nu crezi că e mai bine nici să nu încerci?

Aud astfel vocea Maestrului Rikyū care mă încurajează, apreciindu-mi străduinţa. Şi asta nu se întâmplă doar o dată sau de două ori. Îl aud spunându-mi aşa de nenumărate ori. Astfel, împresurat de şoaptele Maestrului Rikyū, am stat nemişcat, fără să răspund nimic, cu inima îngheţată, până la revărsarea zorilor.

Din nou despre Oribe-sama

Astăzi, ziua a 22-a din luna a 9-a (anul al 16-lea din era Keichō [1611], 27 octombrie după calendarul solar), mă îndrept către reuniunea ceaiului de dimineaţă la care am fost invitat de Oribe-sama. Aseară am înnoptat în Fushimi la o cunoştinţă şi astăzi, la ora stabilită, intru în pavilionul de ceai al lui Oribe-sama. A trecut un an şi jumătate de la prima mea vizită. Pentru că în primăvară nu am avut niciun semn de la el, mă gândeam că nu aveam să mai intru vreodată în această încăpere. Dar toamna târzie îmi adusese această nouă invitaţie.

În ultimul an şi jumătate faima lui Oribe-sama ca maestru al artei ceaiului sporise şi mai mult. Era cu siguranţă un *daimyō* bogat, posedând 10 000 de *koku,* şi nimeni nu putea nega că devenise maestrul de ceai al shogunului, după ce în toamna trecută îl iniţiase pe shogunul Hidetaka în arta ceaiului cu *daisu.* Nu era nimic nefiresc

în a i se spune că e un mare om al artei ceaiului, sau cel dintâi între maeştrii de ceai, sau un mare înţelept.

Vestitul Oribe-sama mă invitase cu o lună înainte la această ceremonie. Acum, având experienţa trecută, m-am gândit că trebuie să cercetez ce reprezenta cea de a 22-a zi a lunii a 9-a pentru el, şi nici nu a fost nevoie să mă gândesc prea mult ca să-mi dau seama că era ziua în care el şi Maestrul Rikyū avuseseră reuniunea de ceai în doi, o gazdă şi un oaspete. Era vorba despre întrunirea care se petrecuse în dimineaţa zilei a 22-a, luna a 9-a din anul al 18-lea din era Tenshō (1590).

În aceeaşi zi, întrunirile de prânz şi de seară fuseseră tot întruniri de o gazdă şi un oaspete, oaspeţii fiind Kimura Shigenari din Ōsaka şi Mori Motonari. Iar în dimineaţa următoare, în ziua a 23-a, cum aş putea să uit, eu însumi fusesem invitat ca singurul oaspete al Maestrului. Nu pot să nu mă gândesc că în acea perioadă Maestrul Rikyū, prevăzând destinul care îl aştepta în mai puţin de jumătate de an, se grăbea să facă întruniri de ceai de despărţire pentru toţi apropiaţii săi.

Cu siguranţă că şi pentru Oribe-sama acea întrunire din dimineaţa zilei a 22-a fusese ultima întâlnire în doi cu Maestrul. Nu mai trebuie să spun că avusese loc la Jurakuyashiki, în camera de patru *tatami* şi jumătate. Pentru că nu există consemnările acelei întâlniri, nu pot să spun cu siguranţă, dar cred că Maestrul a folosit un vas de apă *mizusashi* de Seto, vasul Yohō de încălzit apa şi vasul de pudră de ceai *chaire* numit Shiribukura. Iar la acestea asortase un bol de ceai *tenmoku* de la templul Yakushi.

Lăsând asta la o parte, astăzi Oribe-sama nu e cu nimic schimbat faţă de primăvara trecută, ba chiar a prins culoare în obraji şi vocea îi e mai veselă, încât n-ai zice că se apropie de şaptezeci de ani.

Ca şi data trecută, am intrat în camera de trei *tatami daime*. În alcov există o caligrafie budistă a lui Neitsusan.

Îmi serveşte ceaiul. Vasul de pudră de ceai *chaire* e de Seto, iar bolul de ceai e vestitul bol negru de Seto, în formă *kutsugata* despre care am auzit de multe ori.

Oficierea ceaiului a fost şi de data asta exact în maniera Maestrului, într-un spirit liber şi generos, în linişte. Dar am observat că ustensilele erau diferite de cele preferate de maestrul Rikyū, astăzi Oribe-sama folosind unele pe gustul său.

Bucatele au constat din somon prăjit, pui prăjit, supă, orez, *miso*[{28}] şi prăjituri tradiţionale *funoyaki* şi castane.

Am căutat un moment potrivit să îmi cer scuze pentru neglijenţa de data trecută când nu îmi dădusem seama ce reprezenta ziua în care mă invitase.

— Ei, lasă, nu face nimic! Să spunem că atunci a fost o ceremonie

prilejuită de anotimpul prunilor înfloriţi, iar acum una prilejuită de anotimpul înfloririi arbustului *hagi,* a spus râzând.

Numai el putea să vadă lucrurile într-o astfel de lumină. Şi atunci şi eu m-am hotărât să nu mai pomenesc aniversarea din acea zi.

— Anul viitor împlinesc vârsta la care Maestrul Rikyū a trecut în nefiinţă, şi mi se întâmplă uneori să-mi dau seama de-abia acum care era adevăratul sens al vorbelor lui. Mi s-a întâmplat chiar de curând un astfel de lucru.

Şi mi-a povestit despre ruloul *kakejiku* cu bâtlani albi pe care îl văzusem şi eu o dată.

— Este ceva ce s-a întâmplat în luna a 5-a din anul al 13-lea din era Tenshō (1585) şi nu pot uita nici acum. La o reuniune de ceai, l-am întrebat pe Maestrul Rikyū care este esenţa spiritului *wabi.* Astăzi n-aş mai pune o astfel de întrebare, dar pe atunci aveam vreo patruzeci de ani şi urcam cu dăruire pe drumul dificil al artei ceaiului. Am întrebat fără sfială un astfel de lucru de nimic. Atunci Maestrul Rikyū mi-a spus că la familia Matsuya din Nara există o pictură cu bâtlani a lui Joki. „Este *kara-e*{29}, recunoscută drept o capodoperă de către toată lumea. Dacă vei pătrunde sensul acelei picturi, vei înţelege şi ce înseamnă spiritul *wabi.”*

Aşa mi-a spus Maestrul. Atunci, a doua zi m-am dus călare direct la Nara şi am contemplat acea pictură. Tu ai văzut-o?

— Am văzut-o şi eu o dată, când am vizitat casa Matsuya împreună cu Maestrul Rikyū.

— Ce impresie ţi-a făcut?

— Am privit-o gândindu-mă că este acea faimoasă pictură despre care se vorbeşte atât. Altfel, în mod special, nimic. Totuşi, frumuseţea celor doi bâtlani albi o am şi acum în faţa ochilor.

— Da. Doi bâtlani albi în mijlocul vegetaţiei verzi de baltă. Şi două frunze de lotus. Plantele de apă sunt reprezentate ca două tufişuri, fiecare cu câte o floare. E fără îndoială o pictură foarte frumoasă. Cum Shukō-dono a primit-o de la shogunul Ashikaga, trebuie desigur să fie una dintre piesele faimoase de *kara-e.* Cu toate acestea, nu aveam idee cum să interpretez faptul că privind această pictură aş putea înţelege spiritul *wabi,* după cum îmi spusese.

Apoi a continuat:

— Am revăzut acea pictură de curând, după mai bine de douăzeci de ani. S-a întâmplat când au venit să-mi ceară sfatul cum să-i repare pânza pe care e aplicată, care a suferit unele daune. Am văzut-o în alcovul de aici. Şi atunci am înţeles pentru prima dată vorbele Maestrului Rikyū. Pictura e fără îndoială frumoasă, dar problema constă în pânza pe care e aplicată. Am simţit, fără să vreau, nevoia să strig de uimire şi bucurie. Mi-am dat seama că Maestrul Rikyū vorbise despre principiul *wabi* manifestat în această pânză care constituia

fundalul picturii. Şi Shukō-dono, care a înveşmântat pictura *kara-e* în acest veşmânt, punând-o astfel în valoare, a fost extraordinar, dar şi Maestrul Rikyū, care şi-a dat seama de importanţa ei, a fost la rândul său extraordinar. Desigur, înţelesul principiului *wabi* era chiar acolo.

Apoi a continuat:

— Alt lucru minunat la Maestrul Rikyū este că nu dădea explicaţii despre aşa ceva. Îţi spunea doar să te gândeşti singur şi să pătrunzi singur sensul. Pe lângă pictura cu bâtlani, în ultima vreme sunt multe cazurile în care redescopăr această deosebită însuşire a Maestrului.

Apoi m-a întrebat, după o scurtă pauză, ca şi cum ar fi dorit o confirmare.

— Nu crezi că este aşa?

— Ba da, exact aşa este. Şi eu, abia acum, la vârsta asta, pătrund adânc fiecare dintre vorbele Maestrului Rikyū, una câte una.

Apoi, revenind la subiect am întrebat:

— Ce s-a întâmplat cu pictura?

— Nu trebuie atinsă! Când e vorba de un astfel de lucru, ţi-e şi frică să îl atingi. Nu trebuie atinsă nici măcar cu un deget. Dacă ar fi ceva ce ar putea fi atins, ar fi doar agăţătoarea{30}, dar nu mi-e deloc uşor să mă hotărăsc s-o schimb nici pe aceasta. Oricum, cred că cel mai bine e să o lăsăm aşa, a spus, revenind astfel la subiectul iniţial.

— A fost o mare fericire pentru tine, Honkakubō, să fii atât de aproape de Maestrul Rikyū. Probabil că multe din vorbele lui trăiesc şi astăzi în mintea şi inima ta.

— Într-adevăr, din acest punct de vedere sunt un norocos. Dumneavoastră, Oribe-sama, când aţi avut cea mai apropiată relaţie cu Maestrul Rikyū? am întrebat.

— Oare când să fi fost? Din câte pot să-mi amintesc acum, cel mai aproape de el m-am simţit în timpul luptelor de la castelul Odawara. Eu eram în campanie militară în Kantō şi el în Hakone, şi nu ne vedeam decât foarte rar, dar nu ştiu de ce, în mod ciudat, am senzaţia că atunci i-am fost întruna aproape.

— Da, fără îndoială… aproape că am rostit eu, dar m-am oprit la timp.

Mi-am amintit ce spusese Maestrul Rikyū pe vremea luptelor de la Odawara, în locuinţa lui de la Hakone: „Oribe-dono ziua merge la luptă, iar când se termină lupta se ocupă de arta ceaiului. De fapt, nu strecoară ceaiul în momentele de răgaz ale războiului, ci strecoară bătăliile între reuniunile de ceai. Îmi trimite scrisori o dată la trei zile, dar în ele nu povesteşte nimic despre starea luptei, ci scrie numai despre ustensilele de ceai, *chashaku* şi *chaire*. Iar eu îi răspund. E o corespondenţă foarte stranie. Cineva care a ajuns să fie atât de pătruns de spiritul artei ceaiului nu poate fi numit decât foarte înzestrat.”

— Atunci, după ce s-a terminat cu Odawara şi se liniştise lupta, l-am

vizitat pe Maestru la Odawara. Ştiai?

— Da.

— Am călărit împreună până la Yuigahama. Eu în faţă, iar el în urma mea. Ajunşi pe ţărm, m-a întrebat cum mi se pare peisajul acelui ţărm. N-am înţeles sensul acelei întrebări şi am tăcut, şi atunci mi-a spus că, văzând acest peisaj în care valurile se sparg de ţărm, s-a gândit că şi cenuşa din vatra pentru ceai trebuie să arate negreşit la fel ca valurile mării. Aşa mi-a spus. Numai el putea gândi un astfel de lucru. Oriunde ar fi mers, de dimineaţă până noaptea, nu îşi lua niciodată gândurile de la spiritul ceaiului.

— Adică *wabisukijōju*, *chanoyukan'yō*.

— Sunt cuvintele Maestrului Rikyū, nu-i aşa?

— Da. Totuşi nu le-am auzit direct. Din gura Maestrului le-a auzit Tōyōbō-sama, care a murit, dar înainte de asta mi le-a împărtăşit şi mie.

— *Wabisukijōju, chanoyukan'yō*. Într-adevăr, sunt vorbe care cuprind toată fiinţa Maestrului. N-am vorbit niciodată cu Tōyōbō, dar l-am întâlnit de două-trei ori la Jurakuyashiki. Cât e de când a trecut în nefiinţă?

— S-a întâmplat în primăvara anului al 3-lea din epoca Keichō (1598) şi se împlinesc deja treisprezece ani.

— Era unul dintre cei mai mari cunoscători ai principiului *wabi*. După el n-a mai fost un maestru care să-l egaleze.

Atunci am spus pe nerăsuflate:

— Dar dumneavoastră, Oribe-sama, aţi putea…

— Nimeni nu îmi face cinstea să spună asta.

Şi, râzând din nou din toată inima, a continuat:

— Nu e nevoie de mine, pentru că Sansai-dono are grijă acum de arta ceaiului. Recent, m-am întâlnit după multă vreme cu el când a venit în Kyōto. Cu acea ocazie mă gândeam să i-l prezint pe Enshū, dar nu prea a fost de acord. Nu cred că este rea-voinţă, dar auzise că Enshū a construit grădina de la palatul Nijōjō, iar el consideră că un astfel de tânăr, care nici măcar nu a cunoscut lupta, nu poate fi în stare să facă o grădină. Sansai-dono are şaizeci de ani şi a început să se supere uşor. Legat de asta, să-ţi spun o întâmplare de mai demult. Cineva stabilise o zi să meargă la el să-i admire ustensilele, dar când a ajuns, pe hol, de la intrare şi până în capătul casei, erau înşirate numai arme şi alte lucruri necesare luptei. Armuri, căşti de luptă, lănci, săbii. Persoana în cauză a spus: „Am văzut armele, dar unde sunt ustensilele de ceai?” Atunci Sansai-dono i-a răspuns după cum urmează: „Pentru un războinic nu există alte ustensile decât armele.” Este supărat că s-a terminat arta ceaiului în vreme de luptă.

Şi râzând iar, a continuat:

— Totuşi, pe timp de pace, există arta ceaiului din timp de pace. Nu

poţi să negi asta. Şi Enshū, despre care-ţi vorbeam, şi alţii ca el probabil că vor dezvolta acest tip de artă a ceaiului.

— Ce vârstă are Enshū-sama?

— E încă la vreo treizeci şi ceva de ani. Tare aş fi vrut să se fi născut puţin mai devreme, ca să-l pot prezenta Maestrului Rikyū.

Tocmai când mă gândeam că ar trebui să plec, pentru că această conversaţie interesantă se prelungise mult, a adăugat:

— Cum ţi-am spus şi data trecută, încă mă preocupă gândurile şi sentimentele Maestrului din ultimele lui zile. Cu toate că dacă ar fi încercat să se dezvinovăţească ar fi scăpat cu viaţă, n-a făcut-o. Cred că el ştia bine asta. Şi totuşi a preferat să tacă. O fi socotit oare că era mai bine ca în fond ceremonia ceaiului să se termine odată cu el, după numai o generaţie?

— ...

— Sau s-a gândit că era mai bine ca arta lui să dispară?

— ...

— Sau a prevăzut că arta lui nu mai putea supravieţui?

— ...

— Sau voia să dispară odată cu arta sa?

— ...

— Ce crezi?

— Nu ştiu ce să zic. Cum aş putea eu şti un lucru pe care nu-l ştiţi dumneavoastră?

N-am putut decât să repet răspunsul pe care i-l dădusem cu un an şi jumătate înainte. Apoi am adăugat:

— Dar nu cred că a făcut ceva nepotrivit firii lui.

— Ce vrei să spui cu asta?

— Nu ar fi făcut cu niciun chip ceva ce nu pornea din propria lui voinţă. Oare nu era mai firesc pentru el să nu se dezvinovăţească decât să o facă? Dacă ar fi vrut să mai trăiască sunt sigur că ar fi putut. Nimic mai uşor pentru un om ca el. Mai mult de-atât nu pot să spun. Este felul în care înţeleg eu moartea Maestrului Rikyū, ca o persoană ce i-a stat aproape timp îndelungat. Nu cred că e un răspuns, dar v-am spus deschis şi sincer ce am simţit confuz în toţi aceşti douăzeci de ani. Sigur că există moduri de a formula totul mai convingător, dar eu, din păcate, nu pot să mă exprim decât aşa.

Şi apoi, având senzaţia că nu spusesem destul, am continuat:

— Cât despre regret, nu cred că a încercat un astfel de sentiment. Cred că şi-a luat viaţa absolut împăcat, la fel de liniştit ca atunci când alegea nume pentru ustensilele de ceai.

— Chiar şi aşa nu e uşor de crezut. Şi-a luat viaţa prin sinucidere rituală pentru că aşa i s-a poruncit. Dacă nu i se cerea, e de aşteptat să fi trăit în continuare.

— În cazul Maestrului Rikyū, oricare dintre aceste situaţii era ceva

firesc. Dacă era să trăiască, aceasta ar fi fost firesc, dacă i s-a cerut să moară, acceptarea morţii era ceva firesc… Când vorbesc aşa, ajung să nu mai îmi dau bine seama nici eu ce spun.

— N-a fost zi în aceşti douăzeci de ani în care să nu vorbesc cu Maestrul Rikyū. Până acum, nici măcar o dată, nu mi s-a arătat cu o faţă cuprinsă de regret sau de tristeţe. Doar uneori pare că se simte singur, dar această expresie de singurătate o avea uneori şi pe când trăia.

— Să ştii că ai dreptate! Ascultând ce spui, nu pot fi de acord cu totul, dar este sigur că, dacă Maestrul Rikyū ar fi vrut să trăiască, putea s-o facă. Era cineva care avea această putere. Desigur că a ajuns să considere că e mai bine să moară decât să trăiască. Şi a ajuns să considere aşa în mod natural, fără a fi constrâns. Dar ceea ce nu ştim este ce l-a făcut să ajungă să gândească astfel. Cu siguranţă a existat ceva. Cred că interpretarea ta e corectă. Nimeni nu te poate contrazice, dacă timp de douăzeci de ani ţi s-a înfăţişat în fiecare zi, a spus Oribe-sama.

Apoi mi-a mai servit un bol de ceai. După aceea am părăsit pavilionul. Şi, la fel ca data trecută, m-a condus până în grădina exterioară.

A treia oară despre Oribe-sama

După aproximativ o jumătate de an am mers pe la Kyōto. Era sfârşit de an, ziua a 28-a, luna a 12-a din anul al 19-lea din era Keichō (1614). În această zi se ţinea a treia comemorare la templu pentru patronul unei filiale a casei Daitokuya şi venisem să iau parte la aceasta. În mod obişnuit, comemorarea trebuia ţinută în luna a 10-a, dar din cauza luptelor fusese amânată.

De fapt, nici situaţia din această toamnă nu prea era potrivită pentru un parastas la Daitokuya. Ishida Jibu (Mitsunari) fusese învins în bătălia de la Sekigahara, când încercase să atace, în anul al 5-lea din era Keichō (1600), şi trecuseră pe neştiute paisprezece ani de atunci, iar lumea era acum sub Tokugawa. Se credea că se terminase cu Jibu şi n-aveau să se întoarcă vremurile năprasnice, dar de fapt nu a fost aşa. Anul acesta fusese iar agitaţie în lume şi se vorbea de o înfruntare înte Edo şi Ōsaka. Şi aşa a fost. S-a întâmplat totul într-o clipită. Am auzit că Tolkugawa atacase Ōsaka spre sfârşitul lunii a 10-a, şi de curând, la sfârşitul lunii acesteia, am aflat că se reinstaurase pacea.

Spre deosebire de ce-mi imaginasem, oraşul era calm şi liniştit. Crezusem, şi aşa auzisem şi de la alţii, că peste tot ar fi războinici şi cai, dar nu era nici pe departe aşa, ci era linişte şi calm, ca şi cum oraşul ar fi încremenit ca la orice sfârşit de an. Mi se părea că

Tokugawa ţinea lucrurile în mână şi, pe cât de brusc începuse lupta, pe atât de brusc o întrerupsese.

Lăsând asta la o parte, la comemorarea budistă am auzit ceva extrem de neaşteptat despre Oribe-sama de la unul dintre orăşeni. Ceva ce m-a mirat peste măsură. La sfârşitul lunii anterioare, când începuseră pregătirile pentru atacul castelului Ōsaka, Oribe-sama fusese rănit şi cu câteva zile înainte se întorsese la locuinţa sa din Fushimi.

Că se rănise era clar, dar se spunea că Oribe-sama plecase spre tabăra de luptă aliată a lui Satake pentru a-l saluta şi, cu toate că era în mijlocul luptei, pe drum intrase în zăvoiul de bambus să caute un bambus potrivit ca să facă o linguriţă *chashaku.* Atunci îl rănise un foc tras din castel.

Se pare că fusese într-adevăr rănit, dar, fiind ceva auzit de la cineva care la rându-i aflase din auzite, nu ştiu care e adevărul adevărat. Oricum, ştirea era răspândită într-o formă nefavorabilă. Când am auzit-o, mi-a apărut clar în faţa ochilor silueta lui Oribe-sama în mijlocul bambuşilor, căutând unul bun pentru o linguriţă *chashaku.* E capabil de aşa ceva deoarece, cu siguranţă, pentru el linguriţa *chashaku* e mai importantă decât bătălia. Au trecut aproape trei ani de când l-am văzut ultima dată şi probabil că a mai îmbătrânit. Dorinţa mea era să plec îndată să îl vizitez în Fushimi, dar nu am putut, negăsind loc pe ambarcaţiunea care mergea acolo.

În acea seară, m-am întors la mine la Shūgakuin, iar noaptea, după multă vreme, sau mai bine zis pentru prima dată, am vorbit în gând cu Oribe-sama. Întrebam şi răspundeam singur, dar vedeam în faţa mea chipul lui şi îi auzeam vocea.

— La venerabila dumneavoastră vârstă, nu ar mai fi trebuit să mergeţi într-un asemenea loc.

— Ai dreptate, într-un fel, însă nu se putea să nu mă duc, doar că de data asta am greşit.

A spus aceste cuvinte cu râsul lui plin de viaţă, sănătos. Dar brusc, mi-am dat seama pentru prima oară că, deşi era desigur un râs plin de viaţă, avea şi o undă de zădărnicie în el.

— A fost bine că aţi nimerit în tabăra lui Tokugawa.

— Am nimerit acolo pentru că sunt maestru al ceaiului în familia shogunului.

— Dar puteaţi nimeri la duşman.

— Asta aşa este.

— Oricum, nu mai trebuie să mergeţi la luptă.

— Dar lupta nu este ceva de condamnat. În tinereţe eram la luptă de dimineaţa până seara. Nici nu mai ştiu numărul luptelor la care am fost călare.

— Ştiu. Totuşi…

— Decât să faci ceai cât e ziua de lungă, uneori este înviorător să mergi la luptă. Indiferent dacă pierzi sau câştigi. Dar eu nu nimeresc niciodată de partea celor care pierd. Pentru că fac ceai în fiecare zi, am atâta intuiţie să ghicesc cine pierde.

Apoi mi-a spus:

— Ajută-mă te rog să mă întind. E o rană uşoară, dar mă doare puţin.

După aceea nu i-am mai auzit vocea. Nu i-o mai auzeam, dar aveam senzaţia că e acolo şi râde. Am simţit de mai multe ori că era ceva la el care arăta că de fapt lumea asta îi e indiferentă, şi doar ascunde acest lucru sub o voce vioaie şi sprintenă.

Aşa îl văd eu pe Oribe-sama, cel care mi-a pătruns firesc în suflet în aceşti trei ani de când l-am întâlnit ultima dată. „Dacă ar mai trăi Maestrul Rikyū ar mai fi multe de făcut, dar acum, că a murit, n-a mai rămas nimic.” Totdeauna pare să-mi spună asta.

Capitolul 4

Ziua a 28-a, luna a 10-a, ziua fratelui mai mare al metalului şi a maimuţei, zi senină

(Notă: anul al 3-lea din epoca Genwa, 26 noiembrie după calendarul solar.)

Dimineaţă m-am dus la Daitokuya pentru a-l însoţi pe patronul de acolo la templul Ken'ninji, aşa cum dorise acesta. Am pornit din vreme, astfel încât să nu întârziem la ora stabilită pentru întâlnirea cu Oda Uraku-sama, care se afla la abaţia de la Ken'ninji.

Oda Uraku-sama dorea să-şi facă un lăcaş retras într-unul din templele secundare nelocuite de la Ken'ninji şi, primind încuviinţarea celor de la templu, îl chemase pe patronul de la Daitokuya să vadă împreună locul ales. Iar eu, Honkakubō, am fost invitat de patronul de la Daitokuya să-l însoţesc şi aşa se face că acum ne îndreptăm amândoi într-acolo.

Nu ştiu care era relaţia dintre cei doi, dar în ultima vreme patronul de la Daitokuya avea întruna numai vorbe de laudă despre Uraku-sama.

Şi eu fusesem invitat de nenumărate ori să mă întâlnesc cu Uraku-sama la locuinţa acestuia de la Nijō, dar inima nu-mi dăduse ghes să răspund acestor invitaţii binevoitoare. După ce în luna a 6-a a anului al 20-lea din era Keichō (1615) căzuse castelul Ōsaka şi familia lui Toyotomi Hideyoshi fusese distrusă, din nu ştiu ce motive, lui Oribe-sama i se ordonase să-şi ia viaţa prin sinucidere rituală. După această teribilă întâmplare, începusem să simt că nu mai rămăsese nimeni pe lumea asta cu care să vreau să mă văd, aşa că îmi petrecusem zilele în singurătate.

Chiar şi acum, scriind aceste rânduri, îmi amintesc de Oribe-sama şi inima mi-e cuprinsă de o tristeţe de nespus. De ce a trebuit ca o persoană precum Oribe-sama să aibă o astfel de soartă? Lăsând la o parte trecutul lui îndepărtat, l-am întâlnit doar de două ori, în anul al 15-lea (1610) şi al 16-lea (1611) din era Keichō, dar am pătruns până în cel mai ascuns colţ al sufletului său. Şi cum aş fi putut să nu-l înţeleg?

Venea primăvara şi Oribe-sama era singur. Venea toamna şi tot singur era. Aşa ajunsese după moartea Maestrului Rikyū. Arta ceaiului în spiritul *wabi* existase tocmai pentru că exista Maestrul Rikyū; fără el, ce spirit *wabi* ar mai fi putut fi? Hotărâse undeva, în sinea lui, că numai Maestrul Rikyū şi el însuşi ştiau adevărata artă a ceaiului în spirit *wabi* şi nimeni altcineva nu o putea înţelege. E trist, dar se pare că nici măcar lui Sansai-sama nu îi lăsaseră moştenire această artă.

De aceea, pentru Oribe-sama nici faptul că devenise maestrul numărul unu al artei ceaiului sau că ajunsese maestrul de ceai al shogunului nu era cu adevărat important. Desigur, se considera un adevărat practicant al artei ceaiului numai atunci când pregătea ceaiul în singurătatea lui, şi restul îl lăsa rece. Aş fi vrut să îi pot admira din profil silueta din acele clipe de singurătate. Cred că avea o figură împietrită şi retrasă şi o atitudine a întregului trup care respingea violent orice apropiere a oamenilor.

Oare de ce Oribe-sama, în ciuda faptului că era maestrul oficial al shogunului, ar fi căutat să aibă legături secrete cu castelul Ōsaka? Chiar dacă în timpul bătăliei se dusese în zăvoi ca să caute bambus potrivit pentru o linguriţă *chashaku,* e de neînchipuit să fi uneltit împotriva shogunului.

Totuşi, i se poruncise să-şi ia viaţa pentru vina de a fi avut legături secrete cu castelul Ōsaka, şi comisese sinuciderea rituală în acea locuinţă din Fushimi. Fireşte că avea sentimente de recunoştinţă faţă de familia Toyotomi. Dar, dacă acestea ar fi fost atât de puternice, după moartea lui Taikō Hideyoshi nu ar fi fost normal să devină un apropiat al lui Ieyasu şi să accepte postul de maestru de ceai în familia shogunului, aşa cum făcuse.

Gura lumii e ceva de neîndurat. Trebuia să fi înţeles asta de la trecerea în nefiinţă a Maestrului Rikyū, când mă frământasem destul din cauza zvonurilor; dar şi de data aceasta, auzind spunându-se ba una, ba alta despre Oribe-sama, numai lucruri contradictorii, mi s-a frânt iar inima de furie şi neputinţă.

Cu toate acestea, am auzit că Oribe-sama a primit pedeapsa fără să opună nicio rezistenţă şi fără să spună un cuvânt în apărarea lui. Fiind doar un lucru auzit de la alţii, nu ştiu care este adevărul adevărat, dar dacă aşa s-a întâmplat, cum ar trebui oare să interpretez acest gest? Deşi găsise atât de ciudat faptul că Maestrul Rikyū îşi luase viaţa fără să încerce să se dezvinovăţească, şi el, Oribe-sama, procedase exact în acelaşi mod.

— Există un singur lucru pe care aş vrea să-l ştiu. Cel mai important. Dar tocmai acel lucru important nu-l ştiu. De ce oare nu a încercat să se dezvinovăţească?

Îmi răsună şi acum în urechi aceste cuvinte ale lui Oribe-sama. Şi mai spusese şi astfel:

— S-a gândit că era mai bine ca arta lui să dispară? Sau a prevăzut că arta lui nu mai putea supravieţui? Sau a obosit să-şi ducă viaţa până la capăt? De ce nu s-a apărat deloc? Aş vrea să ştiu ultimele lui gânduri.

Eu aş vrea acum să îi pun exact aceleaşi întrebări lui Oribe-sama despre el însuşi. Îmi vine să strig că aş vrea să ştiu de ce nu s-a dezvinovăţit deloc şi ce anume gândea când i s-a poruncit să moară.

Revenind la sentimentele mele față de Oda Uraku-sama, mi se părea că, după moartea lui Oribe-sama, ocupând poziţia de cel mai mare maestru al ceaiului, îi luase cumva locul. Acest lucru îl ştiu tot din auzite, deci nu sunt sigur dacă este într-adevăr aşa, dar oricum nu îmi face o impresie prea bună. Nu că i-aş fi cumva îndatorat în mod deosebit lui Oribe-sama, dar cred că e de înţeles sentimentul meu că ar fi fost mai bine să nu întâlnesc o astfel de persoană.

Am ajuns acum să vizitez locul unde Uraku-sama vrea să-şi clădească un adăpost retras pentru că nu l-am putut refuza pe patronul de la Daitokuya când m-a invitat să merg cu el, după cum urmează:

— Ar fi bine să-l întâlneşti o dată pe Uraku-sama. A fost un apropiat al lui Oribe-sama şi a spus totdeauna că acesta a fost un continuator credincios al Maestrului Rikyū.

În clipa în care am auzit aceste cuvinte, am simţit cum mi se luminează sufletul. Dacă este adevărat că a grăit aşa, chiar vreau să-l întâlnesc pe Uraku-sama. Nu am înţeles prea bine ce voia să spună prin „continuator credincios al Maestrului Rikyū”, dar era prima dată când auzeam ceva despre incidentul morţii lui Oribe-sama, şi în plus simţeam în aceste cuvinte o stimă înduioşătoare pentru acesta.

În zvonurile legate de moartea lui Oribe-sama se strecura întotdeauna pe undeva cuvântul trădare. Era un cuvânt care mă înfiora de fiecare dată. Pentru mine, acest cuvânt nu se putea potrivi în niciun fel cu Oribe-sama. Cu toate acestea, în toate împrejurările, nu puteam decât să tac, cu sufletul arzând de durere. N-am avut cum îl apăra pe Oribe-sama, căruia i se poruncise să moară. De aceea mi se păreau atât de mângâietoare aceste cuvinte cum că Oribe-sama fusese un credincios continuator al Maestrului Rikyū. Oricare ar fi fost sensul acestor cuvinte, simţeam nevoia să întâlnesc cât se poate de repede persoana care le rostise.

De fapt, nu era prima oară când îl întâlneam pe Oda Uraku-sama. Îl zărisem de la depărtare chiar de trei ori pe vremea când trăia Maestrul. Între sfârşitul anului al 18-lea din era Tenshō şi începutul anului al 19-lea (1591), adică în ultimul an al Maestrului, venise cu siguranţă de trei ori la rând la locuinţa Jurakuyashiki. O dată venise împreună cu Taikō la o reuniune de ceai de la prânz, altă dată venise cu Shibayama Kemmotsu-sama la o reuniune de dimineaţă, şi încă o dată, nu mai ştiu cu cine, la o reuniune de seară. Totdeauna fusesem în camera de pregătiri şi văzusem doar de la distanţă silueta lui bine făcută şi impunătoare. Auzisem dinainte numele lui în calitate de mare iubitor al artei ceaiului în spirit *wabi,* dar în plus, pentru că era şi fratele mai mic al lui Oda Nobunaga, şi înrudit cu Taikō Hideyoshi, era desigur cineva de care eu, Honkakubō, nu puteam îndrăzni să mă apropii prea mult.

Au trecut de atunci, pe nesimţite, peste douăzeci de ani. N-am cum să ştiu ce s-a mai întâmplat cu Uraku-sama în aceşti ani, dar am auzit din când în când zvonuri care spuneau următoarele:

— După moartea lui Oda Nobunaga a trecut în serviciul lui Taikō Hideyoshi, apoi a plecat în lume, luându-şi numele de Joan. După moartea lui Taikō Hideyoshi, s-a alăturat lui Ieyasu şi a luptat de partea lui în bătălia de la Sekigahara, apoi a stat la Tenmanyashiki din Ōsaka, apoi a fost consilier al lui Hideyori şi în timpul campaniei de iarnă asupra castelului Ōsaka a servit drept general pentru Ōsaka, iar în campania de vară care urmase a părăsit castelul înainte de începerea bătăliei şi, ascuns în capitală, a urmărit de acolo căderea castelului şi distrugerea familiei lui Toyotomi. A deprins arta ceaiului de la Maestrul Rikyū şi a fost mai repede recunoscut în lumea artei ceaiului decât Furuta Oribe. Se poate spune că a trăit după bunul lui plac, dar în acelaşi timp că şi-a însuşit înţelepciunea de a trece cu bine prin vremurile tulburi. Sau poate că tocmai poziţia lui înaltă, dată de apartenenţa la o familie vestită, i-a controlat destinul.

Brusc s-au tot zvonit astfel de lucruri. Dar oricâte zvonuri ar fi, rămâne cu siguranţă o persoană înconjurată de mult mister.

Am traversat podul Gojō şi am intrat în zona templului Ken'ninji. Nu mai fusesem aici niciodată. Mergeam scăldaţi în lumina blândă a soarelui de sfârşit de toamnă pe drumul care avea de o parte râul larg şi de cealaltă întinse plantaţii de ceai.

Am intrat pe poarta de vest. În interiorul complexului templului Ken'ninji nu era aproape nimeni. În mijloc se aflau trei clădiri principale, înconjurate de un coridor acoperit, clădirea pentru meditaţie zen era la vest, iar la nord nu mai exista biroul abatelui care ar fi trebuit să amintească de gloria trecută. Templul Ken'ninji suferise deseori incendii, dar cel mai mare fusese cel din luna a 10-a din anul al 21-lea al erei Tenbun (1552), provocat de armata lui Hosokawa Harumoto, în urma căruia clădirea *shinden,* holul de predici *hattō*, clădirea *butsuden* care adăpostea statuia lui Buddha, poarta *sanmon* şi templele secundare fuseseră arse şi ajunseseră să arate ca în prezent. Într-o mică măsură, doar holul de predici şi biroul abatelui aduse de la alte temple, precum şi câteva temple secundare reconstruite în ultimii ani păreau să apere în prezent onoarea templului Ken'ninji din Higashiyama, ca templu zen.

Ajungând pe drumul din faţa biroului abatelui, doar patronul de la Daitokuya a intrat pe poarta de acolo, dar s-a întors repede şi a spus:

— Se pare că Uraku-sama este la templul secundar Shōden'in. Cineva ne va conduce acolo.

Imediat s-a arătat un călugăr, iar noi l-am urmat. Am tăiat în diagonală interiorul larg al complexului şi am ajuns în zona unde se

înălţau ici şi colo temple secundare. Peste tot erau copaci, iar solul era acoperit de frunze căzute. În lipsa unei cărări, mergeam printre copaci, călcând pe frunze. Unele temple erau reconstruite recent, altele pe jumătate distruse şi părăsite. Erau şi clădiri care dispăruseră cu totul, rămânând numai fundaţia lor, ca o grămadă de dărâmături.

Ne-am oprit în faţa templului distrus care se afla cel mai în spate. Era înconjurat din trei părţi de copaci.

— Acesta esta Shōden'in.

Din aceste cuvinte ale călugărului ne-am dat seama că aici era locul unde Uraku-sama voia să-şi construiască locuinţa retrasă. Am urcat pe un nivel care era mai înalt ca drumul şi, trecând pe lângă o capelă *hondō*, extrem de distrusă, am ieşit la intrarea din spate. Acolo se întindea o grădină foarte largă, năpădită toată de iarbă şi buruieni. În colţul din nord al acesteia discutau în picioare trei bărbaţi.

— Uitaţi-l pe Uraku-sama.

Patronul de la Daitokuya s-a îndreptat către ei, iar eu l-am urmat, păstrând o anumită distanţă. S-a apropiat de ei şi au vorbit ceva, iar apoi, pentru că s-a întors şi mi-a făcut semn cu mâna, m-am apropiat şi eu. Recunoscându-l imediat pe Uraku-sama, am făcut un pas în faţă şi am spus, aplecând capul:

— Mă numesc Honkakubō.

— Ştiu că ai trecut prin multe încercări.

Doar atât mi-a răspuns. Nu avea o înfăţişare de om al artei ceaiului, nici de călugăr, ci de samurai în toată puterea cuvântului. Era înalt, cu umeri largi, bine făcut. Cu el se mai aflau un călugăr în vârstă şi un orăşean.

Pentru a-i lăsa să discute nestânjeniţi cu patronul de la Daitokuya, m-am depărtat puţin. Preţ de vreo oră s-au tot dus încolo şi-ncoace, oprindu-se din loc în loc şi apropiindu-şi capetele pentru sfat, apoi mutându-se iar. Se pare că discutau cum ar trebui construite în această grădină mare sala de primire *shoin,* biroul *kori* şi camera de ceai. Desigur, dacă se va construi adăpostul aici, va trebui transformată şi capela distrusă care acum dădea acestui loc un aer înfricoşător. Spaţiul era potrivit de larg pentru o locuinţă retrasă. În colţul terenului am descoperit o fântână şi, când m-am uitat mai bine, am văzut că nu era una veche, ci una proaspăt săpată pentru noul aşezământ.

Patronul de la Daitokuya s-a apropiat de mine şi mi-a spus:

— Te rog să mergi împreună cu Uraku-sama la biroul abatelui şi să stai de vorbă cu el. Eu trebuie să mă sfătuiesc cu cei de la templu în clădirea de acolo, şi o să vin după ce termin.

Fără să mai adauge ceva, s-a depărtat imediat. N-am avut decât să fac precum îmi ceruse. Când plecase grăbit, îi luase cu el şi pe ceilalţi doi, aşa că am rămas singur cu Uraku-sama. Am găsit un moment să-i

spun acestuia, care se învârtea încă prin locul cu buruieni:

— Am onoarea să vă însoţesc la biroul abatelui.

— Bine.

Numai atât mi-a spus. Apoi a pornit cu pas iute, iar eu l-am urmat. Am păstrat o anumită distanţă între noi. Cred că este cu trei-patru ani mai mare ca mine, să tot aibă vreo şaptezeci de ani, dar mersul îi era vioi, încât nu i-ai fi dat această vârstă. Era destul de mers până la biroul abatelui, dar a păstrat până la capăt acelaşi pas rapid, fără să se uite măcar o dată în urmă. M-am întrebat cum aş putea constitui un partener de discuţie pentru el.

Nici când am ajuns la biroul abatelui nu s-a întors şi nu mi-a adresat niciun cuvânt, doar a pătruns înăuntru, în urma călugărului care ne întâmpinase. Am înţeles ce înseamnă să fii ignorat. Neştiind ce să fac, am rămas la intrare, dar peste puţină vreme călugărul care îl condusese înăuntru a revenit şi mi-a spus:

— Vă roagă să poftiţi îndată la el.

După acest comportament mi-am dat seama că era obişnuit să comande, aşa cum făcea în luptă. M-am dus îndată spre încăperea din capăt, şi, ajungând pe veranda care se întindea de-a lungul încăperii, am rămas acolo nemişcat. Uraku-sama stătea cu spatele la alcovul *tokonoma.*

— Am auzit despre tine de la Oribe-dono. Te lăuda mult, a grăit în sfârşit.

— Vă mulţumesc pentru aceste cuvinte. Lăsând la o parte vremea când trăia Maestrul Rikyū, l-am întâlnit pe Oribe-sama doar de două ori, cu câţiva ani în urmă, şi mi-a spus lucruri minunate, încât astăzi mi se pare că totul n-a fost decât un vis îndepărtat.

— Cred că te-a întristat şi te-a copleşit foarte tare moartea lui.

Doi călugări tineri au adus ceai şi au pus în faţa fiecăruia dintre noi câte un bol. După ce Uraku-sama a ridicat bolul său, am spus, ridicându-l pe al meu:

— Sunt onorat să stau de vorbă cu dumneavoastră.

— Ce părere ai despre grădina din spate de la Shōden'in, pe care am văzut-o înainte?

— Cred că poate fi o locuinţă liniştită foarte bună. Dar oare nu-i un loc prea trist?

— Fiind loc de sihăstrie, e chiar mai bine să fie trist. E un loc unde Oribe-dono n-ar sta.

— Aşa credeţi? Dar acum Oribe-sama se află într-un loc mult mai trist.

— Aşa este. Oribe-dono a mers într-un loc trist, dar şi tu te simţi trist şi singur, nu-i aşa?

— Mulţumesc că vă gândiţi la mine. Moartea lui Oribe-sama a fost ceva cu totul neaşteptat. Cine şi-ar fi închipuit că se poate întâmpla

aşa ceva?

— Totuşi, în ultima vreme am auzit că au existat persoane care au prevăzut că Oribe-dono nu va muri de moarte obişnuită. Schimba uneori rulourile *kakejiku* din alcovul *tokonoma* pentru că i năzărea deodată că sunt de rău augur, sau spărgea bolurile şi vasele de pudră de ceai care nu aveau nicio zgârietură, spunând că sunt mai interesante dacă sunt ciobite şi apoi reparate. Acest caracter al lui de a distruge lucruri de mare valoare i-a făcut pe unii să spună că îl aşteaptă o moarte bruscă şi neobişnuită.

— Chiar avea o astfel de fire? Eu niciodată…

— Nu trebuie să iei în seamă lucrurile astea. De fapt, nu e important. Despre oricine, dacă vrei să spui ceva rău, poţi spune orice. Despre fiecare maestru de ceai la un moment dat se spun astfel de lucruri. Dar chiar şi eu, din cu totul alt motiv, am prevăzut moartea lui Oribe-dono. Doar că n-am vorbit nimănui despre asta.

— Oribe-dono căuta un prilej potrivit să moară.

— …

— De fiecare dată când îl întâlneam, îmi spuneam că acest om caută un prilej potrivit să moară.

— …

— Nu ţi s-a părut aşa?

— …

Nu am putut să spun niciun cuvânt. Şi nu mi-am putut stăpâni fiorii care îmi cuprinseseră tot trupul. Mi-am sprijinit mâna dreaptă de marginea verandei, mi-am chircit corpul şi am închis ochii.

— Oricărei făpturi omeneşti, dacă se roagă mult, i se îndeplineşte dorinţa. De la moartea Maestrului Rikyū trecuseră douăzeci şi patru sau douăzeci şi cinci de ani şi de ceva vreme căuta acest prilej. Cum să-l irosească? În plus, e ceva cu totul de necrezut că acest prilej a venit exact în aceeaşi formă ca în cazul Maestrului.

— …

— Moartea lui nu a fost urmarea unei pedepse. Prin moartea sa nu a făcut altceva decât să-i urmeze întocmai Maestrului Rikyū. Doar atât am vrut să spun. Nu pot vorbi despre aceste lucruri cu oricine. De asemenea, nu ştiu sigur dacă aşa s-a întâmplat. Dar asta e părerea mea. Tu ce crezi?

— Nu ştiu nimic despre aşa ceva. Am fost doar foarte întristat de sfârşitul tragic al lui Oribe-sama. Am auzit zvonuri cum că trădase…

— E greu să vorbeşti de trădare. Nu poţi şti despre asta dacă nu-l întrebi pe cel în cauză. Dar cred că Oribe-dono însuşi n-a ştiut despre complot. E însă foarte posibil ca printre cei din jurul său să fi existat o astfel de urzeală. Totuşi, dacă era ceva despre care el nu ştiuse, ar fi putut să se dezvinovăţească uşor. Dar n-a făcut asta.

— Oare de ce?

— Era un lucru prea neînsemnat. Când te-ai dăruit artei ceaiului cu adevărat, astfel de lucruri mărunte devin de nesuportat! Şi poate că, dimpotrivă, a considerat că este un bun prilej să facă şi el aşa cum făcuse Maestrul Rikyū. Asta înseamnă a-l urma cu credinţă.

Nu înţelegeam prea bine ce voia să spună Uraku-sama, dar nu găseam în vorbele lui nimic care să poată umbri sau întina memoria lui Oribe-sama.

— Totuşi, probabil că i-a fost nespus de greu să facă asta, am spus.

— Nu cred că i-a fost greu.

— Dar asta a însemnat despărţirea de neamul lui!

— În astfel de clipe e mai bine să nu mai ai legături cu neamul. E mai simplu aşa. Eu am pierdut ocazia de a mă despărţi de neamul Oda, şi de aceea urmaşii mei vor suferi. Şi eu sufăr, şi fiii mei vor suferi la rândul lor. Spre deosebire de mine, Sansai-dono… îl cunoşti pe Sansai-dono?

— Pe vremea când trăia Maestrul Rikyū mi-a făcut onoarea să-mi vorbească de nenumărate ori, dar asta s-a întâmplat cu multă vreme în urmă.

— Sansai-dono are o altă viziune despre ideea de neam. Consideră neamul lui ca fiind înrudit cu neamurile Oda şi Toyotomi. Dacă există ceva comun care s-a transmis şi îi leagă, probabil că e neamul Hosokawa. Nu-şi face griji în mod special cu privire la dispariţia acestor familii. Aşa mi se pare mie, dar bineînţeles că el nu ştie asta.

Apoi m-a întrebat:

— Dar pe Yamanoue Sōji-dono l-ai cunoscut?

— Nu, pe el nu l-am întâlnit. Dar am transcris un tratat despre arta ceaiului scris de el la Odawara, pe care mi l-a dat cu împrumut Kōsetsusai-sama. Păstrez şi acum acea copie.

— A murit şi Kōsetsusai-dono, nu-i aşa?

— Da, deja au trecut opt ani de la moartea lui.

— De când a murit Yamanoue Sōji-dono sunt douăzeci şi şapte de ani, nu-i aşa? Nu ştiu ce fel de sinucidere rituală a ales, dar, cu firea lui ciudată şi căutătura înfricoşătoare, probabil că i-a insuflat martorului teama de moarte.

— Şi Yamanoue Sōji-sama tot prin sinucidere rituală a pierit?

— Da.

— Kōsetsusai-sama se gândea că poate a dispărut doar, ascunzându-se pe undeva.

— Nu era omul care să facă aşa ceva. Nu a avut un astfel de plan. A plecat de la castelul Odawara fără grijă şi până a ajuns în faţa lui Taikō Hideyoshi nu s-a întâmplat nimic, dar acolo a spus ceva. Nu ştiu ce a spus, dar aş vrea să fi auzit acele cuvinte. Sigur a spus ceva ce l-a supărat tare pe Taikō. Aşa că acesta i-a poruncit să-şi ia viaţa prin sinucidere rituală.

Apoi, după câteva clipe de gândire, a continuat:

— Yamanoue Sōji-dono a murit prin sinucidere rituală, la fel Maestrul Rikyū şi Oribe-dono. Maeştrii de ceai par a fi persoane care stânjenesc. Cum ajung mai vestiţi, sunt obligaţi să îşi ia viaţa prin sinucidere rituală. Ca şi cum, dacă nu ar sfârşi astfel, nu ar fi adevăraţi maeştri ai ceaiului. Dar, cu ei, s-au terminat cei care îşi iau viaţa. Nu mai e niciunul. Sau o mai fi?

Apoi a urmat:

— De aceea nu mai are rost să te îngrijorezi. Eu n-o să-mi iau viaţa prin sinucidere rituală. Şi, chiar dacă nu o să fac asta, voi fi totuşi un maestru de ceai.

Am rămas mut de uimire şi n-am putut decât să ascult în tăcere.

— Nu vrei să vii cândva în vizită la pavilionul meu de ceai? Nu prea ai unde să te duci, nu-i aşa? Aş vrea să te uiţi şi la ustensilele mele de ceai.

— Sunt foarte nepriceput, dar m-aş bucura mult să-mi arătaţi ustensilele. Vin oricând. Aşa cum aţi spus, nu mai e niciun loc unde aş putea merge în vizită. Aş vrea să vă întreb ceva. În ultima vreme, aud că începe să fie din nou gustat tipul tradiţional de artă a ceaiului în stilul Maestrului Rikyū. Este adevărat că există o asemenea tendinţă?

— Poate că da. Dar, dacă e să vorbim de vechea artă a ceaiului, există şi una ceva mai veche decât cea a Maestrului Rikyū. Cei care au rămas din acea epocă poate că scapă fără sinucidere rituală.

Şi atunci a început să râdă tare. Era prima dată când îl auzeam râzând. Râdea cu o voce răsunătoare, dar chipul avea o expresie rece.

Chiar atunci a intrat în încăpere patronul de la Daitokuya şi a spus:

— Scuzaţi-mă că v-am făcut să mă aşteptaţi. L-am adus şi pe preotul de la templul Fukōin, cu care am discutat. Cum să facem?

— Adu-l, te rog, înăuntru.

Folosind acest prilej, m-am ridicat, înclinându-mă adânc în semn de salut, şi am plecat.

M-am întors la locuinţa mea de la Shūgakuin pe la ora cinci după-amiaza. Zilele s-au scurtat mult şi era deja complet întuneric.

Am aprins lampa, am făcut focul, apoi m-am aşezat aproape de foc şi nu m-am mai mişcat de acolo. Nu mă mai simţisem demult aşa de obosit. Am turnat puţin *sake* în bol şi, bându-l alene, am căzut pe gânduri. Mă obosise discuţia cu Uraku-sama. Nu mai vorbisem niciodată cu cineva ca el. Nu ştiu dacă este sincer sau nu. De-abia ce apuc să fiu de acord cu ce spune şi deodată schimbă vorba. Sau, dimpotrivă, un cuvânt care la început mă face confuz devine deodată sincer şi mă impresionează. E un partener de discuţie dificil, pe care nu ştii când să-l aprobi, şi de fapt e greu să-l aprobi vreodată din toată inima.

Nu ştiu dacă l-a lăudat sau l-a ponegrit pe Oribe-sama. Nici pe Maestrul Rikyū nu ştiu dacă l-a lăudat sau l-a ponegrit. Nu ştiu dacă este de partea lui sau nu. După vorbele lui poţi crede şi una, şi alta. Cel mai tare m-a intrigat râsul lui zgomotos de la sfârşit. Oare ce îi provocase acel râs? Oare de ce anume râdea?

După ce am luat cina la o oră târzie, am stat din nou lângă foc. Nu-mi puteam abate gândurile de la ce spusese Uraku-sama. Afirmase că Oribe-sama căuta totdeauna un prilej să moară. Cred că avea această tendinţă. Mai spusese că nu murise ispăşind o pedeapsă, ci pentru a-şi urma cu credinţă mentorul. Cred că şi asta poate fi adevărat.

De asemenea, mai spusese următoarele:

— Yamanoue Sōji-dono a murit prin sinucidere rituală, la fel Maestrul Rikyū şi Oribe-dono. Toţi adevăraţii maeştri ai ceaiului mor prin sinucidere rituală. Deşi eu n-am s-o fac, voi fi totuşi un maestru de ceai.

Ce or fi însemnând cuvintele astea? Îi laudă sau îi critică dispreţuitor pe cei care au murit aşa?

M-am ridicat de lângă foc şi m-am dus la altarul *butsudan* din camera din spate ca să aprind o lampă. În altar sunt aşezate bolul negru pe care mi l-a lăsat Maestrul Rikyū şi pânza *fukusa* pe care o folosise Oribe-sama şi care îmi fusese trimisă din Kyōto după moartea acestuia. Iar lângă ele este pusă copia pe care am făcut-o după însemnările lui Yamanoue Sōji-sama.

Uraku-sama spusese că şi Yamanoue Sōji-sama murise prin sinucidere rituală. Dacă este adevărat, la acest altar sunt comemoraţi trei oameni, care au murit toţi prin sinucidere rituală.

M-am întors lângă foc şi mi-am mai turnat puţin *sake*. Nu e de foarte bună calitate şi de aceea nu e prea gustos, dar sorbit pe îndelete a avut darul să mă liniştească.

Încerc să vorbesc cu Maestrul Rikyū. Nu primesc niciun răspuns. Oribe-sama! Nici el nu-mi răspunde. Sōji-sama! E prima dată când îl strig, fără niciun rezultat. Pentru că nu mi-am pregătit un răspuns, nu pot purta un dialog nici măcar cu mine însumi.

După ce s-a făcut foarte târziu, m-am dus din nou în camera din fund. Gândindu-mă că la prânz Uraku-sama spusese poate ceva ce nu era pe placul Maestrului Rikyū, am vrut să îi cer iertare pentru asta, lăsând până noaptea târziu lumină în altarul *butsudan*, dar, când am deschis altarul, lumina de acolo se stinsese şi toată camera era cufundată în întuneric.

M-am întors la foc, am luat lampa şi am revenit în camera din fund. Pe *fusuma* din partea pe care e pus altarul se reflecta imensă umbra mea, legănându-se larg. Mi-am amintit deodată o noapte de demult din camera de ceai de la templul Myōkian.

Am pus lumina în altar, m-am aşezat în faţa lui şi am privit în jur.

Cum lampa era pusă în partea stângă, umbra imensă s-a mutat pe peretele *shoji* din dreapta. Doar că în noaptea aceea de la Myōkian în alcovul *tokonoma* cred că era pus un rulou *jiku* pe care era caligrafiat semnul *shi* (moarte), iar acum, în această cameră, lipseşte. În schimb, cei doi care fuseseră acolo, Maestrul Rikyū şi Yamanoue Sōji-sama, care ducea atunci lampa, prin faptul că au murit, ţin locul ruloului cu semnul *shi*.

Mai fusese cineva în camera de ceai. Nici atunci, nici după aceea nu am ştiut cine era acea persoană, dar acum n-am niciun dubiu. Fusese Oribe-sama. Cine altul, dacă nu el, ar fi putut fi acolo? Şi el, cel din urmă, ajunsese o parte din ruloul cu semnul *shi* (moarte).

Ce se întâmplase în acea noapte? Multă vreme n-am ştiut, dar acum nu pricep cum de nu înţelesesem un lucru atât de evident. Între cele trei persoane aflate atunci acolo se pecetluise desigur un legământ al morţii. Iar acel legământ nu se făcuse prin cuvinte, ci fusese jurat în inima fiecăruia, în taină, fără să se rostească vreo vorbă. Poate că destinele celor trei se apropiaseră deodată, şi totul se hotărâse în acel moment.

— *Mu* (vidul) nu înseamnă dispariţie, *shi* (moartea) înseamnă dispariţie!

Sunt cuvintele rostite de Yamanoue Sōji-sama la templul Myōkian. Iar cei trei prezenţi acolo au încercat cu trupurile lor acest adevăr, şi anume că nu se dispare prin *mu* (vid), ci prin *shi* (moarte). Şi totuşi ce dispare prin *shi?* Care e lucrul pe care doar moartea unui maestru al ceaiului îl poate face să dispară?

Uraku-sama spusese astăzi că Oribe-sama căuta un prilej să moară. Sigur a fost aşa. Oribe-sama, la fel ca Yamanoue Sōji-sama şi Maestrul Rikyū însuşi, mai devreme, a trecut în nefiinţă respectând legământul făcut la Myōkian. Probabil se întreba la ce bun să mai trăiască, după dispariţia celorlalţi doi.

Uraku-sama spusese că Oribe-sama „îl urmase credincios" pe Maestrul Rikyū. Probabil că aşa este, dar poate mai corect ar fi să se spună că Oribe-sama îndeplinise de fapt legământul pe care îl făcuse în tinereţe în camera de ceai de la Myōkian.

— Eu nu voi muri prin sinucidere rituală! Voi fi un maestru al ceaiului şi fără să fac asta!

Aşa spusese Uraku-sama, stând în pragul uşii, şi, ca o persoană care nu participase la legământul de atunci, probabil că era firesc să afişeze o astfel de atitudine rebelă şi îndrăzneaţă. Cu siguranţă aşa este.

Pe la unu dimineaţa m-am culcat şi am adormit imediat, dar nu a trecut mult şi pe la două m-am trezit. Afară vântul viscoleşte şi trece vuind printre crengile copacilor. Ferestrele se zgâlţâie cu zgomot şi casa se clatină. Ascultând zgomotul crengilor dezgolite de frunze ale copacilor, mă întreb ce anume dispare prin moarte. Pe la patru, mă

scol din nou din aţipeală şi mă ridic. Şi iar mă-ntreb ce dispare prin moarte. Apoi mă ridic şi ies în grădina cufundată în întuneric. Crengile copacilor, răvăşite de vântul din toiul nopţii, s-au liniştit. Ca şi cum cu această noapte s-ar fi terminat toamna, se simte deja puternic în jur suflarea iernii. Oare lucrul care dispare doar prin moarte, lucrul care nu poate fi făcut să dispară decât prin moarte ce-o fi? E o întrebare prea grea pentru mine, dar cred că mă va mai chinui de-acum încolo.

Pentru a scăpa de acest chin, o cale ar fi să merg la Uraku-sama şi să îi spun acest lucru. Chiar dacă este ironic şi ambiguu, am impresia că el mi-ar putea răspunde.

Ziua a 30-a, luna a 8-a, ziua fratelui mai mare al focului şi a câinelui, timp frumos

(Notă: anul al 4-lea din era Genwa, 18 octombrie după calendarul solar.)

Pentru că Oda Uraku-sama a terminat locuinţa de la templul Shōden'in, azi îl însoţesc pe patronul de la Daitokuya să o vedem. S-au scurs deja pe nesimţite aproape unsprezece luni de la sfârşitul toamnei trecute, când am mers prima dată să ne arate locul pe care îl alesese pentru această locuinţă sihastră.

În decursul acestor unsprezece luni am mai venit de două ori aici, ca însoţitor al patronului de la Daitokuya, ca să vedem lucrările de construcţie ale locuinţei de la Shoden'in. Prima oară fusese pe la începutul primăverii, apoi în toiul verii, şi de fiecare dată ni s-au arătat pietrişul, copacii şi plantele ce urmau a fi folosite pentru aranjarea grădinii. În ceea ce-l priveşte pe patronul de la Daitokuya, se pare că Uraku-sama voia să-i ceară sfatul cu privire la amenajarea grădinii, şi îl chemase să stea de vorbă cu grădinarii, dar eu venisem doar să mă uit. De ambele dăţi îl văzusem pe Uraku-sama în mijlocul lucrărilor şi îl salutasem, dar nu stătuserăm de vorbă. Era tot timpul ocupat cu câte ceva şi alerga în toate părţile cu trupul lui mare, de parcă ziua şi propriile-i puteri nu-i mai ajungeau.

Am plecat de la Shūgakuin dimineaţă, am trecut pe la Daitokuya şi, de acolo, am pornit împreună cu patronul spre Shōden'in.

Anul acesta au fost călduri mari, dar de vreo două-trei zile a venit parcă toamna. Am mers de-a lungul râului şi am intrat ca de obicei pe poarta de vest. De o parte şi de alta a drumului care ducea spre Shōden'in am observat pajişti pline de arbuşti *hagi* înfloriţi şi m-am gândit că era un minunat peisaj natural. Probabil că Uraku-sama alesese această zonă şi pentru împrejurimile deosebit de frumoase.

Am ajuns la templul Shōden'in. De când nu îl mai văzusem, devenise un cu totul şi cu totul alt templu. Oricum l-ai fi privit, nu mai

avea nimic din templul distrus şi părăsit. Am străbătut grădina din faţă, curăţită cu grijă, şi am înconjurat clădirea centrală. Grădina din spate, care cu un an în urmă era şi ea năpădită de buruieni, se schimbase cu totul şi părea atât de elegantă, încât ai fi zis că e o grădină de palat. În nordul grădinii se înălţau trei clădiri. Camera de primire *shoin,* biroul *kuri* şi camera de ceai *chashitsu.*

— Chiar şi o simplă locuinţă, dacă este construită de mâna lui Uraku-sama, arată ca un palat, a spus patronul de la Daitokuya.

Apoi mi-a explicat că se căzuse la învoială ca pentru locul unde era construit adăpostul să se dea în fiecare an cincisprezece măsuri de orez templului Fukōin. De asemenea, odată cu această plată se făcuse şi o înţelegere conform căreia călugării de la templul Fukōin urmau să se ocupe pe rând de tot ce ţinea de acest templu.

Întâi am vizitat exteriorul. Era aproape gata, deşi mai lucrau câţiva grădinari acolo. Se vedea că pavilionul de ceai şi grădina fuseseră construite cu multă grijă şi atenţie. Dar mie mi s-a părut un stil prea vesel şi cam orbitor. Nu avea nicio legătură cu arta ceaiului în spiritul *wabi.* Aş fi vrut să i le arăt Maestrului Rikyū.

Ce-ar spune oare despre ele? Poate că le-ar lăuda peste măsură sau le-ar ignora cu vorbe neaşteptate.

Pe partea largă a acoperişului pavilionului de ceai se afla o ramă de lemn pe care era scris „Joan". Maestrul Rikyū probabil că nu ar fi pus acolo ceva care să-i preamărească numele. Dar lăsând aceste amănunte deoparte, construcţia era foarte frumoasă. De aceea clădirea pavilionului de ceai părea bine proporţionată. Problema erau pietrele răspândite în grădină: prea mari şi prea multe. Maestrul Rikyū… dar să nu mă mai gândesc la asta. Oricum, deşi e făcută de Uraku-sama, sunt unele lucruri pe care aş dori să le schimbe.

După ce am văzut exteriorul, aş fi vrut să vizitez pavilionul de ceai, dar tocmai atunci a apărut patronul de la Daitokuya, care nu ştiu pe unde fusese, şi a spus:

— Uraku-sama se află în camera de primire *shoin.* Ne-a spus că pe înserat ne va arăta pavilionul de ceai şi până atunci să nu intrăm acolo. Între timp, aş vrea să-mi faci un serviciu. Sunt o grămadă de rulouri *jiku* şi ustensile de ceai aduse de la Nijō. Aş vrea să mă ajuţi să le punem în ordine.

Ne-am îndreptat îndată spre camera de primire *shoin* şi l-am salutat pe Uraku-sama, apoi am mers pe veranda de la încăperea următoare, unde zăceau îngrămădite unele peste altele rulouri *jiku* şi ustensile, şi am ajutat la aranjarea lor.

Uraku-sama era foarte ocupat cu altele şi, luând cu el un însoţitor, s-a dus la pavilionul din apropiere.

Vreo oră am aranjat ustensilele de ceai, iar apoi ni s-a pregătit o masă copioasă, pe care am luat-o împreună cu numeroasele persoane

care ajutau în mijlocul acestei dezordini. Afară se făcuse pe nesimţite întuneric. Între timp a sosit cineva să ne cheme la pavilionul de ceai. M-am dus împreună cu patronul de la Daitokuya. Am intrat pe uşa de la camera de pregătiri *mizuya*.

Uraku-sama era aşezat la locul de preparare a ceaiului. În lumina slabă a lămpii, nu desluşeam clar spaţiul dimprejur, dar îmi dădeam seama că era altfel decât toate camerele de ceai în care fusesem până atunci.

După ce am salutat, m-am uitat peste tot. Avea un spaţiu de două *tatami* pentru oaspeţi, şi unul pentru gazdă, iar la capătul acestuia erau puse grămadă tăbliţe de lemn. Fereastra avea forma unei flăcări. Era o cameră de ceai cum nu mai văzusem niciodată.

Atunci Uraku-sama a zis:

— Ziua o să vedeţi pe îndelete pavilionul. Nu are nici rulou *jiku,* nici ustensile, dar îl deschid azi şi vom lua doar ceaiul aici. Cum vi se pare?

— E o începere foarte potrivită, a spus patronul de la Daitokuya.

— Am reuşit să o construiesc cu ajutorul dumneavoastră. Mulţumesc.

Şi apoi:

— Se aude ţârâitul greierilor.

Într-adevăr, se auzea ţârâitul insectelor de toamnă. Nu erau doar una, două. Camera de ceai era învăluită în glasul a nenumărate insecte.

Am primit ceaiul preparat de Uraku-sama. Folosea vatra japoneză îngropată în *tatami* şi un bol *ido*.

— Aseară i-am chemat pe cei de la templu şi am preparat ceai. Azi e a doua oară. Cum tocmai ne mutăm, nu avem mai nimic, dar am adus cu mine acest bol de ceai, a spus Uraku-sama.

Iar patronul de la Daitokuya a întrebat, ridicându-l în mâini:

— Este bolul *ido* din colecţia dumneavoastră pe care îl ştiu dinainte?

Şi era într-adevăr un bol *ido* mare, larg şi strălucitor.

— Este un bol de ceai pe care-l pot numi amintirea mea de la Oribe-dono, a spus Uraku-sama şi, luând apoi linguriţa *chashaku*, ne-a pus-o în faţă: Aceasta este linguriţa *chashaku* a lui Oribe-dono. Este pe măsura cuiva care moare prin sinucidere rituală.

Am privit-o. Părea rezistentă. Îmi făcea impresia că e mult mai rezistentă decât cea a Maestrului Rikyū. Poate şi pentru că Oribe-sama era de felul lui puternic. Mi s-a părut că, după multă vreme, îl văd aievea.

— După ce vom face ordine aici vreau să veniţi odată să vă arăt ustensilele de ceai. În ultimii doi-trei ani am fost tare ocupat şi nu mi-am mai găsit timp să admir ustensilele. După ce ne vom linişti aici, vreau să le admir în voie şi atunci am să vă invit şi pe voi doi.

Apoi a continuat:

— Ustensilele de ceai sunt ceva minunat, fiindcă nu se schimbă. Iubitorii artei ceaiului, pentru că au suflet, se schimbă. Faţă de aceştia, ustensilele sunt minunate. Nu se schimbă niciodată. Poţi să te bazezi pe ele.

După o scurtă pauză, a adăugat în stilul lui contradictoriu:

— Totuşi, şi ustensilele depind de cei care le posedă. Sunt multe ustensile care suferă pentru că au ajuns în posesia unor oameni de nimic. Se aude plânsul lor. E mai trist decât cel al greierilor. Uneori aud acest plâns care spune: eliberaţi-ne de aici, eliberaţi-ne de aici! De curând, ustensilele lui Oribe-dono plâng. Le aud vocea. Vor să fie eliberate, dar nu e nimeni care s-o facă.

Nu ştiam ce se întâmplase cu ustensilele care aparţinuseră lui Oribe-sama. Dacă el însuşi murise şi dispăruse, credeam că în ceea ce priveşte ustensilele nu mai era nimic de făcut. Totuşi, pentru că aceste vorbe mă întristau tare, am încercat să schimb subiectul conversaţiei şi am spus:

— E foarte linişte aici.

De fapt, chiar era o linişte care îţi pătrundea adânc în suflet. Şi camera de ceai de la Myōkian fusese cuprinsă de linişte în acea seară de toamnă de demult, dar la Myōkian era de fapt un pavilion de ceai pentru iarnă. I se potrivea liniştea îngheţată a iernii. Acesta era un pavilion de ceai pentru toamnă.

— Mi-am dorit mult să stau într-un astfel de loc liniştit şi, datorită dumneavoastră, am reuşit să-l construiesc. Mulţi îmi spun că trebuie să mă simt trist, dar eu nu mă simt deloc aşa.

— Şi pentru mine e prima dată când sunt într-un loc atât de liniştit, am spus.

— E firesc să ai impresia asta. Pentru că e diferită de locuinţa din Jurakudai a Maestrului Rikyū.

— Şi totuşi cred că şi Maestrului Rikyū îi plăcea de fapt tot un astfel de loc.

— Asta nu ştiu. Chiar dacă i-ar fi plăcut, nu cred că l-ar fi putut folosi. Nu ar fi putut să stea departe de Taikō Hideyoshi. Din acest punct de vedere, cred că i-a fost greu. Când ajungi într-o poziţie ca a lui, arta ceaiului nu mai e un joc!

Pentru că discuţia revenise la Maestrul Rikyū, am schimbat iar tema conversaţiei.

— E prima dată când sunt într-o cameră de ceai atât de spaţioasă.

Patronul de la Daitokuya a spus şi el:

— Auzisem că o cameră de ceai e cu atât mai potrivită cu cât este mai strâmtă, şi aşa credeam şi eu, dar acum, stând în acest loc spaţios, mi se pare că e foarte plăcut să deguşti ceai într-o astfel de atmosferă. Sunt foarte impresionat că aţi construit un asemenea loc.

— Şi camerele de ceai strâmte sunt foarte potrivite, dar aici am vrut să fie un loc în care să te poţi simţi bine. Într-un spaţiu prea strâmt apare necesitatea de a hotărî cine învinge şi cine pierde. Şi atunci problema se pune de a învinge sau a pierde, ca în cazul Maestrului Rikyū. Atunci e uşor să ţi se ceară să mori.

Tocmai când mă gândeam că iar se ajunsese la Maestrul Rikyū, patronul de la Daitokuya a întrebat:

— De ce oare i s-a poruncit Maestrului Rikyū să-şi ia viaţa?

Cred că era o întrebare stânjenitoare pentru Uraku-sama. Dar el a spus, privindu-ne:

— Chiar, oare de ce? Motivul aparent nu îl ştiu, dar cred că e simplu. Gândiţi-vă de câte ori o fi intrat Taikō Hideyoshi în camera de ceai a Maestrului Rikyū.

— De câte ori? De zeci sau sute de ori. Pe vremea atacurilor de la Odawara, venea aproape în fiecare zi la Hakone, la Maestru.

După acesc răspuns, a adăugat:

— De zeci sau de sute de ori! Tot de atâtea ori îi poruncea moartea. Când intra la Maestru, lui Taikō i se lua arma, i se servea ceai şi era pus să admire ustensilele{31}. Asta îl ucidea de fiecare dată, punându-l într-o poziţie slabă. Şi de fiecare dată îi dorea moartea celui care îl punea în această poziţie. E firesc ca Taikō să dorească măcar o dată în viaţă să poruncească moartea unui astfel de partener care îl făcea să se simtă slab. Nu credeţi?

Nu puteam să-mi dau seama dacă spunea asta în glumă sau în serios. Atunci, patronul de la Daitokuya a întrebat din nou:

— Într-o vreme s-a spus că dacă şi-ar fi cerut iertare de la Taikō şi s-ar fi dezvinovăţit ar fi scăpat, dar nu a făcut asta.

— Aşa este.

Şi, fără să se clintească, preacinstitul Uraku a continuat:

— Maestrul Rikyū a fost martorul morţii multor samurai. Oare câţi samurai au plecat spre câmpul de luptă după ce au băut ceaiul preparat de el? Şi după aceea au şi murit acolo. După ce ai fost martorul atâtor morţi nefireşti şi violente, nu ai cum să te bucuri de o moarte liniştită. Nu credeţi?

Uraku-sama a vorbit şi acum de parcă n-ar fi spus nimic important. Era ca şi cum oricine ar fi trebuit să înţeleagă acest lucru. Aşa se citea pe faţa lui. Apoi a spus:

— Totuşi, Maestrul Rikyū a fost binecuvântat. Pe lumea asta nu a fost nici măcar un singur maestru al ceaiului care să se ridice la înălţimea lui. A mers pe drumul propriu. A avut arta lui. A transformat arta ceaiului dintr-o distracţie în ceva grav şi serios. Dar nu a făcut din camera de ceai un loc de meditaţie zen. A făcut din arta ceaiului o artă pentru care merită să-ţi dai viaţa.

Şi apoi a grăit:

— Dar să ne oprim aici. Dacă mă gândesc prea mult la Maestrul Rikyū nu mai pot să dorm.

La aceste cuvinte ale lui am simţit o uşurare imensă, ca şi cum mi s-ar fi luat o povară grea de pe umeri. Am înţeles deodată că Urakusama era de partea Maestrului. Şi era probabil chiar persoana care, urmărindu-l îndeaproape, îl înţelesese cel mai bine pe Maestrul Rikyū.

Pe urmă am băut al doilea ceai.

Capitolul 5

Azi am avut onoarea să primesc vizita lui Sōtan-sama, nepot al Maestrului Rikyū, care s-a obosit să vină în mod special până la mine, într-un loc atât de îndepărtat. Cu vreo jumătate de lună în urmă l-am vizitat la noua lui locuinţă şi, întâlnindu-l după mai bine de douăzeci de ani, am petrecut o jumătate de zi de vis. Cu acea ocazie m-a rugat să mă gândesc şi să-i povestesc despre adunarea de ceai cea mai importantă, care mi-a rămas şi acum în minte, dintre toate cele organizate de Taikō Hideyoshi.

De atunci, timp de o jumătate de lună, în fiecare zi am răsfoit notiţe vechi, încercând să-mi amintesc amănunte despre aceste întruniri, cu dorinţa sinceră să fiu cumva de folos, dar nu am găsit nimic din acel trecut îndepărtat demn de a fi povestit.

Oricum, îmi pare bine că eu, Honkakubō, am trăit până la această vârstă înaintată. „Nici n-ai visat, Honkakubō, că într-o zi te vei întâlni cu Sōtan-sama", îmi spun în gând. Dacă aş fi vrut neapărat să ştiu ce s-a întâmplat cu urmaşii Maestrului Rikyū, aş fi putut afla, dar mă ţinusem departe de aceste lucruri.

De aceea, când am auzit pe neaşteptate că Sōtan-sama îşi făcuse la Kyōto o cameră de ceai de un *tatami* şi jumătate, nu mi-a venit să cred. Anul acesta, anul al 5-lea din era Genwa (1619), se împlinesc douăzeci şi opt de ani de când Maestrul Rikyū a trecut în nefiinţă şi, oricât de neimportant a devenit între timp ceaiul în spirit w*abi*, care poate fi considerat sufletul său, a continuat să existe neştiut de nimeni, ascuns ca un izvor sub pământ. Iar acum mi se părea că deodată acesta ţâşnise la suprafaţă. Atunci am simţit o dorinţă de neoprit de a-l întâlni pe Sōtan-sama şi în acea zi m-am înfatisat, fără ruşine, bătrân cum eram, în faţa lui, ca şi cum luna morţii Maestrului, luna a 2-a, ne aducea împreună.

Am fost nespus de fericit să-l revăd după atâta vreme. Mi se spusese că nefericitul incident al morţii Maestrului Rikyū se petrecuse pe vremea când Sōtan-sama avea paisprezece ani şi cred că îl suportase foarte greu. Eu trăisem cu impresia că era mai mic la acea vreme, dar dacă avea paisprezece ani desigur suferise foarte mult.

După incident, înnoptasem câteva zile într-un loc singuratic şi plecasem apoi fără să mă mai întâlnesc cu nimeni. De atunci nu îl mai văzusem nici pe Sōtan-sama.

În acea zi inima îmi era îndurerată şi nu am putut spune nimic, dar când l-am văzut pe Sōtan-sama stând drept şi tăcut, cu un aer matur, m-am gândit doar că îmi pare bine că am trăit să-l văd aşa. E poate nepoliticos să spun asta, dar arată mult mai înţelept decât ar fi de aşteptat la cei patruzeci de ani ai săi, şi pare a avea o voinţă neclintită

de a îndeplini dorinţele bunicului său, iar în arta lui se vede, fără nicio îndoială, asemănarea cu cea a Maestrului Rikyū, într-atât încât am simţit cum reînvie puternică arta ceaiului în spirit *wabi* a Maestrului.

Va avea mult de suferit de acum înainte. În vremuri ca acestea pe care le trăim nu e deloc uşor să duci la îndeplinire calea şi voinţa bunicului Rikyū. Dar, desigur, va reuşi minunat acest lucru. Şi de ce oare nu s-ar răspândi din nou arta Maestrului? Aş vrea să trăiesc şi eu clipa aceea, dar oare pot spera? În ultima vreme, mi-au slăbit şalele şi picioarele. Sōtan-sama, gândindu-se la neputinţa mea, a venit el, azi, la mine, în acest loc uitat de lume. Nu ştiu cum aş putea să-i mulţumesc.

N-aveam idee ce să-i spun despre ce mă întrebase, dar, dacă e să vorbesc despre întrunirile de ceai ale lui Taikō Hideyoshi, este firesc să povestesc totul aşa cum s-a întâmplat, ce am văzut sau am auzit despre el, fără să amestec sentimentele mele. Pentru mine este un lucru foarte greu, la care nu m-am gândit până acum. De la incidentul morţii Maestrului Rikyū, Taikō Hideyoshi a devenit pentru mine o persoană faţă de care nu pot simţi decât ură. În aceşti douăzeci şi opt de ani care s-au scurs de la incident până azi, nu m-am gândit nici măcar o dată cu sânge-rece la Taikō.

L-am văzut pe Taikō Hideyoshi de nenumărate ori venind la locuinţa din Jurakudai a Maestrului Rikyū sau la templul Myōkian, iar pe vremea luptelor de la Odawara l-am întâmpinat de multe ori la Hakone, dar m-am străduit să uit aceste ocazii. De câteva ori, când am încercat să mă gândesc raţional la el am scuturat din cap – chiar aşa am făcut – şi am alungat acele gânduri. Iată ce fel de persoană este pentru mine Taikō Hideyoshi.

Dar, acum, când Sōtan-sama mi-a cerut să vorbesc despre întrunirile de ceai ale lui Taikō, mi-am revizuit pentru prima dată atitudinea faţă de acesta. Mi-a venit greu, dar am petrecut această jumătate de lună cu sentimentul că trebuie să vorbesc despre ce am simţit sau am gândit despre Taikō, exact cum am simţit şi am gândit, lăsând ura la o parte. Dacă Sōtan-sama voia să ştie acele lucruri, şi în plus îi erau necesare, trebuia să i le spun fără greş şi să-i fiu astfel de folos.

Pot număra pe degete întrunirile ceaiului organizate de Taikō la care am participat ca însoţitor al Maestrului. Şi nici la ele nu ştiu dacă se poate spune că am participat, pentru că totdeauna eram în camera de pregătiri *mizuya,* de unde zăream camera de ceai foarte puţin, auzeam vocile celor care erau acolo sau vedeam vag de la uşa gazdei, *chadoguchi*, mişcările persoanelor aflate înăuntru.

Dacă ar fi să spun care dintre aceste întruniri mi-a rămas şi astăzi în minte probabil că este vorba de întâlnirea *kuchikiri* organizată la castelul Ōsaka în luna a 10-a din anul al 12-lea din era Tenshō (1584).

Era o cameră de ceai mare de vreo cincizeci de *tatami*, cu nouă

locuri pentru preparat ceai. Pe fiecare suport *daisu* din aceste locuri se afla o vatră portabilă, un vas de încălzit apă, *kama,* şi un vas cu apă limpede, *mizusashi.*

S-au strâns nouă maeştri ai ceaiului, începând cu Maestrul Rikyū, Tsuda Sōgyū-sama şi Imai Sōkyū-sama.

S-a hotărât prin tragere la sorţi locul fiecăruia, apoi s-au aşezat la locurile astfel stabilite, luând câte un vas cu frunze de ceai *chatsubō* şi câte un bol de ceai *chawan.* Apoi, chiar acolo s-au desigilat în acelaşi timp nouă vase cu frunze noi de ceai şi s-au preparat nouă ceaiuri. Toate vasele cu frunze de ceai, *chatsubō,* erau din cele vestite precum Shikoku, Matsubana, Sutego, Sahohime, Jōrin, Kōhō, Udonge, Arami{32}.

Toate erau opere de artă cunoscute de câte şase, şapte sau zece *kin*{33}. Din păcate, eu nu le-am putut vedea în camera de ceai, dar numai când îmi amintesc atmosfera tensionată a spaţiului aceluia mi se împietreşte inima. Nu ştiu cum să zic, poate plină de viaţă, poate severă, atmosfera acelei încăperi îmi răsună şi azi în minte.

Şi ideea de a desigila în acelaşi timp nouă vase *chatsubō* era o idee în stilul lui Taikō Hideyoshi, căruia îi plăceau astfel de lucruri extravagante, de care lumea nu mai auzise vreodată.

Până au fost pisate frunzele noi pentru prepararea ceaiului a durat vreo oră. În acel răstimp, Taikō a stat într-o cameră separată, unde a avut loc un banchet vesel cu *sake*. Îi spun Taikō, deşi la acea vreme nu era nici Taikō, nici Kampaku, dar avea deja o mare putere, pe care nimeni nu o putea egala. Îl învinsese la Yamasaki, în anul al 10-lea din era Tenshō (1582), pe Akechi Mitsuhide-sama, şi în anul al 11-lea (1583), în munţi, pe Shibata Katsuie-sama, iar această întrunire cu ceai nou se petrecea exact în perioada când glasul acestor lupte se domolise o vreme, pentru a serba victoriile.

Nu există însemnări despre cine a participat la această întrunire. Şi obiectele, şi ustensilele folosite au fost cu siguranţă dintre cele mai rare şi vestite, dar din păcate nici consemnarea acestora nu există, doar nişte note despre vasele de păstrat ceai, *chatsubō.*

După ce au fost pisate frunzele de ceai, invitaţii de la banchet s-au mutat toţi în camera de ceai. Erau într-adevăr numai unul şi unul. I s-a preparat un ceai lui Taikō Hideyoshi, după care ceilalţi au băut pe rând, dându-l de la unul la altul. Şi probabil că Taikō a băut ceai preparat de doi sau trei dintre maeştrii prezenţi.

După ce au terminat de degustat ceaiul, s-au reîntors în camera de banchet. De data asta, atmosfera era gălăgioasă şi chiar vulgară. Ca să spun sincer, adevărul e că a încetat să mai fie o reuniune de ceai, a fost mai degrabă o petrecere zgomotoasă cu multă băutură.

Mi s-a părut că în acea zi Maestrul Rikyū, calm şi liniştit de la început până la sfârşit, i-a ţinut companie lui Taikō Hideyoshi cu

răbdare şi stoicism.

Apoi, la cinci zile după această reuniune cu ceai nou, în ziua a 15-a a lunii a 10-a, a avut loc o altă întrunire, de-a lungul întregii zile, în aceeaşi încăpere mare de ceai din castelul Ōsaka. A ţinut de dimineaţă până la patru după-amiaza. Şi această zi a fost în felul ei neobişnuit de strălucitoare. În alcovul *tokonoma* era o pictură de Gyokukan cu un peisaj de ploaie pe înserat. În faţă acesteia se afla vasul mare cu frunze de ceai numit Sutego. Pe suportul *daisu* era un bol Amako *tenmoku*.

Cei care au oficiat ceaiul în acea zi au fost Maestrul Rikyū, Tsuda Sōgyu-sama şi Imai Sōkyu-sama. A fost o ceremonie în care s-a folosit vatra japoneză, motiv pentru care cei trei au preparat ceaiul pe rând.

De data aceasta există consemnarea participanţilor. Ei au fost: Matsui Yūkan, Hosokawa Yūsai, Imai Sōkun, Yamanoue Sōji, Onodera Kyūmusai, Sumiyoshiya Sōmu, Manda Muneharu, Takayama Ukon, Shibayama Gen'nai, Furuta Oribe, Matsui Shinsuke, Kanze Sōtatsu, Makimura Hyōbu. Erau astfel numai nume de prim rang din lumea artei ceaiului de la vremea respectivă. Probabil că majoritatea luaseră parte şi la întrunirea ce avusese loc cu cinci zile înainte. În afară de cei sus-numiţi mai veniseră vreo zece persoane. Îmi amintesc că printre ele se aflau Sen Shōan-sama şi Bandaya Sōan-sama.

Îmi amintesc că această întrunire a fost mai degrabă ca un banchet. Sau ai fi spus că e un banchet care a cuprins şi o simplă reuniune a ceaiului. Veselia acelei zile mi se înfăţişează astăzi ca şi cum ar fi un felinar rotitor *mawaridōrō*. Toţi erau tineri la acea vreme. Takayama Ukon-sama abia trecuse de treizeci de ani, iar Oribe-sama avea în jur de patruzeci. E ceva ce s-a întâmplat cu treizeci şi patru sau treizeci şi cinci de ani în urmă.

Totuşi, majoritatea celor pe care i-am numit au murit deja. Am auzit de curând vestea că Imai Sōkun-sama ar fi bine, sănătos. Cred că trebuie să fie cam de o vârstă cu mine. Adică se apropie de şaptezeci de ani. În afară de el, toţi ceilalţi au trecut pe rând în nefiinţă. Primul, dacă îmi amintesc bine, a fost Kanze-sama; au urmat Sōji-sama, Maestrul Rikyū, Tsuda Sōgyu-sama, Imai Sōkyu-sama şi deja au trecut de atunci peste douăzeci de ani. Atât Takayama Ukon-sama, cât şi Furuta Oribe-sama, care erau atunci tineri, au avut destine triste. Primul a fost exilat în afara ţării, iar celălalt a trebuit să-şi ia viaţa prin sinucidere rituală. Şi războinicii care îi fuseseră apropiaţi Maestrului Rikyū, precum Makimura Hyōbu şi Shibayama Kemmotsu, au trecut în nefiinţă de peste douăzeci sau treizeci de ani.

Taikō a organizat o întrunire a ceaiului şi mai extravagantă. Aceasta a avut loc la doi ani şi ceva de la primele două ceremonii despre care am vorbit, adică în anul al 15-lea din Tenshō (1587), în ziua a 3-a a primei luni, în acelaşi castel Ōsaka.

Era desigur o întrunire a ceaiului prilejuită de Anul Nou, dar îmi amintesc bine de ea pentru că l-a avut în centru pe Kami'ya Sōtan-sama, maestru al ceaiului din Hakata care, cu un an înainte, în luna a 10-a, venise în Kyōto. Au participat numeroase persoane, *daimyō* şi bineînţeles orăşeni din Sakai.

Maestrul Rikyū, Sōmu-sama şi Sōgyu-sama au oficiat ceaiul. Felul în care era decorată încăperea şi ustensilele de pe fiecare dintre cele trei suporturi *daisu* erau de un lux inegalabil.

În alcovul *tokonoma*, în centru, se afla pictura *Seară de toamnă cu lună pe lacul Dotei* de Gyokukan, având în faţă vasul *chatsubō* Shijukoku. În dreapta era pictura lui Gyokukan numită *Clopote de templu în amurg*, având în faţă vasul *chatsubō* numit Nadeshiko. Iar în stânga era tabloul cu gâşte sălbatice de acelaşi Gyoleukan, în faţa căruia se afla vasul *chatsubō* numit Matsubana. Vasele *chatsubō* aveau nuanţe albastre-gălbui şi roşietice.

Bineînţeles că şi ustensilele pentru preparat ceaiul erau pe potriva acestor rare podoabe din alcov. Nici nu trebuie să spun că pe suporturile *daisu* ale fiecăruia dintre cei trei maeştri erau aşezate cele mai vestite şi unice opere de artă. E greu ca cineva care stă în faţa unor astfel de lucruri să nu se simtă intimidat.

După ce oaspeţii au admirat ustensilele, au fost servite bucatele specifice reuniunii de ceai. Fiind foarte multe persoane, era o petrecere cu discuţii aprinse. Spre norocul şi fericirea mea de data aceasta am fost însărcinat cu aducerea tăvii cu bucate şi, ducând-o de mai multe ori, am putut vedea atmosfera de acolo. Şi preacinstitul Ishida Jibu (Mitsunari) avea acelaşi rol ca mine, de aceea ne încurcam uneori unul pe altul.

Ceea ce mi-a atras atentia în mod deosebit a fost înfăţişarea lui Taikō Hideyoshi, care la vremea respectivă era Kampaku. Există însemnări despre veşmintele şi înfăţişarea lui de atunci. „Pe deasupra avea *kosode* din ţesătură chinezească, veşmântul *dōbuku* era alb, iar brâul *obi* era roşu, o parte a lui fiind lăsată să atârne până la genunchi. Avea părul prins cu o pânză albastră-gălbuie. Pentru că hainele îi erau lungi, îi acopereau complet picioarele chiar şi atunci când se ridica."

Cam aşa arăta. Puteai să spui că era splendid, dar în acelaşi timp extravagant, ca şi cum un actor de pe scenă ar fi venit la petrecere în costumaţia de spectacol.

Dacă la banchet o astfel de vestimentaţie mai era cum mai era, la sfârşit trebuia să intre astfel înveşmântat în camera de ceai{34}.

La acest episod n-am fost martor, dar am auzit apoi de la Maestrul Rikyū că îl servise pe Taikō Hideyoshi cu ceai din vestitul vas Shijūkoku. Oare ce expresie avea Maestrul Rikyū pregătind atunci ceaiul, şi cu ce expresie o fi primit Taikō bolul de ceai? Sigur, puteai numi comportamentul lui Taikō un fel de sfidare a tuturor, dar avea şi

ceva firesc şi inocent.

Dată fiind situaţia, probabil că şi Maestrul Rikyū a luat lucrurile într-o oarecare măsură în glumă. Sau poate că a fost dezgustat. Dar cred că de la început până la sfârşit s-a comportat ca o gazdă perfectă pentru Taikō. Sigur, asta presupun eu. Socotea, neîndoielnic, că atitudinea de acum era doar un aspect al caracterului lui Taikō. Şi poate că în aceeaşi zi Taikō a trebuit să intre şi în camera de ceai de două *tatami,* numită Yamazato, care se află şi ea în interiorul castelului Ōsaka.

Din cele de mai sus s-ar putea crede că Taikō Hideyoshi îi construise din obligaţie Maestrului Rikyū camera de ceai strâmtă şi simplă numită Yamazato şi că intra acolo tot din obligaţie, dar ar fi un neadevăr. Taikō însuşi era un rar şi de neegalat iubitor al ceaiului în spirit *wabi,* şi nu încape îndoială că îi plăceau şi camera de ceai Yamazato, şi cea de la Myōkian.

Vorbind aşa despre Taikō, pot lăsa impresia că eu, cel care timp de douăzeci şi opt de ani nu am simţit nimic altceva decât ură faţă de el, îl ridic deodată în slăvi. Dar asta este ceea ce simţeam eu în legătură cu Taikō înainte de a se întâmpla incidentul care a provocat moartea Maestrului. Ura şi necazul pe care le simt faţă de acel eveniment sunt şi ele o realitate. Oricum, lăsând la o parte această ură, dorinţa mea de acum este să transmit faptul că Taikō, cu toate defectele lui, era o persoană măreaţă şi sinceră.

Aşa cum atunci Maestrului Rikyū îi venise greu să-i ţină companie lui Taikō, şi eu acum, vorbind despre acea extravagantă şi mare întâlnire de ceai sau mai bine zis mare petrecere din anul al 15-lea din era Tenshō (1587), din ziua a 3-a a primei luni, o fac cu oarecare strângere de inimă. Cred că Taikō avea două feţe total opuse. Îi plăcea deopotrivă să servească ceai în linişte, într-o încăpere mică şi strâmtă, dar şi fastul unei întâlniri vesele în care se folosea de cât mai mulţi maeştri de ceai dintre cei mai vestiţi. De fapt, nu-i plăcea să petreacă, dar ştia că uneori e nevoie şi de aşa ceva. O astfel de petrecere exagerată, căreia îi spunea întrunire de ceai, era desigur necesară şi pentru a câştiga inimile războinicilor, şi pentru a şi-i menţine apoi de partea lui, şi pentru a-i putea chema la luptă pe cei mai mulţi dintre ei. Fără o astfel de viziune ce rost ar fi avut acea mascaradă? Fără o astfel de viziune cum ar fi putut ajunge Kampaku şi apoi Taikō?

Iar Maestrul Rikyū l-a înţeles bine pe Taikō Hideyoshi şi l-a ajutat atât cât a putut. Când avea nevoie de negustorii din Sakai, îi ţinea la mare preţ pe maeştrii de ceai de acolo, când avea nevoie de negustorii din Hakata, îi preţuia pe maeştrii de ceai din Hakata. Desigur, Maestrul Rikyū a acceptat şi acest fel de a acţiona al lui Taikō, fără să se supere. Şi cred, de asemenea, că Maestrul separa clar în mintea sa

relaţia lui cu Taikō de ceea ce însemna ceaiul în spirit *wabi.* S-a folosit de puterea şi influenţa lui Taikō pentru a întări şi dezvolta calea ceaiului în spirit *wabi*, şi Taikō însuşi înţelegea bine acest lucru.

La marea întrunire din ziua a 3-a a primei luni din anul al 15-lea din era Tenshō, cred că au participat mai toate persoanele care luaseră parte la întrunirea *kuchikiri* şi marele banchet care îi urmase la cinci zile. Erau astfel şi Furuta Oribe-sama, şi Takayama Ukon-sama, şi Yamanoue Sōji-sama, şi mulţi alţi războinici care aveau legătură cu arta ceaiului.

Vorbind astăzi despre agitaţia camerei de ceai în care se desfăşura această veselă adunare, avându-l în centru pe Taikō în costumul lui ciudat şi extravagant, îmi amintesc una după alta, ca la trecerea umbrelor unui felinar *mawaridōrō*, fiecare scenă pe care am văzut-o în acel trecut îndepărtat. Îmi defilează în faţa ochilor ca nişte desene, unul după altul, atât Ishida Jibu, care ducea tava, cât şi Sōmu, care prepara ceaiul, Kami'ya Sōkan şi Sansai, care erau oaspeţi, şi apoi, mai ales, Taikō Hideyoshi, râzând cu gesturi largi.

Dar ce imagini triste! Poate pentru că majoritatea personajelor din aceste scene mişcătoare au trecut deja în nefiinţă. Vorbind de tristeţe şi goliciune, cel care pare cel mai trist şi mai vid este Taikō însuşi. Oare în ce scop poartă costumul acela extravagant şi fastuos?

Aşa cum am spus, poate că atunci, cu treizeci şi doi sau treizeci şi trei de ani în urmă, avea un sens important, dar acum nu pare decât trist şi vid. Oricât l-ai aprecia pe Taikō de la acea vreme, acum nu mai are niciun sens. De ce oare? Poartă lungul veşmânt, părul este prins cu o pânză de un verde-pal, şi brâul *obi* purpuriu atârnă lung într-o parte. În ciuda faptului că a mers până într-acolo încât să poarte astfel de straie, casa i-a fost distrusă, mai mult de jumătate din familie i-a murit, iar cealaltă jumătate a fost capturată de duşmani. La fel se întâmplă şi cu Ishida Jibu. Cu toate că intrase în joc şi aducea tava în văzul mulţimii vesele, destinul crud nu l-a cruţat! Nu i-a fost dat numai să provoace bătălia de la Sekigahara, ci şi să i se taie capul!

Cu mulţi alţi *daimyō,* ale căror nume nu le ştiu, s-a întâmplat la fel. În tabloul meu mişcător se agită şi se bucură, dar îi aşteaptă mari pericole: lupta de la Sekigahara, atacurile de iarnă şi vară de la castelul Ōsaka şi altele. Vor putea scăpa cu bine din ele? Sunt unii care au reuşit să scape cu bine, şi alţii care, mai puţin iscusiţi, şi-au pierdut viaţa. Dar puţini dintre ei au rămas în viaţă până astăzi, chiar dacă atunci au reuşit cumva să se strecoare. Uite că am ajuns să vorbesc cu gând rău! Cum am spus şi înainte, Taikō Hideyoshi avea talentul să se joace cu soarta oamenilor, şi pe de o parte înţeleg bine asta, dar pe de altă parte nu pot să-mi înving sentimentul de ură faţă de el.

Fiindcă vorbim despre marile întruniri de ceai ale lui Taikō

Hideyoshi, mai este una pe care trebuie s-o pomenesc. A avut loc, ca şi cealaltă despre care tocmai am vorbit, în al 15-lea an din era Tenshō (1587), în prima zi din a l0-a lună, la Kitano, şi a fost o foarte mare întrunire. Am auzit că Sōtan-sama este născut în anul al 6-lea din era Tenshō, deci la vremea aceea avea vreo zece ani şi probabil nu şi-a dat seama de marea agitaţie cauzată în Kyōto de acest eveniment. Trecuseră zece luni de la marea adunare din ziua a 3-a a primei luni, şi această perioadă fusese foarte tumultuoasă pentru Taikō: campania din Kantō, cuceririle din Kyushu{35}... Acum, având un moment de linişte, dorea desigur să se bucure de o mare adunare de ceai.

Cred chiar că a fost perioada când a avut cea mai mare putere. Aproape terminase unificarea ţării, şi venise vremea în care îşi putea îndrepta ambiţia în afara ei. Avea aproape cincizeci de ani, vârsta de aur a unui bărbat.

Marea întrunire a fost anunţată peste tot cam cu o lună, o lună şi jumătate înainte, după cum urmează:

„Începând cu prima zi a lunii a 10-a, timp de zece zile va avea loc o mare întrunire de ceai la Kitanō. Poate veni oricine, indiferent de rang şi statut, indiferent dacă e sărac sau bogat, fermier sau orăşean. Trebuie doar să aducă o *kama* (vas de încălzit apă), o *tsurube* (găleată de apă) şi un bol de ceai. Cine nu are ceai poate folosi *kogashi* (pudră obţinută din orez). Ar fi potrivit ca spaţiul pentru servit ceaiul să fie de două *tatami,* dar cine nu are *tatami* poate să aducă şi rogojini de paie. Pot veni coreeni şi chinezi, dacă iubesc şi înţeleg arta ceaiului".

Îmi amintesc că pentru pregătirea acestei mari adunări Maestrul Rikyū a fost extrem de ocupat mai multe zile. Când ai anunţat un astfel de eveniment nu mai ai ce face decât să-l duci la bun sfârşit şi, dacă e să-l duci la bun sfârşit, trebuie să o faci cu succes. Maestrul Rikyū, Tsuda Sōgyu-sama şi Imai Sōkyu-sama, maeştrii de ceai ai lui Taikō, au avut o sarcină extrem de grea.

Înainte cu două-trei zile de data stabilită, am mers şi eu cu Maestrul la Kitanō. În jurul templului Kitanojinja erau ridicate pavilioane de ceai unul lângă altul, înghesuite de nici nu aveai pe unde trece, şi printre ele mişunau încolo şi încoace lucrătorii care le ridicaseră. Nobilii cu nobilii, orăşenii cu orăşenii, fiecare îşi construiseră pavilioanele lor. De asemenea, pavilioanele celor din Sakai şi ale celor din Nara păreau grupate fiecare în parte. Cei care s-au ocupat de amenajarea acestui loc au avut într-adevăr mult de lucru. Cât vedeai cu ochii era plin de pavilioane de ceai unul lângă altul. S-a spus că erau opt sute sau o mie, dar de fapt nu se ştie exact cât de multe au fost. Taikō Hideyoshi avea patru pavilioane ridicate în faţa templului Kitanō şi înconjurate cu un gard.

În ziua începerii reuniunii, în cele patru pavilioane se aflau Taikō însuşi, Maestrul Rikyū, Sōgyu-sama şi Sōkyu-sama, care preparau

neîntrerupt ceai pentru oaspeţii care veneau întruna. În aceste patru pavilioane ceremonia s-a terminat pe la prânz şi se spune că au fost vizitate de 803 persoane.

Au fost înşirate acolo obiecte şi ustensile de preţ din colecţia lui Taikō. Eu nu am văzut decât pavilionul în care oficia Maestrul, şi numai aici erau adunate comori de-ţi luau ochii: vasul pentru frunze de ceai Sutego, bolul *tenmoku* pictat, vasul *kama* Semehimo, suportul *futaoki* din bambus, pictura lui Gyokukan cu gâşte sălbatice, vasele de pudră de ceai Shiribukura şi Narashiba şi câte şi mai câte.

Atunci, oare în pavilionul lui Taikō ce minunăţii mai erau? Mă întrebam şi cum erau cele de la Sōgyu-sama şi Sōkyu-sama. Mi-am zis că în timpul celor zece zile cât avea să dureze întrunirea voi merge să le văd pe toate, dar din păcate acest lucru nu a fost posibil.

Asta s-a întâmplat pentru că această întrunire, plănuită să dureze zece zile, a luat sfârşit chiar după prima zi. Nu s-a făcut public motivul întreruperii ei, s-a spus doar că trebuia să înceteze imediat. Cum era şi firesc, toţi cei care ridicaseră pavilioane de ceai la Kitano, maeştri versaţi sau necunoscuţi, oamenii din Kyōto, Sakai şi Nara au fost dezamăgiţi de această întrerupere, al cărei motiv nu l-au înţeles.

Oricum, chiar dacă a fost întreruptă după o zi, când îmi amintesc de această mare întrunire de ceai îmi dau seama că nimeni altcineva în afară de Taikō Hideyoshi nu ar fi putut organiza aşa ceva. Era un plan cum numai Taikō putea ţese. De asemenea, faptul că a adus la Kitanō toate renumitele sale ustensile şi piese de ceai era în stilul unic şi extravagant al lui Taikō. Desigur, Taikō a vrut să se bucure de o întrunire a ceaiului fără pereche, care avea să dureze zece zile, aşa cum anunţase. Din păcate, s-a sfârşit după o zi, dar în acea zi, în timpul după-amiezii, a mers pe la multe dintre pavilioanele construite la Kitano şi le-a privit, oprindu-se uneori şi vizitându-le pe cele ale iubitorilor principiului *wabi,* purtându-se în stilul lui caracteristic. A intrat în pavilionul celor din Mino, gustând din ceaiul lor, şi a lăudat modul ingenios în care Hechikan, un iubitor al spiritului *wabi,* aşezase o umbrelă imensă vopsită în roşu a cărei umbră crea un loc natural pentru oaspeţi. Se spune că acea umbrelă strălucea atât de puternic în soare, încât îi uimise pe mulţi. Şi pasiunea pentru astfel de lucruri era tot o caracteristică a lui Taikō Hideyoshi.

Se mai spune însă că acelaşi Taikō Hideyoshi, puţin mai apoi, după ora două după-amiaza, a dat ordin să se demonteze totul şi să se aducă locul la starea iniţială. Şi toate s-au îndeplinit după vrerea lui.

Nimeni nu ştie ce a fost atunci în sufletul lui Taikō. Se pare că nici Maestrul Rikyū nu ştia.

După o vreme, au circulat tot felul de zvonuri în legătură cu motivul care dusese la întreruperea marii adunări de ceai. Se spune că tocmai în acea zi, când reuniunea era în toi, venise vestea că în Higo din

Kyūshū izbucnise o revoltă. Se spune că acesta ar fi motivul care a dus la întreruperea marii adunări. Apoi mai e şi zvonul că reuniunea fusese condusă de oamenii de ceai din Sakai, în frunte cu Maestrul Rikyū, şi a fost ceva legat de asta care l-a supărat pe Taikō. S-au mai spus şi altele, cum că s-ar fi pierdut nişte ustensile sau că printre vizitatori fusese descoperit un ucigaş.

Dar, cu timpul, toate aceste zvonuri au pierit. Nu se poate spune decât că a fost o mare adunare de ceai şi că nimeni n-a ştiut exact de ce a fost întreruptă.

Totuşi, dacă ne gândim din nou, acum la treizeci şi doi, treizeci şi trei de ani de la întâmplare, cred că ceea ce l-a făcut pe Taikō să întrerupă acel mare eveniment gândit de el însuşi nu putea fi decât vestea despre revolta din Higo. Se pare că, într-adevăr, în acea primă zi a reuniunii, Taikō a primit o înştiinţare despre acest lucru.

Interpretarea mea este că în adâncul sufletului lui Taikō stătea spiritul de războinic, ideea că trebuie învinşi toţi cei ce au ridicat spada împotriva ta. Şi cred că acea înştiinţare bruscă despre revolta din Higo l-a făcut să redevină Taikō cel adevărat. Atunci i s-a şters orice dorinţă de a prepara ceai. Acest spirit întărea calităţile lui de conducător şi om de arme.

Nimeni nu poate pătrunde în gândurile adevărate ale lui Taikō; nu este o persoană care să permită cuiva să-i citească în suflet.

Chiar dacă adunarea ar fi continuat să se desfăşoare conform planului, nu cred că ar fi schimbat cu ceva cele ce se întâmplau. Că prepara sau nu ceai, situaţia din Higo nu se schimba, şi tot aşa cum era o realitate că revolta se produsese, la fel de sigur era că avea să fie înfrântă. Dar Taikō nu putea gândi aşa. Nu-şi permitea să facă ceai, în timp ce undeva se întâmplau astfel de lucruri. Iată de ce a întrerupt într-o clipă marea adunare.

Şi poate că, aşa cum la întâlnirea din ziua a 3-a a primei luni a anului al 15-lea din era Tenshō apăruse purtând acel veşmânt extravagant, acum voia să apară în mijlocul adunării de ceai de la Kitanō cu părul răvăşit, ca pe câmpul de luptă.

Pentru a-şi arăta adevăratul sine, nu putea decât să oprească adunarea şi să distrugă pavilioanele de ceai de acolo. Aşa era Taikō Hideyoshi. Şi cred că, dacă este cineva care a ştiut şi a înţeles această faţă a lui, acela nu poate fi decât Maestrul Rikyū. Dacă este cineva care poate înţelege spiritul de războinic ce nu îndreaptă spada numai în interiorul ţării, ci şi în exterior, punându-şi viaţa în slujba cuceririi, acela nu putea fi decât Maestrul Rikyū, care la rându-i îşi punea viaţa în slujba ceaiului în spirit *wabi*.

Aşa gândesc eu, dar sigur că aceasta poate fi o interpretare greşită.

Asta e cam tot ce pot spune eu despre reuniunile de ceai organizate de Taikō şi oficiate de Maestrul Rikyū, ca prim-maestru al său. Nu

cred că lucrurile astea vă pot fi de vreun folos, dar dacă, după ce îndepărtaţi tot ce e de prisos, rămâne ceva care vă poate folosi cât de puţin ar fi o fericire nesperată pentru mine.

Când v-am vizitat, Sōtan-sama, mi-aţi mai pus şi o altă întrebare. O întrebare înspăimântătoare, la care e peste puterile mele să răspund. M-aţi întrebat despre motivul pentru care Maestrul Rikyū a fost obligat să-şi ia viaţa prin sinucidere rituală, spunându-mi că ştiţi despre zvonurile care circulă, dar vreţi să cunoaşteţi părerea mea.

Cred că atunci am refuzat să răspund la această întrebare. În realitate, nu ştiu nimic, şi în aceşti douăzeci şi opt de ani care au trecut până astăzi nu m-am gândit nici măcar o dată să încerc să aflu. Mi se părea că, indiferent că aflu sau nu motivul pentru care i s-a poruncit sinuciderea rituală, asta nu îl readuce pe Maestrul Rikyū la viaţă. O soartă tristă! Aşa am crezut tot timpul şi nu m-am întrebat niciodată ce fel de nenorocire a fost. Indiferent de motiv, ceea ce nu am putut stinge este sentimentul de ură şi furie faţă de Taikō, care i-a cerut să moară, dar am încercat să domolesc şi acest sentiment, aşa cum v-am spus astăzi.

Totuşi, este ceva firesc ca dumneavoastră, Sōtan-sama, să doriţi să aflaţi în măsura posibilităţilor cum a fost sfârşitul bunicului dumneavoastră Rikyū. După ce v-am părăsit şi m-am întors în lăcaşul meu, în acea seară, pentru prima dată, într-adevăr pentru prima dată, gândurile mi s-au îndreptat spre motivul pentru care Maestrul Rikyū a avut un astfel de sfârşit.

Nu-mi venea să cred că mă pot gândi la asta – pesemne pentru că trecuse un timp atât de îndelungat, douăzeci şi opt de ani, de atunci şi până azi. Şi în acea seară m-am hotărât să vă spun totuşi ce îmi trecuse prin minte legat de incident. Desigur, eu nu am cum să ştiu motivul care a dus la moartea Maestrului Rikyū, şi n-am nici căderea să vorbesc despre asta. Nu am intenţia să spun acum, după douăzeci şi opt de ani, decât ce am gândit eu şi doar atât, în calitate de persoană care i-a stat în preajmă timp de zece ani.

Nu cred că va fi un răspuns satisfăcător la întrebarea pe care mi-aţi pus-o, dar vreau să vă vorbesc despre o adunare de ceai care a avut loc cu jumătate de an înainte de moartea Maestrului la locuinţa sa Jurakuyashiki.

Data trecută aţi enumerat o serie de zvonuri care au circulat prin lume despre cauza care a provocat mânia lui Taikō Hideyoshi şi moartea Maestrului: incidentul de la poarta Sanmon de la Daitokuji, comerţul cu ustensile, faptul că s-a încrezut prea mult în bunăvoinţa lui Taikō şi nu a fost destul de atent, că deţinea prea multă putere ca maestru de ceai în calitate de reprezentant al negustorilor din Sakai, că era de partea conservatorilor ce se opuneau expansiunii în afara ţării – şi mai sunt şi alte câteva zvonuri. Pe toate, acum, la douăzeci şi

opt de ani de la incident, le-am auzit şi eu cel puţin o dată sau de două ori. M-am gândit că astfel de lucruri care se zvonesc, prin chiar faptul că nu dispar, ar putea conţine un sâmbure de adevăr. De exemplu, în legătură cu incidentul de la poarta Sanmon de la templul Daitokuji, ştiu că imediat după moartea Maestrului Rikyū s-a cerut ca statuia sa din lemn să fie crucificată, şi dacă astfel stau lucrurile, spiritele ar fi trebuit să se liniştească, dar nu se întâmplă aşa. De ce oare?

Nimeni nu pare să ştie unde a avut loc sinuciderea rituală a Maestrului. La Sakai, sau la Kyōto? Mister desăvârşit. Dar, oricum ar fi fost, eu n-am căderea să judec acest lucru şi nici să-mi exprim părerea. Nu pot să spun decât că, atunci când am aflat, pieptul mi-a fost sfâşiat de durere.

Singurii care ar putea şti adevărul despre moartea Maestrului Rikyū ar fi Hosokawa Sansai-sama sau Furuta Oribe-sama, dar îmi vine să cred că nici chiar ei nu ştiu. Cu Oribe-sama m-am întâlnit de două ori în ultimii lui ani, dar nu părea să aibă nici cea mai mică idee, şi doar se întreba de ce oare Maestrul nu a încercat să se dezvinovăţească, atunci când poate că asta l-ar fi salvat. Şi deşi îşi punea această întrebare, el însuşi şi-a luat viaţa prin sinucidere rituală, fără să încerce să se dezvinovăţească şi fără să lase o explicaţie clară. Pe Sansai-sama nu l-am întâlnit, de aceea nu ştiu ce gândeşte, dar nici el nu cred că ştie mai mult. Dacă ar şti, oricât ar încerca să ascundă lucrurile, tot s-ar afla. Atât Maestrul Rikyū, căruia i s-a poruncit să-şi ia viaţa, cât şi Taikō, care i-a poruncit să moară, au murit, iar epoca s-a schimbat şi acum este epoca lui Tokugawa. Nu ştiu motivul pentru care Sansai-sama nu spune nimic. Dar cred că nici el nu ştie de fapt nimic. Dacă nici el nu ştie înseamnă că Taikō Hideyoshi nu a spus nimănui ce i-a provocat furia, pentru că numai de furie poate fi vorba, dacă a mers până într-acolo încât să-i ceară Maestrului Rikyū să-şi ia viaţa. Şi de fapt această interpretare ar fi cea mai apropiată de stilul lui Taikō. Dacă el nici măcar motivul întreruperii acelei mari adunări de la Kitanō nu l-a dezvăluit nimănui!

Am spus că în acea zi, pentru prima dată, după ce m-am întors de la dumneavoastră, m-am gândit la incidentul morţii Maestrului Rikyū, şi ceea ce mi-a venit atunci în minte au fost întâlnirile de ceai care au avut loc la Jurakuyashiki din toamna celui de-al 18-lea an din era Tenshō (1590) şi până la începutul anului următor. Mai demult eram convins că Maestrul Rikyū, prevăzându-şi moartea care se apropia cu paşi repezi, a făcut, una după alta, întruniri ale ceaiului de despărţire de cei apropiaţi. Şi toţi cei apropiaţi lui, fără să ştie, l-au văzut pentru ultima dată în camera de ceai de două *tatami* sau cea de patru *tatami* şi jumătate, unde au băut ceai preparat de el. Aşa mă gândeam.

Dar în acea seară mi-am schimbat părerea. Cred că Maestrul Rikyū

nu şi-a prevăzut deloc moartea. Toamna anului al 18-lea din era Tenshō a fost limpede şi blândă, iar la sfârşitul anului şi la începutul noului an a fost un frig aprig, dar apoi a urmat o iarnă cu zile însorite.

În mijlocul zilelor acestora senine, timp de aproape o jumătate de an, Maestrul Rikyū a făcut întruniri ale ceaiului de trei ori pe zi, dimineaţa, la prânz şi seara. Cred că în total sunt vreo sută. Niciodată n-a fost mai adânc cufundat în arta ceaiului ca în această perioadă. Mi se părea că spune, cu tot trupul, că pentru maestrul de ceai e de ajuns să prepare ceai şi nu trebuie să facă nimic altceva.

În acest interval de jumătate de an Taikō Hideyoshi a venit de cinci ori la Maestrul Rikyū. De două ori în luna a 9-a, o dată în luna a 10-a, şi după trecerea în noul an de două ori, în ziua a 13-a şi a 26-a a primei luni. În ziua a 13-a i-a adus cu el pe Maeda Toshiie-sama şi pe Shiyakuin-sama. Erau două persoane cu care Taikō se simţea în largul lui; Maeda Toshiie avea vreo cincizeci şi cinci de ani, iar Shiyakuin era ceva mai în vârstă, la vreo şaizeci. Ştiam că lui Taikō îi plăcea să stea de vorbă cu persoane apropiate de vârsta lui când era neliniştit.

În ziua a 26-a a venit împreună cu Oda Uraku. Acesta era puţin mai tânăr decât Taikō, dar probabil că îl adusese ca să vorbească despre ustensilele de ceai. De fapt, nu e doar ideea mea, ci am auzit ceva despre asta şi de la Maestrul Rikyū însuşi. Taikō a uitat atunci de trecerea timpului, vorbind despre ustensile, apreciindu-le în stilul lui propriu şi avându-i ca parteneri de discuţie pe Maestrul Rikyū şi pe Uraku-sama.

Această vizită împreună cu Oda Uraku a fost cea din urmă vizită a lui Taikō. Maestrul Rikyū a primit ordinul de a merge şi a rămâne în Sakai în ziua a 13-a a lunii a 2-a, şi până atunci se scurseseră peste patruzeci de zile de la acea vizită. Cel puţin până la această dată nu se întâmplase nimic îngrijorător în jurul Maestrului Rikyū.

Apoi Maestrul Rikyū a tot primit oaspeţi, *daimyō,* nobili, oameni ai ceaiului de la oraş, toţi unul şi unul, care îi fuseseră apropiaţi. Dintre aceştia, cu trei a avut întâlniri de o gazdă şi un oaspete, şi anume în ziua a 3-a a primei luni, dimineaţa, cu Matsui Sado-sama, în ziua a 11-a, dimineaţa, cu Mori Terumoto-sama, şi în ziua a 24-a, dimineaţa cu Ieyasu-sama. Matsui Sado-sama este şeful casei Hosokawa, de care Maestrul Rikyū era apropiat, iar Mori Terumoto-sama venise de trei ori în această jumătate de an, şi mereu a fost o întrunire de o gazdă şi un oaspete.

Cât despre întâlnirea cu contele Ieyasu în dimineaţa zilei a 24-a, atunci locuinţa Maestrului Rikyū din Jurakudai a devenit deodată misterioasă. După ce a intrat oaspetele, s-au închis porţile. Cred că în acest moment au început lucrurile periculoase în jurul Maestrului Rikyū. Din punctul de vedere al Maestrului Rikyū, totul era clar: l-a întâmpinat ca pe toţi ceilalţi oaspeţi, a preparat ceai şi, în cuvinte

puţine faţă de cineva cu care se înţelegea din inimă, au schimbat păreri. Şi, deşi firesc era ca astfel de zile să continue la infinit, firul s-a rupt deodată. Totul s-a schimbat brusc într-o zi, cred că pe la sfârşitul primei luni, nu mult după întâlnirea cu contele Ieyasu, când Maestrul a primit vestea că îi căzuse în dizgraţie lui Taikō.

Chiar şi eu am simţit că în jurul Maestrului Rikyū se iscase o mare agitaţie. Nu mai intra deloc în camera de ceai, pleca des la templul Daitokuji, primea vizitele lui Sansai-sama şi Oribe-sama, iar seara le scria acestora scrisori şi le trimitea imediat – erau zile cumva neliniştite.

Acum, când revăd după douăzeci şi opt de ani acele vremuri, consider că nimeni n-a ştiut despre schimbarea din sufletul lui Taikō Hideyoshi. Sigur că a fost o furie violentă, despre care cred că Taikō nu a mai spus nimănui.

Nu ştiu ce învinuire i s-a adus Maestrului. Ceva mai trist nici că există! Nici Sansai-sama, nici Oribe-sama, chiar dacă ar fi vrut să îl sprijine nu ar fi putut-o face – de aşa natură era situatia.

Faptul că Taikō s-a mâniat în acest fel pe Maestrul Rikyū, pe care ani de-a rândul îl apreciase şi căruia îi acceptase orice, cred că nu se poate explica decât într-un singur fel. Probabil auzise că Maestrul Rikyū afirmase că nu e de acord cu atacarea Coreei{36}, eveniment pe care Taikō îl aştepta demult, cu răsuflarea tăiată, ca punct final al acţiunilor împlinite până atunci, punându-l mai presus de însăşi viaţa lui. Oricât de neimportante ar fi fost acele cuvinte, Taikō nu le-ar fi putut suporta. Nu pot să mă împiedic să cred că Maestrul Rikyū a comis această greşeală fără să-şi dea măcar seama. Şi totul s-a întâmplat, desigur, în camera de două *tatami* sau în cea de patru *tatami* şi jumătate. Ce l-ar fi împiedicat pe Taikō să-l îndepărteze brusc pe Maestrul Rikyū, dacă a putut anula într-o clipă, dintr-un capriciu, marea adunare de ceai de la Kitanō? Asta este doar presupunerea mea, şi nu ştiu dacă e adevărată sau nu.

Cred că Maestrul a primit porunca de a merge negreşit în Sakai fără să ştie ce a greşit, şi chiar dacă avea unele bănuieli n-a înţeles prea bine intenţiile lui Taikō.

Şi din nou este doar presupunerea mea, dar nu mă pot opri să cred că, după plecarea la Sakai, poziţiile lui Taikō şi ale Maestrului Rikyū s-au inversat. Taikō a redevenit stăpân pe sine, potolindu-şi furia, şi ar fi vrut să îl recheme pe Maestru din Sakai. Dar de data aceasta Maestrul nu a vrut să accepte.

— De ce oare Maestrul Rikyū n-a încercat să se dezvinovăţească şi să ceară iertare? De ce, când prin asta s-ar fi putut salva, nu a făcut-o? Aş vrea să ştiu ce a gândit el atunci în ultimele zile.

Aud şi acum această întrebare a lui Oribe-sama.

Şi eu aş vrea să-i pun aceeaşi întrebare maestrului Rikyū, care şi-a

luat viaţa prin sinucidere rituală acum douăzeci şi opt de ani. Sigur că îmi va răspunde cândva. Dacă îl voi întreba cum se cuvine, sigur îmi va răspunde. Dar e un lucru greu. Simt că nu sunt în stare să o fac. Preacinstite Sōtan, nu faceţi asta în locul meu? Numai la asta mă gândesc de câteva zile.

Capitol final

Ziua a 24-a, luna a 12-a, ziua fratelui mai mic al metalului şi a iepurelui, timp frumos, dar cu brumă (Notă: Anul al 7-lea din epoca Genwa, anul următor, 4 februarie după calendarul solar.)

De-abia acum trei zile mi-a venit înştiintare de la Daitokuya că în ziua a 13-a a trecut în nefiinţă, la templul Shoden'in, Uraku-sama, iar înmormântarea are loc astăzi, ziua a 24-a din luna a 12-a, la ora unu, în Kyōto. Din vară, am auzit că suferea de paralizie, dar nu am crezut nicio clipă că va trece în nefiinţă atât de repede. Avea venerabila vârstă de şaptezeci şi cinci de ani. Dacă as fi ştiut că se va întâmpla aşa, aş fi mers să-l mai văd o dată, dar acum e prea târziu. Cum de anul trecut şi eu am început să mă simt slăbit şi să evit din această cauză drumurile la Kyōto, Shoden'in mi se părea un loc tare îndepărtat.

L-am văzut ultima dată pe Uraku-sama anul trecut în octombrie, când am mers la el să-i admir ustensilele de ceai şi să-l ajut să le scoată la soare{37}. Cum firea lui îl oprea să spună sincer că un lucru e de valoare, avea un mod interesant de a aprecia ustensilele. A fost o discuţie foarte plăcută, dar asta avea să fie ultima noastră întâlnire.

În ziua funeraliilor lui Uraku-sama nu m-am gândit să iau parte la acestea, dar, pentru că voiam să-i adresez salutul meu de despărţire stând undeva retras, am plecat de acasă pe la ora zece dimineaţa. Când trecusem de intrarea la templul Ichijōji şi ajunsesem cam pe la Takano, m-a prins un frig cumplit şi m-am adăpostit la o familie de fermieri cunoscuţi. Am renunţat să mai merg la locul ceremoniei, ceea ce m-a făcut să mă simt foarte trist şi dezamăgit.

Apoi am luat masa acolo şi m-am odihnit până pe seară, iar după ce s-a întunecat am plecat spre casă. Luna întârzia să se arate. Până la jumătatea drumului m-a condus un fermier tânăr, dar apoi, pentru că mă simţeam bine şi nu credeam că se poate întâmpla ceva, l-am trimis îndărăt.

După ce am ieşit din satul din apropierea templului Ichijōji, nu mai era nicio casă. Până acolo, zărisem ici şi colo lumini, şi din când în când familiile reunite în casele de lângă drum, dar locuinţele fermierilor de la marginea templului au fost ultimele luminate. De acolo şi până la intrarea în Shūgakuin nu se mai zărea nicio licărire. Drumul însă era unul singur şi neted şi, în plus, îl bătusem de atâtea ori, încât am pornit alene prin întuneric, fără să simt nici cea mai mică îngrijorare.

Oare cât timp mersesem? Deodată mi-am dat seama că pe drum plutea o lumină slabă. M-am oprit şi am privit cerul. Credeam că luna

îşi arătase poate chipul pe undeva, dar nu era niciun semn că se întâmplase asta, cerul fiind încă întunecat.

Am pornit din nou. Şi, după ce am mai mers o bucată de drum, mi-a trecut deodată prin minte că era drumul pe care îl parcursesem odinioară, în visul acela al meu, însoţindu-l pe Maestrul Rikyū. Gândul s-a înfiripat firesc. Era cu siguranţă acel drum pietruit care se întindea îngheţat şi pustiu. Fără un copac, fără un fir de iarbă, la nesfârşit. Atunci, demult, mă gândisem că nu poate fi decât drumul către lumea cealaltă, căci, de n-ar fi fost aşa, de ce era aşa pustiu de-ţi îngheţa şi sufletul în piept? Şi acum simt exact la fel. Drumul lumii celeilalte, drumul care se continuă pe lumea cealaltă, drumul care intră în lumea cealaltă, îl poţi numi oricum. Ceea ce ştiu sigur este că el nu aparţine lumii acesteia. În unele clipe, nici nu mai ştiu dacă e zi sau noapte, pentru că pluteşte pe el o strălucire neclară.

A! străbat din nou acel drum, pe care atunci îl străbătusem în urma Maestrului, dar ce spun, şi acum Maestrul merge pe acest drum! Mi se pare firesc să fie aşa. Sigur este aşa. Precis că ceea ce văd acum este urmarea acelui vis. Visul de atunci se terminase când îmi luasem adio de la Maestrul Rikyū, fără să rostesc un cuvânt, înclinând doar adânc capul către el. Dar se pare că, de fapt, mă răzgândisem şi, renunţând să mă despart de el, îl însoţisem şi în continuare. Cum aş putea să-l părăsesc pe Maestrul Rikyū care merge singur pe un drum nepământesc, atât de pustiu? Dar acum, spre deosebire de atunci, merg mult mai în urma Maestrului. După ce l-am părăsit o dată, nu se cade să-l urmez decât aşa. De aceea, deşi e undeva în faţă, nu-l zăresc.

În visul de demult mi se păruse că era drumul care duce de la templul Myōkian până în Kyōto, şi acest lucru mă înspăimântase tare, dar mi se pare că drumul pe care mergem acum intră într-adevăr în Kyōto şi trece prin mijlocul vilei Jurakudai, însă apoi iese din Kyōto şi continuă, drept înainte, la nesfârşit. Şi pe acest drum, mult în faţa mea, merge singur Maestrul Rikyū. Nu-i văd umbra, nu-i aud paşii. Deşi m-am despărţit o dată de Maestrul Rikyū, mă frământă ce se întâmplă cu el şi am pornit din nou în urma lui.

A trecut ceva vreme de când am părăsit templul Myōkian din Yamasaki. Oare unde duce acest drum care porneşte de la Myōkian? Este drumul Maestrului Rikyū şi numai al lui. E un drum pe care nimeni, în afară de el, nu-l poate străbate. Cine oare, în afară de el, ar pune măcar piciorul pe un drum atât de pustiu?

Hei, Maestre! Încotro vă îndreptaţi? Unde încercaţi să ajungeţi? Mă gândeam aşa, dar, când eram pe punctul să-l strig „Maestre!”, m-am împiedicat de ceva şi am căzut la pământ. Pentru o clipă, susurul cristalin al râului, pe care până atunci nu-l auzisem, mi-a răsunat în urechi. Şi tot atunci mi-am dat seama că, de fapt, acum eu încercam să mă întorc la locuinţa mea de la Shūgakuin. Dispăruse şi lumina vagă

care plutise jos pe drum, pierise fără urmă şi drumul pietruit, îngheţat şi pustiu, iar în faţa mea se întindea doar un drum de ţară obişnuit, cufundat în întuneric, având de o parte dealuri, şi de cealaltă câmpuri îngrădite.

Şi totuşi îmi simt sufletul şi trupul atât de îngheţate! Este frigul năprasnic al nopţilor de iarnă. Nu e deci de mirare să-mi fie îngheţate sufletul şi trupul.

Ajung la Shūgakuin. Fără să îmi pot opri tremurul trupului, intru, clătinându-mă pe picioare, în casă. Apoi mă prăbuşesc lângă foc.

Soţia vecinului a aprins focul. Am dormit acolo, aşa prăbuşit, până a doua zi dimineaţa. Febra mare a continuat două zile.

Ziua a 29-a, luna a 12-a, ziua fratelui mai mare al focului şi a maimuţei, timp frumos

Azi-dimineaţă m-am ridicat pentru prima oară din aşternut şi am stat toată ziua lângă foc, fără să fac nimic. În ultimele patru, cinci zile a avut grijă de mine şi mi-a adus de mâncare soţia vecinului. Azi e prima zi când mi-am pregătit singur *okayu.* Până ieri nu am avut deloc poftă de mâncare, dar azi parcă mi-a mai revenit. Mi-am dat seama că de acum încolo trebuie să evit să mai ies în timpul iernii. Mai ales de data asta am făcut foarte rău că am plecat fără să ţin cont că dădeam semne de răceală.

Poate pentru că n-am reuşit să conduc pe ultimul drum sufletul lui Uraku-sama, în cursul zilei de azi el mi-a tot apărut în minte, şi astfel până seara a fost ca şi cum l-aş fi avut alături. E unul din puţinii care îl cunoşteau bine pe Maestrul Rikyū. Dintre nobilii războinici, singurul care se apropiase mai mult de Maestrul Rikyū era doar Hosokawa Sansai. Auzisem cu ceva vreme în urmă de la Uraku-sama că în Sakai locuia încă Imai Sokun-sama, şi că era încă în putere, dar de atunci n-am mai auzit nimic despre el. Pe Sansai-sama şi pe Sōkun-sama, i-am întâlnit doar foarte puţin, pe când trăia Maestrul Rikyū, şi acum, chiar dacă i-aş revedea, nu prea ştiu ce am putea vorbi. Chiar cred că am fi în încurcătură, neştiind ce să ne spunem.

Cu Uraku-sama m-am întâlnit prima oară în luna a 10-a din anul al 3-lea din era Genwa, pe când construia pavilionul de ceai Joan de la templul Shoden'in, şi de atunci avusesem relaţii doar patru ani, dar el, cu firea sa deschisă, îmi vorbea totdeauna cu prietenie şi, de vreo două ori, îmi povestise despre Maestrul Rikyū.

Avea un mod rece şi indiferent de a vorbi, dar eu simţisem în vorbele lui că ţinea la Maestrul Rikyū şi îl respecta foarte mult. Din acest simplu motiv, era o persoană de nepreţuit pentru mine. Probabil ca mormântul lui este la templul Shoden'in, aşa că abia aştept să vină primăvara ca să pot merge acolo.

Cu zece ani în urmă i-aş fi putut povesti Maestrului Rikyū despre moartea lui Uraku-sama, dar, de câţiva ani încoace, oricât aş încerca să mă adresez lui, nu îmi mai răspunde ca pe vremuri. În primii ani când mă retrăsesem aici, la Shūgakuin, nu era zi, de fapt nu era clipă, în care să nu-i aud vocea şi să nu-i vorbesc la rândul meu. Aşa îmi petreceam zilele, dar acum acest lucru nu pare decât un vis îndepărtat. Dialogurile dintre noi au pierit treptat, eu vorbindu-i mai rar, şi el răspunzându-mi mai rar. Probabil e vorba mai degrabă de lucrarea timpului. S-au scurs pe nesimţite treizeci de ani de la trecerea în nefiinţă a Maestrului Rikyū, tot atâţia de la moartea lui Imai Sōkyu-sama şi treizeci şi unu de ani de la cea a lui Yamanoue Sōji-sama. De la moartea lui Tsuda Sōgyu-sama au trecut douăzeci şi opt de ani. Nici nu-mi vine să cred că s-a scurs atâta amar de vreme de la trecerea în nefiinţă a acestor mari maeştri ai artei ceaiului!

Uraku-sama îmi spusese cândva, în stilul lui caracteristic, pe jumătate în glumă, pe jumătate în serios, că Tsuda Sōgyu-sama era uneori ironic cu Maestrul Rikyū. Şi, gândindu-mă bine la asta, mi-am dat seama că între cei doi existaseră anumite neînţelegeri. Dar şi astfel de lucruri sunt în prezent lucruri apuse de treizeci de ani.

Şi trecerea în nefiinţă a lui Ujisato-sama mi se pare să se fi petrecut într-un trecut îndepărtat. La fel a lui Kokei-sama, de la templul Daitokuji. De la moartea amândurora s-au scurs mai mult de douăzeci de ani. Mi-e încă nestinsă în piept durerea provocată de sinuciderea rituală a lui Oribe-sama şi exilarea în afara ţării a lui Takayama Ukon-sama, dar şi de la aceste fapte au trecut deja, pe nesimţite, şase ani. Iar de la moartea lui Tōyōbō-sama şi a lui Kōsetsusai-sama, care aparţin primei generaţii de iubitori ai artei ceaiului în spirit *wabi,* au trecut douăzeci de ani şi, respectiv, doisprezece ani. Timpul înghite totul şi merge mai departe, aşternând uitarea în urma sa. Iar eu, Honkakubō, voi fi prins şi eu în curând în această curgere, şi timpul se va aşterne şi peste mine. Dar în cazul meu e sigur că în urmă-mi nu va rămâne nimic.

Spre seară mi-am amintit diferitele discuţii purtate cu Uraku-sama pe când era în viaţă, şi m-am gândit la o afirmaţie a lui care mă intrigase. Nu-mi amintesc exact când, dar spusese aşa:

— Oare dintre reuniunile de ceai oficiate de Maestrul Rikyū, care o fi fost cea mai frumoasă? Spune-mi, dintre cele la care ai participat, care ţi s-a părut cea mai frumoasă?

Atunci i-am răspuns că, pentru mine, cea mai frumoasă este reuniunea în doi, dintre Maestrul Rikyū şi Tsuda Sōgyu-sama, o reuniune cu o gazdă şi un oaspete. Gazda era Maestrul, oaspetele – Sōgyu-sama. Era o reuniune din zori, şi vremea se făcuse deja friguroasă. Tsuda Sōgyu-sama sosise pe la patru dimineaţa şi la acea oră începuse să ningă. Dar n-am apucat să spun decât atât, că Uraku-

sama m-a şi întrerupt, contrazicându-mă:

— Ăsta nu e adevăratul spirit al artei ceaiului! Nu înseamnă nimic când stau faţă în faţă doi maeştri ai ceaiului. Tocmai pentru că nu era cadrul cel mai potrivit, s-a creat atmosferă datorită ninsorii care începuse să cadă. Eu, în toată viaţa, nu am asistat decât la o singură „întrunire a ceaiului adevărată".

Şi, apoi, fără să mă lase să continui, mi-a vorbit despre experienţa lui:

— L-am primit o dată pe Kimura Shigenari-dono în camera mea de ceai de la castelul Ōsaka. Era cu jumătate de an înainte ca el să moară în atacul asupra castelului din timpul verii. Presimţise că va muri peste jumătate de an. Pentru el, acea întrunire de ceai era ultima din viaţa lui. Şi eu ştiam bine asta. Întrunirea de ceai era menită să-l facă să se împace cu ideea că avea să moară, fiind un fel de ceremonie de împăcare cu sine însuşi. Am avut onoarea să mă facă părtaş la acea ceremonie. Şi am considerat că ăsta e adevăratul spirit al artei ceaiului.

Aşa a grăit Uraku-sama. Văd şi acum în faţa ochilor expresia lui împietrită de atunci, neobişnuită pentru el. Faţa îi era brăzdată de un simţământ sincer, pe care în mod normal nu-l arăta celorlalţi. Nu era în niciun caz tipul de om care îşi dezvăluie cu uşurinţă sentimentele, dar atunci a făcut o excepţie. Asta arăta cât de tare fusese impresionat de atitudinea lui Kimura Shigenari-sama. Conform zvonurilor, spre deosebire de Kimura Shigenari-sama, Uraku-sama părăsise castelul Ōsaka înainte de începerea atacului din vară. Şi probabil a simţit într-un fel că Kimura Shigenari-sama, alegând să rămână, avea ceva deosebit, care lui îi lipsea.

Pe când mă tot gândeam aşa, mi-am amintit că şi Maestrul Rikyū afirmase cândva ceva foarte asemănător cu spusele lui Uraku-sama.

— În anul al 4-lea din era Eiroku, la Sakai, am preparat ceai pentru generalul Miyoshi Yasunaga. Îşi presimţea moartea, care avea să vină peste un an. Din momentul în care a intrat în camera de ceai şi până la sfârşit a avut o atitudine minunată. Eram cu cinci, şase ani mai în vârstă decât el, dar nu m-am putut ridica la înălţimea atitudinii lui. Am fost de-a dreptul copleşit.

Aşa grăise Maestrul Rikyū şi felul în care spusese aceste vorbe era aidoma cu cel al lui Uraku-sama. Mi-am amintit de asemenea că Maestrul Rikyū vorbise o dată şi despre reuniunile de ceai ale lui Takayama Ukon-sama.

— Ukon-dono este cu treizeci de ani mai tânăr decât mine, dar astăzi a fost de neîntrecut. Şi de fapt nu numai azi am simţit asta. Totdeauna mă face să gândesc aşa. E ca şi cum ar uita de sine, considerând că fiecare întrunire de ceai ar fi ultima. Pacea lui sufletească este ieşită din comun. Nimeni nu îl egalează.

Vorbea despre seara zilei în care se întâlnise cu preacinstitul Ukon, faţă-n faţă, într-o întrunire de o gazdă şi un oaspete, pe la sfârşitul lunii a 12-a din anul al 18-lea al erei Tenshō. Spunea deci că preacinstitul Ukon îşi prevedea soarta. Asta înseamnă că Ukon-sama îşi prevedea clar exilul care avea să se petreacă peste douăzeci şi patru de ani, ca şi cum ar fi fost a doua zi, în timp ce el, Maestrul Rikyū, nu ştia nimic despre propria-i moarte care avea să intervină doar peste două luni?

Oricum, figura lui Ukon-sama îmi apare totdeauna demnă, exact aşa cum îl lăuda Maestrul Rikyū. Dacă ar fi să aleg o persoană dintre cele mai demne care să se potrivească cel mai bine cu camera de ceai, eu, Honkakubō, l-aş alege probabil pe Takayama Ukon-sama. Unul ca mine nu are cum să ştie ce este un adevărat clarvăzător creştin, dar, dacă îl consideri o persoană care îşi poate prevedea soarta, cu siguranţă Takayama Ukon-sama a avut întotdeauna acest har. Şi cred că şi Maestrul Rikyū îşi dădea bine seama că, din acest punct de vedere, nu-l putea egala.

Atât Maestrul Rikyū, cât şi Uraku-sama au recunoscut fiecare la rândul lui, în mod sincer, că Takayama Ukon-sama, într-un caz, şi Kimura Shigenari-sama, în celălalt, aveau ceva de admirat, ceva care lor înşile le lipsea. Acest lucru arată că erau dintre cei aleşi, maeştri în adevăratul sens al cuvântului, cu care oamenii obişnuiţi nu se pot compara.

Uraku-sama a mai spus ceva despre Maestrul Rikyū care nici până astăzi nu îmi dă pace. Nu mai ştiu exact când s-a întâmplat, dar a spus aşa:

— Maestrul Rikyū a fost martorul morţii a nenumăraţi samurai de prim rang. Oare câţi or fi băut ceai preparat de Maestrul Rikyū, ca apoi să se îndrepte spre câmpul de luptă şi să piară acolo? Dacă ai fost martorul morţii atâtor samurai, nu e posibil să ai parte de o moarte paşnică.

Uraku-sama spusese şi asta, aşa, într-o doară, în stilul său, dar de atunci şi până acum, acele vorbe îmi stau cumva pe suflet. Uraku-sama spusese despre sine că fusese martor la ceremonia de împăcare cu sine însuşi a lui Kimura Shigenari-sama, dar, dacă e să privim lucrurile aşa, este sigur că Maestrul Rikyū a fost martorul a nenumărate ceremonii de împăcare cu sine. Sunt persoane pe care nu le cunosc, precum Matsunaga Hisahide, Miyoshi Yasunaga, Seta Kamon, Akechi Mitsuhide{38} şi mulţi alţi războinici. Numele lor le-am auzit de la Maestrul Rikyū cu diferite ocazii. Erau persoane care muriseră pe câmpul de bătălie cu mult înainte ca eu să ajung să îl servesc pe Maestrul Rikyū, şi ştiu că avuseseră legături strânse cu arta ceaiului.

Maestrul Rikyū îmi spusese cândva că, de când Taikō Hideyoshi

începuse să intre în camera de ceai, cel mai mult se apropiase şi înţelesese această artă între anii al 10-lea şi al 11-lea din era Tenshō. Anul al 10-lea (1582) era anul în care îl învinsese pe Akechi Mitsuhide-sama la Yamasaki, iar anul al 11-lea (1583) era anul în care se luptase cu Shibata Katsuie-sama la Shizugatake. Probabil că, înaintea acelor două mari bătălii, pentru Taikō Hideyoshi întrunirile de ceai avându-l ca martor pe Maestrul Rikyū fuseseră ca o ceremonie de împăcare cu sine însuşi, înainte de a se îndrepta spre un loc unde îşi putea pierde viaţa.

— Maestrul Rikyū a fost minunat. Şi-a urmat propria cale. Şi-a creat propria artă a ceaiului. A transformat arta ceaiului dintr-un mod de distractie în ceva sobru şi serios. Dar nu a făcut din camera de ceai un loc de meditaţie zen. A făcut din arta ceaiului o artă pentru care merită să-ţi dai viaţa.

Uraku-sama spusese şi aceste lucruri în conversaţia din seara când m-a invitat pentru prima dată în camera lui de ceai, Joan. A fost singura dată până atunci, şi de atunci încolo, când îl lăudase aşa, în mod deschis şi sincer, pe Maestrul Rikyū. Dar aceste vorbe au fost de ajuns ca să mă facă să îl vizitez de nenumărate ori la Shoden'in în anii care au urmat.

Ce voia oare să spună? Este sigur că Maestrul Rikyū a mers pe drumul propriu. Chiar şi în visul meu mergea pe acel drum pustiu şi îngheţat pe care nu mai mergea nimeni altcineva.

„A transformat arta ceaiului dintr-un mod de distracţie în ceva sobru şi serios" – asta oare ce o fi însemnând? „A făcut din arta ceaiului o artă pentru care merită să-ţi dai viaţa" – iată nişte cuvinte care m-au încurcat şi mai tare. Şi totuşi, în mod ciudat, aceste vorbe nu mi-au sunat nelalocul lor. Nu ştiu exact ce sens aveau, dar cred că nu era nimic jignitor la adresa Maestrului Rikyū.

Maestrul Rikyū, care a făcut din arta ceaiului o artă pentru care merită să-ţi dai viaţa, nu mai este, şi nici Uraku-sama, care a rostit acele vorbe, nu mai este. Nu mai pot să-l întreb pe niciunul dintre ei ce înseamnă, dar cred că arta Maestrului Rikyū poate fi descrisă prin astfel de cuvinte. Dacă nu ar fi aşa, ar trebui să simt o repulsie faţă de ele, şi nu simt deloc asta.

Şi totuşi, în esenţă, ce era acel drum pustiu pe care-l puteai numi drumul către lumea de dincolo? Ce era acel drum care pornea din Myōkian din Yamasaki şi se întindea drept înainte, la nesfârşit? De ce oare mergea Maestrul Rikyū singur tocmai pe un astfel de drum? Ba mi se pare că parcă înţeleg, ba nu mai înţeleg nimic. Pe deasupra, şi eu păşisem de două ori pe acel drum, însoţindu-l pe Maestrul Rikyū. O dată se întâmplase în vis, a doua oară în seara funeraliilor preacinstitului Uraku în delirul ciudat produs de febra mare.

De atunci mă frământă acest drum zi şi noapte. De ceva vreme,

poate şi din cauza vârstei, când mi se întâmplă să mă îngrijoreze un lucru, nu mai pot să-mi desprind gândurile de la el. Nici nu ştiu când am trecut deja cu un an de vârsta la care Maestrul Rikyū a pierit.

Ziua a 7-a, luna a 2-a, ziua fratelui mai mic al apei şi a cocoşului, vreme frumoasă

(Notă: anul al 8-lea din era Genwa, 18 martie după calendarul solar.)

În zori am avut un vis.

Stau de multă vreme în camera de pregătiri *mizuya*. În camera de ceai se află Maestrul Rikyū, pregătit să oficieze. Nu ştiu când a intrat acolo. E o linişte ca de mormânt, şi nu-mi dau seama decât că Maestrul Rikyū stă aşezat acolo. Prin simplul fapt că el stă acolo, atmosfera camerei s-a schimbat cu totul şi simt puternic acest lucru chiar de aici, din camera de pregătiri.

În sala de primire *shoin* au sosit deja cei trei martori care vor asista la sinuciderea rituală a Maestrului Rikyū. Unul dintre ei este Makita Awaji-sama. Pe ceilalţi doi nu îi cunosc, dar Makita-sama mi-a adresat chiar cuvântul cu prilejul uneia dintre vizitele sale la locuinţa Maestrului Rikyū din Jurakudai. În anul al 18-lea din era Tenshō (1590), ziua a 22-a, luna a 10-a, venise la o întrunire a ceaiului de dimineaţă, în camera de ceai de patru *tatami* şi jumătate, împreună cu Hasegawa Uhyōe-sama. Cred că a fost ultima ceremonie a ceaiului împreună cu Maestrul Rikyū. Se pare că Makita-sama fusese însărcinat de sus să fie martor la sinuciderea Maestrului. Desigur, pentru el această sarcină era dificilă şi dureroasă, dar Maestrul Rikyū era cred liniştit şi multumit ştiind că el îi este martor.

Deodată l-am auzit pe Maestrul Rikyū zicând:

— Este o mare onoare pentru mine să vă revăd.

Mi-am ţinut răsuflarea. Mai există deci o persoană cu el în camera de ceai. Oare cine e acolo la ultima reuniune de ceai a Maestrului Rikyū? Tocmai atunci am auzit din nou vocea Maestrului:

— Maria Voastră.

Am rămas din nou înmărmurit de mirare. Dacă s-a adresat astfel, nu poate fi vorba decât de Taikō Hideyoshi în persoană. Dar atunci, când şi cum a intrat Taikō Hideyoshi în camera de ceai?

Între timp, brusc, a început să se audă un sunet pătrunzător care devenea din ce în ce mai puternic, ca şi cum pe acoperiş ar cădea, poc-poc, pietricele. E grindină. Dar nu grindină obişnuită. Face un zgomot atât de puternic, încât ai zice că a cuprins şi cerul, şi pământul. Şi în acest zgomot puternic se aude vocea Maestrului Rikyū. Ultimele lui cuvinte. Ca să nu pierd nicio vorbă, mi-am lipit palmele de *tatami* şi mi-am îndreptat corpul în faţă.

— V-am cunoscut prima dată în primăvara anului al 4-lea din era Tenshō (1576) în camera de ceai de-abia terminată de la castelul din Azuchi. Atunci, prin mine, aţi preluat arta ceaiului de la lordul Nobunaga. Aveaţi atunci castelul din Nagahama şi aveaţi patruzeci de ani. Eraţi tânăr.

— Da, aşa este, eram tânăr.

— În acea cameră de ceai erau aranjate numeroase obiecte de artă a ceaiului ale lordului Nobunaga, pe care acesta le primise de la iubitorii artei ceaiului din Sakai{39}. Între altele, tabloul cu prăjituri tradiţionale de la Tsuda Sōgyu-sama, vasul *tsubo* pentru păstrat ceai de Komatsushima, vasul pentru flori *hanaire,* vasul numit „Hatsuhana” şi beţişorul *shamoji* din bambus pentru mâncat prăjituri tradiţionale de la templul Hōoji.

— Aţi lăudat atunci frumuseţea lor, şi aţi început prin a spune că era un noroc că acele opere de artă au ajuns din mâinile comercianţilor din Sakai în mâinile lordului Nobunaga.

— Aşa am spus?

— Vi s-a recunoscut de către lordul Nobunaga dreptul de a organiza reuniuni ale ceaiului{40} în anul al 6-lea din era Tenshō (1578). În toamna acelui an, aţi organizat prima reuniune de ceai la castelul din Harima.

Atunci nu mi-aţi făcut onoarea să mă chemaţi. Peste patru ani, în anul al 10-lea din era Tenshō (1582), toamna târziu, m-aţi chemat pe mine, împreună cu Imai Sōkyu şi Tsuda Sōgyu la Myōkian din Yamasaki. Trecuse o lună de la măreţele funeralii ale lordului Nobunaga{41} oficiate la templul Daitokuji. Atunci am considerat că sunteţi cu adevărat deosebit. În anul următor, în prima şi a doua lună, la reuniunile organizate la acelaşi Myōkian din Yamasaki, şi apoi la reuniunea din a 5-a lună de la Sakamoto – la toate mi-aţi făcut cinstea să mă chemaţi. La Sakamoto am participat pentru prima dată în calitate de prim-maestru al ceaiului al Măriei Voastre. Nu pot să uit acea zi. În alcov era un tablou al lui Kidō, un vas de flori *hanaire* stil *seiji,* vasul *kama* numit Semehimo, vasul de pudră de ceai *chaire* al lui Jōō. Aţi băut ceai dintr-un bol *tenmoku* de la templul Daikakuji, apoi ceilalţi au băut pe rând dintr-un bol *idō.*

— Îţi aminteşti foarte bine!

— Sigur că-mi amintesc. A fost ziua cea mai importantă din viaţa mea. De atunci până azi se împlinesc opt ani în care v-am servit, şi iată că a sosit şi clipa despărţirii. Nici nu am cuvinte să vă mulţumesc pentru toată înţelegerea şi căldura pe care mi le-aţi arătat de-a lungul acestor ani lungi.

— Dar nu e vorba de nicio despărţire.

— Nu se poate altfel. Mi-aţi poruncit să mă omor.

— Nu trebuie să iei asta prea în serios.

— N-o iau. Am primit multe de la Maria Voastră. Şi poziţia mea de mare maestru de acum, şi puterea, şi susţinerea pentru ceaiul în spirit *wabi.* Iar la sfârşit, am primit moartea. De fapt, acesta e cel mai mare dar pe care mi l-aţi făcut. Datorită poruncii de a-mi lua viaţa, mi se pare că am înţeles pentru prima dată ce înseamnă spiritul *wabi.* Din momentul când am primit ordinul de a merge şi a rămâne la Sakai, mi-am simţit inima şi trupul libere. Ani mulţi am tot vorbit despre spiritul *wabi*, dar au fost de fapt doar vorbe deşarte, închipuiri. De-a lungul vieţii mele, cred că m-a frământat acest lucru. Dar deodată, în momentul când moartea s-a apropiat de mine, când a trebuit să o înfrunt în faţă, a dispărut orice ambiţie şi prefacere. Spiritul *wabi* mi se înfăţişa dezgolit ca oasele morţii.

— Spune ce vrei. Dar nu are rost să iei în serios nimic.

— Acum grăiţi aşa, dar de fapt, în acel moment, aţi ridicat spada împotriva mea şi doreaţi să mor. Aţi făcut, din păcate, acest lucru. De aceea nici eu, ca maestru al artei ceaiului, nu pot face altceva decât să scot spada şi să mă apăr.

— ...

— Până acum m-aţi onorat cu bunăvoinţa Mariei Voastre, înţelegând şi părţile mele bune, şi pe cele rele ca maestru al ceaiului. Şi aţi tinut cont întotdeauna doar de părţile bune. Dar acum, pentru prima oară, aţi uitat de părţile bune, şi aţi vrut să scăpaţi de mine.

— Dacă e pe-aşa, şi tu ai făcut acelaşi lucru, nu? Mi-ai fost aproape fiindcă ai ţinut cont doar de părţile mele bune.

— Aşa este. Şi era bine aşa. Cu toate astea, Măria Voastră, aţi scos spada împotriva mea. Şi atunci eu, la rândul meu, nu pot decât să răspund la fel. Aşa cum Maria Voastră aveţi de apărat unele lucruri în calitate de conducător, şi eu, ca maestru de ceai, am de apărat unele lucruri. Era bine dacă, în furia de-o clipă, m-aţi fi omorât pe loc, fără să mă mai provocaţi. Atunci nu ar mai fi rămas nimic de spus. Dar nu aţi făcut asta.

— ...

— Mi-aţi poruncit să-mi iau viaţa, spunând că nu vă mai sunt pe plac. Când mi-aţi trimis pe neaşteptate porunca de a merge la Sakai, aţi redevenit adevăratul Taikō Hideyoshi. De fapt, de la început nu aţi dat prea mare importanţă nici oficierii ceaiului, nici spiritului *wabi.* Doar m-aţi onorat cu prietenia Măriei Voastre. Aşa mi s-a părut totdeauna. Pentru că aţi redevenit adevăratul Taikō, şi eu a trebuit să redevin eu, Sōeki (Sen no Rikyū) cel adevărat. Şi astfel, datorită Măriei Voastre, m-am trezit în sfârşit dintr-un somn foarte îndelungat.

— ...

— Când intraţi în camera de ceai eraţi magnific, şi eraţi un foarte bun cunoscător al obiectelor de artă. Dar sunteţi, fără îndoială, şi mai măreţ ca războinic. În mânia de acum aţi dovedit acest lucru,

renunţând într-o clipă şi fără regrete la calea ceaiului, şi arătându-vă adevăratul chip. Iar eu, datorită Mariei Voastre, m-am trezit dintr-un lung coşmar, şi am putut redeveni eu însumi, adevăratul Rikyū. Am încercat să creez, protejat de puterea Măriei Voastre, un spaţiu mic în această lume care să nu aibă legătură cu bogăţia, puterea şi modul de a gândi şi de a vieţui al acestei lumi. Dar un astfel de lucru era imposibil de la început. Dacă aş fi rămas singur în acel spaţiu, încă ar fi fost bine. Dar am dorit să aduc acolo foarte mulţi oameni. Am făcut o mare greşeală. Când mi-aţi poruncit să-mi iau viaţa, mi-am dat seama pentru prima dată de acest lucru. Sau, mai bine zis, mi-am amintit de ceva de care uitasem demult. Mi-am amintit cum eram pe vremea când am construit camera de ceai de doar două *tatami* de la templul Myōkian. Am construit-o din porunca Mariei Voastre. Dar, de fapt, nu am construit-o pentru Măria Voastră, ci pentru mine. Şi cu toate acestea, v-am chemat acolo, şi i-am chemat şi pe alţii.

— ...

— Când mi-am dat seama de asta, am simţit cum, după multă vreme, îmi tresaltă inima de bucurie şi înviorare. Camera de ceai de la Myōkian era castelul meu, ca maestru al artei ceaiului. E un castel fără supuşi, unde doar eu singur stau retras şi mă lupt cu lumea. Şi cu toate acestea am construit multe astfel de locuri, şi în Kyōto, şi în castelul Ōsaka, încercând să chem acolo mulţi oameni care nu aveau nicio legătură cu asta. A fost o mare greşeală de gândire. Sub ocrotirea Măriei Voastre am crezut că pot face asta. Dar a fost o mare greşeală.

— ...

— Lumea artei ceaiului în spirit *wabi!* Câtă vreme a fost pentru mine o lume încătuşată! Dar când a trebuit să o apăr cu preţul vieţii mele, într-o clipă s-a transformat într-o lume vie, şi în plus liberă.

— ...

— De când m-am întors la Sakai, conform poruncii Mariei Voastre, tot văd moartea. Arta ceaiului a devenit ceremonia mea de pregătire pentru moarte. Şi când prepar ceai, şi când beau ceai simt o mare linişte în suflet. Moartea joacă pe rând rolul de oaspete sau de gazdă. Maestrul Jōō spunea că drumul către adevărata poezie *renga* este îngheţat şi pustiu, şi că adevărata cale a artei ceaiului trebuie să fie tot aşa. Iar eu am simţit de nenumărate ori sentimentul acela îngheţat şi pustiu. Şi m-am gândit că mulţi samurai au stat în faţa mea cu acel sentiment îngheţat şi pustiu. Uneori îmi reapare în faţa ochilor atitudinea unor astfel de războinici în camera de ceai. Şi îmi dau seama că eu, ca maestru de ceai al Măriei Voastre şi apărat de puterea Măriei Voastre, eram de fapt cel mai departe de adevăratul spirit al ceaiului. E un lucru foarte trist.

— Bine, bine, am priceput. Lasă asta şi mai prepară-mi un ceai. Dar văd că nu mai ai deloc ustensile de ceai.

— Am un bol de ceai, vasul *chaire* pentru pudră de ceai şi linguriţa *chashaku.* Altceva nu mai am. De pe vremea când am construit camera de ceai de la Myōkian m-am străduit să îndepărtez unul câte unul toate lucrurile de prisos. Dar, oricât aş îndepărta, tot rămâne ceva până la sfârşit. Rămân eu însumi. Se pare însă că a venit vremea ca şi eu să dispar.

— Hai să terminăm cu asta! Poţi să continui să fii maestrul meu de ceai ca şi până acum. De ce mă priveşti aşa?

— Pentru că sunteţi atât de blând. Dacă mă gândesc bine, de când v-am cunoscut prima dată la castelul Azuchi, aţi fost mereu bun cu mine. De fapt, sunteţi persoana căreia îi datorez cel mai mult în lumea aceasta.

— Nu voi mai scoate niciodată spada împotriva ta!

— Nu se poate! Dacă n-aţi mai scoate spada, n-aţi mai fi Taikō. V-am spus că îmi pare rău că aţi scos spada împotriva mea, dar, în calitate de conducător, atunci când credeţi de cuviinţă trebuie să scoateti sabia. În lumea asta sunteţi singurul care poate porunci oricui să-şi ia viaţa. De câte ori nu v-aţi riscat propria viaţă pentru că aţi dorit să deveniţi ceea ce sunteţi acum?

— Asta aşa e. Dar tu nu e nevoie să-ţi iei viaţa.

— Asta nu se poate. Au venit nenumăraţi oaspeţi pentru a asista la ultima mea oficiere a ceaiului.

— Unde sunt?

— Camera de primire *shoin* e deja plină. Sunt printre ei şi mulţi care au luptat împotriva Măriei Voastre, au fost învinşi şi au pierit. Trebuie să-i tratăm cum se cuvine.

— Ce spui?

— E timpul să ne despărţim.

— ...

— Cu bine, Maria Voastră!

Pentru o clipă, în camera de ceai s-a lăsat tăcerea. Probabil că Taikō Hideyoshi plecase, fără zgomot. Neexistând niciun semn că a ieşit pe undeva, nu puteai gândi decât că a dispărut pur şi simplu din acel loc.

După plecarea lui, tocmai când mă întrebam ce face Maestrul Rikyū de unul singur, l-am auzit spunând:

— Cine e acolo?

— Sunt eu, Honkakubō, am răspuns.

— Bine-ai venit. Mă bucur.

Nu mi-am găsit imediat cuvintele, dar după câteva clipe am zis:

— Am venit să-mi iau rămas-bun.

— Ne-am despărţit cândva pe acel drum pietruit şi pustiu. Am crezut că a fost pentru totdeauna, dar tu ai venit încă o dată să-ţi iei rămas-bun?

— Da, pentru că atunci, de fapt, nu mi-am luat rămas-bun. N-am putut să mă despart de dumneavoastră. M-am întors după puţină vreme şi v-am urmat.

— Acel drum e drumul meu. Nici tu, nici altcineva nu trebuie să pătrundă acolo.

— De ce?

— E drumul ales de mine ca maestru de ceai. Fiecare maestru de ceai are drumul lui. Şi maestrul Jōō are drumul lui, şi preacinstitul Tsuda Sōgyu are drumul lui, şi dragul tău Tōyōbō are drumul lui. Nu ştiu dacă e bine sau rău, dar eu am ales ca drum al ceaiului pentru tulburea epocă Sengoku acel drum îngheţat şi pustiu.

— Dar unde duce acel drum?

— Nu are capăt. Dar, când va veni o vreme fără lupte, nu va mai folosi nimănui. Pentru că este drumul meu, e mai bine să dispară odată cu mine.

— Drumul dumneavoastră singur, Maestre?

— De fapt, pe acest drum, puţin în faţa mea merge preacinstitul Yamanoue Sōji. Iar dacă e să mă urmeze cineva, acela este desigur Furuta Oribe. Şi el va fi ultimul.

Aici vocea Maestrului Rikyū s-a întrerupt brusc. Şi de atunci nu l-am mai auzit niciodată.

Oare cât timp trecuse? Sau poate că nici nu trecuse prea mult timp.

După zgomotul paşilor din grădina interioară *roji* mi-am dat seama că începeau să sosească cei care voiau să admire ustensilele de ceai folosite la întrunire. Ar trebui să merg să ajut, dar nu mă strigă nimeni din camera de ceai. Simt doar că acolo este o atmosferă de tăcere mormântală. Am impresia că îl văd pe Maestrul Rikyū la locul de oficiere a ceaiului.

Cine o fi cel care s-a arătat primul la intrarea oaspeţilor *nijiriguchi?*. M-am uitat atent într-acolo. De obicei, intrarea *nijiriguchi* nu se poate vedea din camera de pregătiri *mizuya*, şi este ciudat că acum privirile mele pătrund până acolo.

Cel care a intrat primul este lordul Ieyasu, destul de gras şi cu mişcări greoaie. Pentru că s-a terminat ceremonia ceaiului de o gazdă şi un oaspete, dintre Taikō Hideyoshi şi Maestrul Rikyū, nu e deloc ciudat să vină acolo pentru a admira ustensilele chiar contele Ieyasu.

După contele Ieyasu, au venit în continuare întâi Maeda-sama, apoi Jōō-sama. Apoi, după puţină vreme, au intrat Mori Terumoto-sama, Matsui Sado-sama, Shiyakuin-sama, Oda Uraku-sama, Hosokawa Sansai-sama, Takayama Ukon-sama, Toda Minbu-sama, Chayashirōjiro-sama, Hariya Sōwa-sama, Bandai'ya Sōan-sama. Sunt grupul celor care au fost apropiaţi Maestrului Rikyū şi au participat la întrunirile lui de ceai din ultima perioadă, între toamna anului al 18-

lea din Tenshō (1590) şi începutul anului al 19-lea din Tenshō (1591). Sunt la un loc şi nobili *daimyâō,* şi nobili de la curte, şi orăşeni, dar toţi i-au fost aproape Maestrului.

Curând au sosit Kokei-sama şi Shun'oku-sama de la templul Daitokuji. Atunci m-am întrebat deodată cum pot să încapă atâtea persoane în camera aceea mică de ceai de două tatami. Pentru că deja au venit, numai până acum, cel puţin vreo douăzeci de persoane. Tocmai când mă gândeam că este ciudat, au sosit Imai Sōkyu-sama şi Tsuda Sōgyu-sama, care au pătruns prin intrarea *nijiriguchi* în camera de două *tatami.* Nici dacă ar folosi şi încăperea vecină nu ar încăpea atâţia oameni.

În tinereţe, pe când mă aflam la templul Mitsui-dera, auzisem că pentru a asculta predicile lui Vimalakîrti sute şi mii de oameni intrau într-un hol de predici îngust. Acum se întâmpla un lucru asemănător.

Pentru a vedea ultima oficiere a ceaiului condusă de Maestrul Rikyū se strânseseră numeroşi oameni, şi toţi intraseră în camera de două *tatami.*

Pe când mă gândeam aşa, au sosit şi mulţi războinici samurai – Matsunaga Hisahide-sama, Akechi Mitsuhide-sama, Miyoshi Yasunaga-sama, Seta Kamon-sama, Ishida Jibu-sama şi alţii. Unii fuseseră deja pe câmpul de luptă, alţii aveau să meargă de acum încolo. Erau amestecaţi. Încet, încet se strânseseră în micuţa cameră de ceai vreo patruzeci, cincizeci de persoane.

Începuse din nou să cadă grindină, care se auzea zgomotos. Întrunirea Maestrului era pe cale să înceapă. Trebuia neapărat să asist şi eu la ea. Atunci am văzut cum intră pe intrarea *nijiriguchi* Yamanoue Sōji-sama, sosit cu puţină întârziere. Nu mai era loc şi, intrat doar pe jumătate în cameră, privea spre mine. Avea trupul plin de sânge şi arăta înfricoşător.

Tocmai când voiam să mă ridic, gândindu-mă că nu se cădea ca numai Sōji-sama să nu aibă loc, visul s-a destrămat.

Cum am deschis ochii, m-am ridicat pe *taturni.* Dacă ar fi continuat visul, reuniunea oficiată de Maestrul Rikyū ar fi fost în toi. Cu sentimentul că privesc acea reuniune, mi-am aranjat gulerul de la pijama şi am stat pe podea.

Mă gândeam cât de mulţi oameni se adunaseră la acea întrunire. Aşa de mare era puterea Maestrului, încât făcuse să încapă în camera strâmtă de două *tatami* un număr impresionant de persoane.

Mi se părea ciudat că visam momentul morţii Maestrului Rikyū, care avusese loc cu treizeci de ani în urmă. Cred că aveam acest vis pentru că, de vreo lună încoace, îmi petrecusem zilele şi nopţile încercând să desluşesc ce spusese Uraku-sama despre Maestrul Rikyū; mă gândisem totodată mult la drumul îngheţat şi pustiu pe care îl urmasem, însoţindu-l pe Maestru. Se spune că visele te consumă şi,

într-adevăr, îmi simt trupul atât de obosit, încât nu ştiu dacă voi trece cu bine peste iarna aceasta.

După o vreme m-am dus să-mi fac nevoile. Deschizând fereastra, am văzut dansând fulgi albi. Să tot fie patru dimineaţa. E încă noapte adâncă.

M-am aşezat din nou pe aşternut. E un frig pătrunzător, dar nu-mi vine să mă culc. După ce Maestrul Rikyū termină acea reuniune, trebuie să ducă la bun sfârşit ultima treabă pe care o are în această viaţă. Se duce în camera de primire, îi salută pe cei trei martori şi se aşază pentru a-şi lua viaţa.

Dacă ar fi să suprapun timpul real peste cel din vis, acum ar fi clipa în care Maestrul Rikyū stă aşezat în camera de primire *shoin.* Se apropie clipa sinuciderii rituale.

Vreo oră am stat pe podea, apoi m-am ridicat, m-am dus la cămin şi am aprins focul. Pe urmă mi-am încălzit trupul îngheţat. După ce m-am încălzit puţin, m-am întrebat care era locul unde se petreceau faptele văzute în vis. Deşi, fiind vis, totul era neclar, cred că era vorba de templul Myōkian din Yamasaki. L-am văzut pe Maestrul Rikyū şi am vorbit cu el înainte de moarte, exact în camera în care preacinstitul Yamanoue Sōji spusese că *„mu* (vidul) nu înseamnă dispariţie, *shi* (moartea) înseamnă dispariţie". Unele lucruri spuse de Maestrul Rikyū le înţelesesem, altele nu. Totuşi, acum, Maestrul exprimase în felul lui exact lucrurile la care mă gândisem şi care mă frământaseră neîncetat, zi şi noapte, în ultima vreme.

La mijlocul drumului îngheţat şi pustiu se află Maestrul Rikyū, iar în faţa şi în spatele lui merg Yamanoue Sōji-sama şi Furuta Oribe-sama. Cred că Maestrul Rikyū a vrut să-mi explice sensul acestui lucru. Nu mă pot gândi la altceva. Poate că şi Yamanoue Sōji-sama şi Oribe-sama, la fel ca Maestrul, atunci când li s-a cerut să-şi ia viaţa, au înţeles pentru prima dată că au ceva de preţ ca maeştri ai artei ceaiului, şi nu s-au mai gândit să încerce să scape, ci doar au preparat ceai în tăcere. Dar se pare că în această lume a lor nici eu, nici altcineva nu poate intra.

Am intitulat *Testamentul lui Honkakubō* jurnalul despre care se crede că a fost scris de un personaj numit Honkakubō. L-am schimbat în stilul meu, am adăugat pe alocuri unele explicaţii şi vi l-am prezentat, dar din jurnal e greu de spus când a murit autorul acestuia. Se poate crede că n-a mai trăit mult după ce a consemnat visul despre moartea lui Rikyū, din ziua a 7-a a lunii a 2-a din anul al 8-lea din era Genwa. Cu această scenă se termină şi jurnalul propriu-zis. Restul constă doar din două-trei pagini de scurte însemnări scrise dezordonat şi care nu au fost revăzute.

Printre aceste însemnări există însă una care sună aşa: „Azi, ziua a

2-a din luna a 8-a, trimit spre folosire bolul de ceai şi linguriţa *chashaku”.* Nu este notat şi anul, dar cred că e firesc să considerăm că este vorba de ziua a 2-a a lunii a 8-a din anul al 8-lea din era Genwa. Şi dacă este aşa, am putea considera că Honkakubō a mai trăit cel puţin încă jumătate de an de când a scris ultima oară în jurnal.

Cui a trimis bolul de ceai şi linguriţa *chashaku* nu se ştie, dar, dacă e vorba de cele pe care le primise de la Sen no Rikyū, e de închipuit că le-a trimis unui mare iubitor şi continuator al artei ceaiului în spirit *wabi,* faţă de care avea mari aşteptări, şi anume Sōtan, nepotul lui Rikyū. Asta este, desigur, presupunerea mea. Se ştie că bolul de ceai era unul negru, făcut de Chōjirō; cât despre linguriţa *chashaku,* se crede că e primită de la Rikyū, însă nu avem cum să ştim dacă acesta a făcut-o cu mâna lui sau nu.

Glosar

Akechi Mitsuhide (1528? —1582) – general al lui Oda Nobunaga care, după ce l-a servit pe acesta, s-a întors împotriva lui, silindu-l să-şi ia viaţa prin sinucidere rituală; la numai 18 zile de la acest eveniment este prins şi omorât de către Toyotomi Hideyoshi.

Arare-gama – vas *kama* de încălzit apa cu model de grindină.

Ashikaga Yoshimitsu – conducător foarte cultivat care s-a înconjurat de arbitri ai gustului artistic.

Azuchi – castel construit în anul 1576 de către Oda Nobunaga (actuala prefectură Shiga); împreună cu castelul Momoyama, construit de Toyotomi Hideyoshi, dă numele perioadei Azuchi-Momoyama.

Bizen – loc vestit de producere a obiectelor folosite în arta ceaiului.

bol *chawan* de Ise – în arta ceaiului sunt folosite boluri speciale de ceai, reprezentând fiecare în sine o operă de artă; aceste boluri de ceai sunt clasificate şi numite după locul unde sunt create sau maestrul care le creează; Ise este unul dintre locurile cele mai renumite unde se fabrică boluri de ceai în stil japonez.

bol de ceai *raku* – tip de bol de ceai specific japonez, gândit de Sen no Rikyū şi creat de Chōjirō; până atunci, în arta ceaiului din Japonia predominau obiectele aduse din China şi Coreea.

bol *ido* – unul din tipurile de bol de ceai în stil coreean.

bol *imayaki* – lit. „bol în stil nou” (denumea în special bolurile pur japoneze prin opoziţie cu cele chinezeşti).

Butsudan – mic altar budist din casele japoneze.

Castelul Odawara – castel situat în sud-vestul prefecturii Kanagawa, unde se află actualul oraş Odawara; sediul central al familiei Hōjō, care avea domenii aici şi care a opus o puternică şi îndelungată rezistenţă lui Toyotomi Hideyoshi; în final, acesta reuşeşte să captureze castelul Odawara, obţinând astfel supremaţia şi în Kantō (estul arhipelagului japonez) şi ajungând la maximă putere. Castelul Ōsaka – castel construit de către Toyotomi Hideyoshi în 1583; după moartea sa, în 1614 şi 1615 au avut loc două atacuri asupra castelului ale armatei lui Tokugawa Ieyasu pentru a-i distruge familia.

*Chaire-v*as micuţ, ca un butoiaş, în care se pune pudra de ceai verde; cel numit Shiribukura i-a aparţinut lui Sen no Rikyū.

Chaji – reuniune de ceai complexă care include şi servirea unor mâncăruri specifice.

Chashaku – un fel de linguriţă cu coadă lungă, făcută în general din bambus, care este folosită pentru a pune pudra de ceai în bolul de ceai; ea în sine constituie un obiect rafinat de o mare valoare.

Chashitsu – lit. „cameră de ceai”; clădire separată înconjurată de o

grădină specifică în stil japonez, sau încăpere din interiorul unei clădiri, având interiorul special amenajat pentru practicarea artei ceaiului; pavilion de ceai.

Chatsubo – vas mai mare în care se păstrează frunzele de ceai din care se face pudra de ceai.

Chōjirō (1516–1592) – creatorul holurilor de ceai *raku,* tipic japoneze, care a studiat la început cu Sen no Rikyū, înţelegând idealul acestuia, şi creând apoi pentru el.

Daimyō – nobil feudal; în Japonia medievală, fiecare dintre aceştia deţinea pământuri în diferite provincii.

daisu – suport având forma unei etajere cu două nivele pe care se aşază ustensilele de ceai înainte de prepararea ceaiului şi care este folosit în reuniuni de ceai foarte formale.

Daitenmoku – stilul în care bolul de ceai se pune pe suportul *daisu.*

Daitokuji – templu al sectei zen din Kyōto, locul unde a început practicarea artei ceaiului în Japonia.

Daitokuya – mare casă comercială din epocă; patronii unor astfel de case erau oameni cu o mare cultură.

Daizenji – templu din oraşul Kyōto.

Date Masamune (1565–1636) unul dintre cei mai faimoşi generali din timpul lui Toyotomi Hideyoshi şi Tokugawa Ieyasu.

Edo – vechiul nume al oraşului Tokio, sediu al shogunatului în epoca Tokugawa (1600–1867).

Enshū (Kobori Enshū) (1579–1647) – maestru al ceaiului şi al grădinii japoneze de la începutul epocii Edo (1600–1867); a fost discipolul lui Furuta Oribe.

Epoca Genwa (sau Genna) – perioadă cuprinsă între 13.07.1615 şi 30.02.1624.

Epoca Keichō – perioadă cuprinsă între 27.10.1596 şi 13.07. 1615.

Epoca Tenbun – perioadă cuprinsă între 29.07.1532 şi 23.10.1555.

Era Eiroku – perioadă cuprinsă între 28.02.1558 şi 23.04.1570.

Era Tenshō – epocă cuprinsă între 28.07.1573 şi 8.12.1592.

Furo – un fel de vatră portabilă, folosită pentru fierberea apei de ceai, în special vara.

Fukusa – pânză de formă pătrată folosită pentru purificarea rituală a instrumentelor atunci când se prepară ceai.

Furoshiki – bucată de pânză frumos ornamentată, folosită în mod tradiţional pentru a împacheta şi a transporta lucruri personale, daruri etc.

fururnai – felurile de mâncare servite cu ocazia unei reuniuni de ceai; combinaţia cea mai tipică este cea numită *ichiju-sansai,* adică o supă limpede şi trei feluri de mâncare (peşte crud, supă *misoshiru*, peşte prăjit).

Fushimi – district din partea de sud a oraşului Kyōto.

futa-oki – suport mic din bambus pe care se aşază capacul vasului *kama.*

Gyokuho (Gyokuho Jōsō) – călugăr de la templul Daitokuji.

Gyokukan (Yü Chien) – călugăr-pictor chinez din timpul dinastiei Sung de Sud (secolul al XII-lea); în epoca Muromachi a influenţat pictura de tip *suibokuga* din Japonia.

Hakata – zonă din insula Kyūshū, cea mai din vest a arhipelagului japonez, extrem de importantă pentru comerţul cu continentul şi eventualele atacuri care ar fi pornit de acolo.

Hanaire – vas pentru aranjamentele florale specifice artei ceaiului.

Harima (Banshū) – vechi nume de regiune; sud-vestul actualei prefecturi Hyōgo.

Hashitate – loc din prefectura Kyōto considerat unul dintre cele trei peisaje extraordinare ale Japoniei.

Hidetaka (Tokugawa Hidetaka) (1579–1632) – shogun din familia Tokugawa; Furuta Oribe a mers special la Edo (actualul Tōkiō) să-l iniţieze pe acesta în arta ceaiului.

Hideyori (Toyotomi Hideyori) (1593–1615) – fiul hegemonului Toyotomi Hideyoshi.

Higashiyama – numele cu care este cunoscut shogunul Ashikaga Yoshimasa, după numele vilei Ginkakuji aflată în zona din Kyōto numită Higashiyama, unde s-a retras pentru a se dedica patronării artelor; cultura acestei perioade este numită cultura Higashiyama.

Higo – actuala prefectură Kumamoto.

Hishaku-tate – vas cu gât lung şi subţire folosit ca suport pentru *hishaku* (cofa din bambus cu coadă foarte lungă cu care se pune apa fierbinte din *kama* în bolul de ceai).

Hōjō – familie de nobili războinici *daimyo,* care deţinea moşii în regiunea Kantō.

Hōjō Ujinao (1562–1591) – membru al familiei Hōjō; general din perioada Azuchi-Momoyama.

Hosokawa Harumoto (1514–1563) – general din epoca Muromachi (1333–1568).

Hosokawa Sansai (Hosokawa Tadaoki) (1563–1654) – nobil războinic din perioada Azuchi-Momoyama (1573–1600) care în 1620 s-a preoţit, luându-şi numele de Sansai. A deprins arta ceaiului ca discipol al lui Sen no Rikyū.

Ichijōji – templu al sectei budiste Tendai situat în oraşul Kyōto.

Ieyasu (Tokugawa Ieyasu) (1543–1616) – general al lui Oda Nobunaga, cel care a rezistat luptelor de unificare a Japoniei din secolul al XVI-lea, preluând puterea după moartea lui Toyotomi Hideyoshi; în 1603 a primit titlul de shogun de la împărat şi a întemeiat shogunatul Tokugawa.

Imai Sōkyu (1520–1598) – a învăţat cu Takeno Jōō; maestru de ceai al

lui Oda Nobunaga şi Toyotomi Hideyoshi, originar din oraşul Sakai; numit împreună cu Sen no Rikyū şi Tsuda Sōgyu „cei trei mari maeştri de ceai din Sakai".

Insetsu (Insetsu Torii) – maestru de ceai din epoca precedentă lui Sen no Rikyū.

Ishida Mitsunari (1560–1600) – general din perioada Azuchi-Momoyama.

Jichin (numele de poet al lui Jien) (1155–1225) – preot budist al sectei Tendai şi poet de la sfârşitul epocii Heian (794–1185) şi începutul epocii Kamakura (1185–1333).

Jiku (sau *kakejiku)* – rulou/sul lung şi îngust reprezentând un peisaj pictat sau ideograme caligrafiate care se expune în alcovul pavilionului de ceai, sugerând fie anotimpul în care are loc întrunirea de ceai, fie motivul care a prilejuit respectiva întrunire; pictura sau caligrafia este aplicată pe o hârtie specială sau mătase care o pune în valoare.

Jizō – zeitate budistă, protector al copiilor şi călătorilor, a cărei statuie este plasată de-a lungul drumurilor sau în faţa templelor.

Joan – numele pe care şi-l luase Oda Uraku.

Joki (Joki Cho'oku) – pictor chinez care a creat în special peisaje renumite spre sfârşitul secolului al XV-lea şi începutul secolului al XVI-lea.

Jōō (Takeno Jōō) (1502–1555) – maestrul de ceai care l-a iniţiat pe Sen no Rikyū în arta ceaiului.

Kakehanaire – vas de flori care se agaţă.

Kama – vas din fier pentru fierberea apei folosite în arta ceaiului.

Kami'ya Sōtan (1551–1635 sau 1553–1635) – comerciant şi om al ceaiului din Hakata; a fost implicat în comerţul cu China şi Coreea şi avea relaţii cu Toyotomi Hideyoshi, Tokugawa Ieyasu şi Sen no Rikyū.

Kampaku – consilier principal al împăratului (al doilea om după împărat); Toyotomi Hideyoshi este ridicat la acest rang în 1585.

Kantō – regiunile din sud-estul arhipelagului japonez; zona care are astăzi în centru capitala Tokio.

Karatsu – port în vechea prefectură Hizen (nord-vestul actualei prefecturi Saga), vestit pentru producţia de vase.

Katatsuki – tip de vas de pudră de ceai chinezesc, numit „cu umeri".

Ken'ninji – templu al sectei budiste Rinzai aflat în cartierul Higashiyama din oraşul Kyōto.

Kidō Chigu (1185–1269) – preotul şi caligraful chinez Hsü-t'ang Chih-yü.

Kimura Shigenari (? —1615) – general de la începutul epocii Edo (1600–1867) al lui Toyotomi Hideyori.

Kitano – locul unde s-a desfăşurat adunarea de ceai organizată de

către Taikō Hideyoshi la sanctuarul Kitano-tenmangu.

Kokei (1532–1597) – stareţ al templului Daitokuji.

Komatsushima – estul prefecturii Tokushima.

Konbu – tip de alge marine.

Koshin – noapte în care se crede că, dacă dormi, în timpul somnului trei vietăţi (insecte) din corpul omului ies de acolo şi merg să pună la cale rele în viitorul persoanei respective; de aceea în această noapte oamenii încearcă să stea treji împreună cu prietenii şi familia.

Kuchikiri – întrunire organizată la începutul lui noiembrie (perioadă considerată a fi începutul anului pentru întrunirile de ceai), când se prepară prima dată ceai cu frunzele de ceai nou culese în primăvara respectivă; cu această ocazie se desigilează vasele *chatsubō* în care sunt păstrate aceste frunze noi de ceai.

Kutsugata – bol de ceai cu „formă de pantof" creat şi folosit pentru prima dată de Furuta Oribe.

Kuzu – plantă din care se extrage amidon.

Kyūshū – insula cea mai din vest dintre insulele principale ale arhipelagului japonez; loc îndepărtat de capitală.

Matsunaga Hisahide (1510–1577) – nobil războinic despre care se spune că şi-a salvat odată viaţa dăruindu-i lui Oda Nobunaga un extrem de valoros vas de ceai; peste câţiva ani, fiind învins de Nobunaga împotriva căruia complotase, a spart în bucăţi un nepreţuit vas *kama* (cel la care se face referire aici), pentru ca acesta să nu ajungă în mâinile duşmanului său.

Mawaridōrō – felinar cu două rânduri de abajur din hârtie cu desene, care puse în mişcare datorită căldurii dau senzaţia unui scene dinamice.

Mino – vechiul nume al părţii de sud a actualei prefecturi Gifu.

Mishima (lit. „trei insule") – numele unui faimos bol de ceai.

Miyoshi Yasunaga (? —l582?) – *daimyō* important al epocii.

mizu-koboshi (sau *kensui)* – vas în care se aruncă apa cu care a fost purificat bolul de ceai.

mizusashi – vas pentru păstrarea apei curate care se foloseşte pentru prepararea ceaiului.

Mori Motonari (1497–1571) – unul dintre cei mai vestiţi generali al lui Oda Nobunaga.

Murata Shūkō (sau Jukō) (1422–1502) – cel care este considerat a fi întemeietorul artei ceaiului în Japonia; l-a iniţiat în arta ceaiului pe shogunul Ashikaga Yoshimasa (1435–1490).

Myōkian – templu al sectei budiste Rinzai din districtul Yamasaki al oraşului Kyōto, unde Sen no Rikyū a construit special pentru hegemonul Toyotomi Hideyoshi o celebră cameră de ceai de două *tatami* numită „Tai'an".

Myōō – regele luminii (Acalanātha), una dintre zeităţile principale ale budismului ezoteric; în sculptură şi pictură este înfăţişat cu o figură feroce (uneori cu un cap cu mai multe feţe), ochi strălucitori şi flăcări în jurul trupului, având în mâna dreaptă o sabie, iar în stânga un lasou.

Nagahama – nord-estul prefecturii Shiga.

Nara – oraş din apropiere de Kyōto, capitală imperială între 710–784.

Natto – fasole fermentată.

Neitsusan – maestru de caligrafie.

Nijiriguchi – intrarea oaspeţilor în camera de ceai; intrare foarte joasă prin care ca să pătrunzi trebuie să te apleci, acesta fiind un prim mod prin care participanţii la o întrunire de ceai îşi arată umilinţa şi respectul.

Nijōjō – castel construit în 1602 în oraşul Kyōto de către hegemonul Tokugawa Ieyasu.

Nōami (1397–1471) – artist şi sfătuitor în materie de artă al shogunului Ashikaga Yoshimasa.

Ōchanoyu – mare adunare de ceai organizată de către Taikō Hideyoshi la sanctuarul Kitano-tenmangu.

Oda Nobunaga (1534–1582) – cel care începe opera de unificare a Japoniei în secolul al XVI-lea, după o sută de ani de lupte interne; în 1568 ocupă Kyōto şi până în 1582 cucereşte 30 din cele 68 de provincii ale Japoniei; este obligat să îşi ia viaţa prin sinucidere rituală de către vasalul său Akechi Mitsuhide.

Oda Uraku (sau Urakusai) (1547–1621) – fratele mai mic al hegemonului Oda Nobunaga; general în timpul perioadei statelor luptătoare (1467–1572), a devenit apoi om al ceaiului, renunţând la castelul său.

Okayu – orez fiert moale, cu multă apă, constituind hrana potrivită pentru bolnavi.

Omi – actuala prefectură Shiga.

Oribe (Furuta Oribe) (1543–1615) – discipol al lui Sen no Rikyū, provenit din clasa războinicilor, care, după moartea lui Sen no Rikyū, ajunge cel mai cunoscut maestru de ceai; servindu-l mai întâi pe Toyotomi Hideyoshi, după moartea acestuia ajunge maestrul de ceai al familiei shogunului Tokugawa; acuzat că a complotat cu urmaşii lui Toyotomi Hideyoshi, este obligat să îşi ia viaţa prin sinucidere rituală.

Ōsaka – oraş din centrul Japoniei.

Ro – vatră tradiţională japoneză de formă pătrată, încastrată în podea în mijlocul camerei de ceai, folosită la încălzirea apei pentru ceai; este utilizată numai în timpul iernii; pentru cunoscătorii artei ceaiului, sunetele produse în timpul fierberii apei pe o astfel de vatră se aseamănă cu vântul care adie printre crengile pinilor,

contribuind la atmosfera din camera de ceai.

Roji – grădină japoneză specifică pavilioanelor de ceai.

Sakai – oraş-port din prefectura Ōsaka, important centru comercial în perioada Muromachi (1333–1568); locul de origine al lui Sen no Rikyū; în 1591, din porunca lui Toyotomi Hideyoshi, Sen no Rikyū a fost obligat să se întoarcă la locuinţa sa din Sakai unde a fost sechestrat.

sake— băutură tradiţională japoneză.

Sanmon – poarta unui templu budist; lit. „poarta muntelui", amintind de faptul că un templu trebuie să fie construit în munte.

Sen no Rikyū (numele de maestru; Sōeki), considerat cel mai mare maestru de ceai din Japonia, a trăit între 1522–1591. Provenea dintr-o familie de comercianţi bogaţi din oraşul Sakai şi, după ce s-a iniţiat în budismul *zen,* a dus la înflorire maximă arta ceaiului sub protecţia marilor hegemoni ai perioadei Azuchi-Momoyama (1568–1600), Oda Nobunaga şi Toyotomi Hideyoshi. Deşi ajunsese maestrul de ceai şi un apropiat sfătuitor al conducătorului Toyotomi Hideyoshi, unificatorul Japoniei, în 1591 acesta îi porunceşte să-şi ia viaţa prin sinucidere rituală. Această sinucidere rituală, care a rămas până în prezent înconjurată de mister, constituie subiectul romanului de faţă. În text, Sen no Rikyū este numit Maestrul Rikyū.

Seto – oraş din nord-vestul actualei prefecturi Aichi, vestit pentru producerea de vase.

Shūgakuin – templu din oraşul Kyōto, renumit pentru frumoasele sale grădini în stil japonez.

Shibata Katsuie (1522? —l 588) – general al perioadei Azuchi-Momoyama; s-a ridicat împotriva lui Toyotomi Hideyoshi, fiind înfrânt de acesta la Shizugatake.

Shibayama Kemmotsu – discipol al lui Sen no Rikyū provenit din clasa nobililor războinici.

Shigaraki – oraş din sud-vestul actualei prefecturi Shiga, vestit pentru producţia de vase de ceai.

Shin'nyodō – templu al sectei budiste Tendai aflat în oraşul Kyōto.

Shōan (1546–1614) – fiul mai mic al lui Sen no Rikyū; ca şi ceilalţi membri ai familiei, după moartea lui Sen no Rikyū a fost prigonit.

Shun'oku – stareţ al templului Daitokuji.

Son'en – stil de caligrafie.

Sōtan (1578–1658) nepotul lui Sen no Rikyū, care a dus mai departe arta acestuia, transmiţând-o celor trei fii ai săi care au întemeiat fiecare câte una dintre cele trei mari şcoli actuale de arta ceaiului din Japonia.

Taikō Hideyoshi – Taikō este titlul cu care este cunoscut în istoria Japoniei marele conducător Toyotomi Hideyoshi (1537–1598).

Takayama Ukon (1552–1615) – *daimyō* creştin al epocii Azuchi-Momoyama, discipol al lui Sen no Rikyū; când a început persecuţia creştinilor, a fost exilat la Manila împreună cu alţi japonezi creştinaţi.

Templul Daikakuji – templu al sectei budiste Shingon situat în oraşul Kyōto.

Templul Mitsui-dera – templu din oraşul Kyōto (oraş situat în mijlocul insulei principale a arhipelagului japonez, capitală imperială între 794–1868).

Tenmoku – boluri chinezeşti produse în regiunea Fujian în epoca Song, sau boluri de influenţă chineză.

Teramachi – loc din Kyōto unde erau concentrate templele în timpul hegemonului Toyotomi Hideyoshi.

Tokonoma – alcov din camera de ceai unde se expune un rulou / sul cu o pictură sau ideograme caligrafiate şi un vas cu un aranjament floral specific artei ceaiului.

Tsuda Sōgyu (1549–1588) – maestru de ceai al lui Oda Nobunaga şi Toyotomi Hideyoshi, originar din oraşul Sakai; numit împreună cu Sen no Rikyū şi Imai Sōkyu „cei trei mari maeştri de ceai din Sakai".

Tsukubai – mic bazin de piatră din grădina care înconjoară pavilionul de ceai unde persoanele care urmează să participe la o întrunire a ceaiului se purifică, spălându-se pe mâini.

Tōyōbō – prieten apropiat al lui Sen no Rikyū.

Ujisato (Gamon Ujisato) (1556–1595) – discipol al lui Sen no Rikyū.

uzukumaru – tip de vas, la origine pentru păstrat frunzele de ceai, folosit pentru florile din arta ceaiului.

Vila Jurakudai – lit. „palatul tuturor plăcerilor"; vilă luxoasă aflată în oraşul Kyōto, terminată în 1587, ca reşedinţă a hegemonului Toyotomi Hideyoshi, în apropierea căreia Sen no Rikyū avea o locuinţă, precum şi camere de ceai.

Vimalakîrti – predicator care a trăit în timpul lui Buddha Gautama în oraşul Vaisali; dădea impresia că explică lucrurile pe înţelesul fiecărei persoane în parte, deşi erau sute sau mii de oameni în sala de predică.

Wabi – principiu estetic al simplităţii şi sobrietăţii; arta ceaiului bazată pe principiul *wabi* a fost creată de Sen no Rikyū şi se deosebeşte de arta ceaiului din epoca precedentă, în care luxul era un element important, prin faptul că preferă spaţii strâmte, aflate în locuri retrase, şi reduce la minimum numărul obiectelor folosite în prepararea ceaiului.

Yamanoue Sōji (1544–1590) – primul discipol al lui Sen no Rikyū şi maestru de ceai al lui Toyotomi Hideyoshi; căzând în dizgraţia acestuia, s-a refugiat la castelul Odawara, devenind maestru de

ceai al familiei Hōjō; când Toyotomi Hideyoshi a atacat castelul, se spune că a fost omorât după ce i s-au tăiat nasul şi urechile; a scris un tratat conţinând învăţăturile lui Sen no Rikyū.

Yamasaki – district din sudul oraşului Kyōto.

Yamazato – cameră de ceai din castelul Ōsaka a lui Sen no Rikyū numită, datorită simplităţii ei, „Sat de munte”.

Yuigahama – zona de coastă a oraşului Kamakura din prefectura Kanagawa.

Yumoto din Hakone – oraş din prefectura Kanagawa la poalele muntelui Fuji; în epoca Edo (1600–1867) era şi punct vamal.

Cuprins

Nota traducătorului 4
Capitolul 1 6
Capitolul 2 30
Capitolul 3 58
Capitolul 4 80
Capitolul 5 103
Capitol final 124
Glosar 146

Yasushi Inoue (1907-1991) s-a născut la Asahikawa, în Hokkaidō. A absolvit în 1936 Universitatea Imperială din Kyōto (estetică și filozofie), cu o teză despre Paul Valéry. Până la sfârșitul războiului a publicat mai mult poezie, deși a obținut și un premiu pentru roman (Premiul Chiba Takeo, în 1936). S-a impus însă ca prozator abia la vârsta de patruzeci și doi de ani, cu *Lupta de tauri* (*Tōgyū*) și *Pușca de vânătoare* (*Ryōjū*), pentru cea dintâi primind, în anul 1950, Premiul Akutagawa. Vasta sa operă cuprinde peste patruzeci de romane, peste optzeci de nuvele, un mare număr de povestiri și schițe, mai multe volume de poezie, peste zece volume de eseuri și însemnări, jurnale de călătorie, volume de estetică și critică literară, scrieri diverse. Pasionat de istoria Japoniei și a Asiei (în special a Chinei), a călătorit mult în tot acest spațiu, iar viziunea sa asupra evenimentelor trecute se reflectă în majoritatea operelor lui, un excelent exemplu pentru modul în care cultura japoneză percepe timpul. Douăzeci și opt dintre prozele lui Inoue au fost ecranizate (printre regizori: Kumai Kei și Inagaki Hiroshi), iar cinci au stat la baza unor seriale de televiziune. În 1964 a fost ales membru al Nihon Geijutsuin (Academia Japoneză de Arte), iar în 1976 a primit Bunka kunshō (Ordinul Meritul Cultural), cea mai înaltă distincție culturală japoneză. A mai primit Marele Premiu pentru Literatură al Japoniei (în 1982), Premiul Asahi (în 1985, pentru întreaga activitate literară) etc., iar în 1986 a devenit doctor honoris causa al Universității din Beijing. În limba română, din opera sa au apărut prozele *Pușca de vânătoare* (*Ryōjū*; Humanitas, 2000; Humanitas Fiction, 2013) și *Dragostea, și moartea, și valurile* (*Shi to koi to nami to*; Humanitas, 2008), romanele *Lupul albastru* (*Aoki ookami*; Humanitas, 1999) și *Maestrul de ceai* (*Honkakubō ibun*; Humanitas, 2007; Humanitas Fiction, 2014), precum și volumul de nuvele *Cupa de cleștar* (Humanitas Fiction, 2010).

Dincolo de povestea unei morți încărcate de mister, Inoue conturează subtil esențele a două lumi care de multe ori se suprapun: lumea maestrului de ceai perfect, Sen no Rikyū, și lumea samuraiului perfect, Toyotomi Hideyoshi.

„Cu siguranță nici un scriitor japonez, de la Natsume Sōseki până la Haruki Murakami, incluzându-i aici, după opinia mea, și pe cei doi mari câștigători ai Nobelului, Kenzaburō Ōe și Yasunari Kawabata, nu oferă o plăcere literară atât de intensă și consistentă."

The Quarterly Conversation

„Vasta sa operă realizează o inconfundabilă sinteză între tradiție și modernitate, între cultura occidentală și cea a Orientului îndepărtat."

KulturSPIEGEL

„O proză fină ca petala florii de cireș, o fantomatică operă care parcă plutește peste aparențe pentru a le dezvălui mai bine misterul: Yasushi Inoue este scriitorul cel mai transparent și cel mai criptic al literaturii secolului XX. Zâmbetul său era o enigmă, iar cărțile sale sondează adâncurile cu o grație incomparabilă."

L'Express Culture

Pe copertă: Yashima Gakutei, *Ceairicul*

{1} Arta ceaiului, numită în Japonia *chanoyu.* („apa fierbinte a ceaiului") sau *sadō/ chadō* (Calea ceaiului), este o metodă complexă şi rafinată de preparare a ceaiului verde în compania oaspeţilor, folosind o serie de obiecte şi ustensile de o mare valoare artistică, într-un spaţiu special, numit *chashitsu* („camera de ceai"); este cunoscută în Occident drept Ceremonia ceaiului; implică de asemenea prepararea şi servirea unor mâncăruri speciale; cei versaţi în această artă au cunoştinţe teoretice şi practice de arhitectură, arta porţelanului, caligrafie, arta decorării grădinilor etc.
{2} Ideogramele folosite în scrierea japoneză.
{3} Namuamidabutsu (scris cu şase ideograme în limba japoneză): se considera că prin repetarea de către credincios a acestui nume se poate obţine salvarea.
{4} sama – sufix care se adaugă la numele de persoane, indicând respectul faţă de acestea; ar putea fi echivalat prin „onorabilul". Am preferat să îl păstrăm în original.
{5} Mod ritual de a-şi lua viaţa prin folosirea propriei săbii în faţa unor martori, rezervat persoanelor cu un anumit rang; este expresia unei mentalităţi de bază din Japonia, unde se consideră că sursa vieţii se află în stomac şi atunci când, dintr-o neînţelegere, nu poţi convinge o altă persoană de sinceritatea propriilor sentimente este necesar să demonstrezi cu fiinţa ta că „stomacul tău e pur", tăindu-l şi arătându-l; acest mod de a muri este considerat o onoare şi ajunge să ţină de codul samurailor; hegemonul Toyotomi Hideyoshi l-a învinuit pe Sen no Rikyū, care era maestrul său de ceai, lăsându-i însă onoarea de a muri prin sinucidere rituală.
{6} În general, o reuniune de ceai presupune o persoană care oficiază ceaiul, numită gazdă, şi un număr de persoane între care există armonie, numiţi oaspeţi; există însă şi reuniuni la care participă o gazdă şi un oaspete (gazda invită un singur oaspete), cu o semnificaţie specială, care constituie o deosebită onoare pentru cel invitat, mai ales atunci când gazda este un maestru de ceai renumit..
{7} În general, camerele de ceai se măsoară după numărul rogojinilor din bambus, *tatami*, care constituie pardoseala lor; cele mai tipice sunt camerele de ceai de patru *tatami* şi jumătate (cca 7,29 m2).
{8} În original, *hiekareta,* atribut care face referire la idealul artei ceaiului de a căuta frumuseţea în ceea ce este îngheţat şi veştejit.
{9} Pentru a putea fi acceptată în preajma împăratului, o persoană trebuia să aibă fie titlul de nobil, fie statut de preot; în 1585, când hegemonul Toyotomi Hideyoshi a hotărât să meargă împreună cu Sen no Rikyū să-i servească ceai împăratului Ōgimachi, lui Sen no Rikyū i s-a dat numele budist de Rikyū Koji, pentru a putea fi primit în palatul imperial.
{10} Aluzie la faptul că arta ceaiului are la bază cele cinci elemente considerate primordiale: apă, foc, pământ, metal şi lemn.
{11} Dono (ca şi sama) – sufix care se adaugă la numele de persoane pentru a marca respectul faţă de acestea.
{12} Referire la perioada cunoscută drept *Sengoku jidai* (perioada statelor luptătoare) (1467–1572), în care timp de peste o sută de ani s-au dat bătălii pentru putere între nobilii războinici din diferitele provincii ale Japoniei şi care s-a terminat cu intrarea lui Oda Nobunaga în capitala Kyōto şi preluarea puterii de către acesta.
{13} Zvonul conform căruia Sen no Rikyū îşi construise pe poarta Sanmon a templului Daitokuji o statuie din lemn în mărime naturală, fapt care se crede că ar fi atras mânia hegemonului Toyotomi Hideyoshi, care i-a cerut să se sinucidă.
{14} Pentru a se obţine armonie în camera de ceai, dimensiunile obiectelor folosite sunt alese în funcţie de mărimea camerei.
{15} Întrunirile ceaiului pot avea loc în diferite momente ale zilei, în funcţie de anotimp; de exemplu, vara se obişnuieşte să fie făcute dimineaţa în zori, pentru a se evita căldura din timpul zilei.
{16} Referire la faptul că la întrunirile de ceai exista obiceiul de a se consemna numele participanţilor (gazda şi oaspeţii), precum şi obiectele folosite, momentele preparării ceaiului etc.
{17} Mod de a număra anii şi zilele în calendarul tradiţional japonez preluat din China; timpul e împărţit în cicluri de 60 de ani; denumirile anilor şi zilelor şi locul lor în acest ciclu se formează din combinarea a 10 elemente împărţite în fratele mai mare şi fratele mai mic (lemn, foc, pământ, metal şi apă) şi douăsprezece animale (şobolan, bou, tigru, iepure, dragon, şarpe, cal, oaie, maimuţă, cocoş, câine, mistreţ).
{18} Bătălie decisivă (1600) prin care Tokugawa Ieyasu preia puterea, înfrângând ultimii

daimyō care i se mai opuneau după moartea lui Toyotomi Hideyoshi.
{19} Arbore cu frunze în formă de evantai, originar din China *(ginkgo biloba)*.
{20} *Mu* – cuvânt japonez care echivalează conceptul din gândirea budistă ce denumeşte cealaltă formă a existenţei, non-existenţa sau existenţa negativă, care nu este echivalentă cu moartea; în lucrările de specialitate de limbă engleză este tradus prin *nothingness,* aici am preferat să păstrăm şi termenul în original, iar ca traducere am ales cuvântul „vid" pentru a facilita înţelegerea.
{21} În camerele cu *tatami* se stă în genunchi, şi deplasarea se face folosind tot genunchii, fără a te ridica în picioare.
{22} Nume ale unor vestite vase *tsubo;* în arta ceaiului există obiceiul ca unora dintre obiectele folosite să li se dea nume poetice care fac aluzie la originea lor.
{23} Kin – unitate de măsură pentru greutate, de aproximativ 600 g.
{24} În camera de ceai se ard în vase speciale diferite arome.
{25} Plantă *(Petasites vulgaris)* folosită în Japonia în compoziţia unor mâncăruri specifice sezonului de primăvară.
{26} Linguriţele *chashaku,* ca şi alte obiecte din arta ceaiului, primesc nume poetice; toate cele care primeau nume aveau şi o cutiuţă specială pentru a fi păstrate.
{27} Unitate de măsură pentru orez; în Japonia medievală, averea cuiva se măsura în funcţie de cantitatea de orez pe care o produceau pământurile sale.
{28} Miso – pastă de soia.
{29} Kara-e – numele japonez pentru picturile chinezeşti.
{30} Agăţătoarea din pânză care ajută la suspendarea ruloului în alcov.
{31} Regulile artei ceaiului cereau ca la intrarea în camera de ceai războinicii să îşi lase toate armele afară.
{32} Numele unor celebre vase de păstrat frunzele de ceai.
{33} *kin* – 1,8 litri.
{34} Aluzie la faptul că participarea la o reuniune de ceai presupune o ţinută vestimentară formală şi sobră.
{35} Campaniile lui Hideyoshi pentru a supune provinciile din estul (Kantō) şi vestul (Kyushu) Japoniei, asigurându-şi supremaţie deplină şi unificând ţara.
{36} Toyotomi Hideyoshi visa să-şi extindă cuceririle în peninsula coreeană şi chiar a avut două tentative nereuşite în anii 1592 şi 1597.
{37} Obiectele şi ustensilele folosite în arta ceaiului sunt scoase o dată pe an la soare.
{38} Generali vestiţi în armatele lui Toyotomi Hideyoshi şi Tokugawa Ieyasu.
{39} Oda Nobunaga era un mare colecţionar al vaselor şi obiectelor de artă folosite în ceremonia ceaiului; când apreluat puterea, a strâns de la oamenii de ceai din Sakai multe astfel de obiecte.
{40} Oda Nobunaga, după ce a ajuns să patroneze arta ceaiului, le acorda uneori dreptul de a organiza reuniuni de ceai generalilor săi.
{41} Funeralii somptuoase organizate de Toyotomi Hideyoshi pentru Oda Nobunaga.

Table of Contents

Nota traducătorului
Capitolul 1
Capitolul 2
Capitolul 3
Capitolul 4
Capitolul 5
Capitol final
Glosar